

1 / 2 0 2 4

Idäntutkimus on neljä kertaa vuodessa ilmestyvä tieteellinen aikakauskirja. Julkaisija on Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimuksen seura ry.

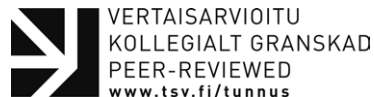
1. numero 2024
31. vuosikerta

TILAUKSET JA OSOITTEENMUUTOKSET

Idäntutkimus
Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimuksen seura ry
Puh. 044 5442203
e-mail: viets-idantutkimus@helsinki.fi

Vuosittilaus 38 €, ulkomaille 40 € ja opiskelijat 18 €. Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimuksen seuran jäsenet saavat vuosittilauksen jäsenmaksua vastaan (35 €, opiskelijat 16 €).

Koko sivun ilmoitus 300 €, ½ sivua 200 € ja ¼ sivua 150 €.

TOIMITUS

Aleksanteri-instituutti
Unioninkatu 40 (PL 24)
00014 Helsingin yliopisto

Päätoimittaja:
Mika Perkiömäki
Helsingin yliopisto
e-mail: mika.perkiomaki@helsinki.fi

Toimitussihteeri:
Jari Parkkinen
Jyväskylän yliopisto
e-mail: jari.v.parkkinen@jyu.fi

Emma Hakala
BIOS-tutkimusyksikkö
Ulkopoliittinen instituutti
e-mail: emma.hakala@fiia.fi

Eemil Mitikka
Helsingin yliopisto
e-mail: eemil.mitikka@helsinki.fi

Sirke Mäkinen
Helsingin yliopisto
e-mail: sirke.makinen@helsinki.fi

Jukka Pietiläinen
Helsingin yliopisto
e-mail: jukka.pietilainen@helsinki.fi

Mika Pylsy
Helsingin yliopisto
e-mail: mika.pylsy@helsinki.fi

Saara Ratilainen
Tampereen yliopisto
e-mail: saara.ratilainen@tuni.fi

Riku Toivola
Helsingin yliopisto
e-mail: riku.toivola@helsinki.fi

Jaakko Turunen
Södertörn University
e-mail: jaakko.turunen@sh.se

TOIMITUSNEUVOSTO
Idäntutkimus-lehden toimitusneuvostona toimii Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimuksen seura ry:n hallitus.

Lehden ulkoasu:
Asmo Koste / Nastamuomio oy

ISSN 1237-6051
Grano 2024

Seuraavien numeroiden teemat:
2/2024: Vastarinta.
3/2024: Keski-Aasia. Vertaisarvioidut artikkelit deadline: 25.4.2024, muut tekstit dl: 5.8.2024.
4/2024: Arki. Vertaisarvioidut artikkelit deadline: 10.8.2024, muut tekstit dl: 10.10.2024.
1/2025: Vapaa teema. Vertaisarvioidut artikkelit deadline: 15.10.2024, muut tekstit dl: 15.1.2025.
2/2025 Ilmasto. Vertaisarvioidut artikkelit deadline: 15.1.2025, muut tekstit dl: 10.4.2025.

Hyviä uutisia odotellessa

Venäjältä ei ole hetkeen aikaan kuulunut mitään hyvää. Silti uutinen Aleksei Navalnyin kuolemasta, mitä ilmeisimmin murhasta, pysäytti, niin odotettu kuin se olikin. Hän oli kuitenkin Venäjän ylivoimaisesti näkyvin oppositiopoliitikko, joka edusti monelle ehkä ainoaa toivonpilkahdusta paremmasta tulevaisuudesta. Toivo ei välttämättä ollut realistinen – Navalnyin mahdollisuudet nousta valtaan eivät olleet kummoiset, emmekä edes tiedä, millaiseen suuntaan maa hänen johdollaan olisi kääntynyt. Silti hänen häikäilemätön poistamisensa näyttämöltä on kouriintuntuva merkki siitä, että hyviä uutisia ei itärajan takaa ole syytä odottaa jatkossakaan. Nähtäväksi jää, onnistuuko Navalnyin liike pitämään pintansa ilman karismaattista johtajaansa ja kykeneekö Julija Navalnaja yhdistämään oppositiota Svjatlana Tsihanouskajan tavoin miehensä jälkeen. Päätäväisyyttä häneltä ei ainakaan ensi viikkojen perusteella tunnu puuttuvan.

Kremlin keinot tuntuvat länsimaisesta demokratiasta katsoen käsittämättömän alkukantaisilta. Eikö poliittisten kilpailijoiden hallitsemiseksi todella ole sofistikoituneempaa tapaa kuin päiviltä päästäminen? Nähtävästi menetelmä ei Venäjällä herätä laajaa vastustusta, sillä ainakaan Levadan kyselytutkimuksen perusteella Navalnyin kuolema ei näytä kaikenikäisten venäläisten ylivoimaisessa enemmistössä aiheuttaneen minkäänlaisia tunteita.

Navalnyin kuolemaa seuraavana päivänä aukesi Helsingin Kansalaistorilla sattumalta Venäjän vastarinnan kasvoja esiteltyt näyttely, joka on lokakuusta 2023 lähtien kiertänyt ympäri Eurooppaa ja esiteltyt 16 venäläistä maansa valtaa vastustavaa yksilöä ja heidän kohtaloitaan. Useimmat esitellyistä toimijoista ovat saaneet kohtuuttoman tuomion usein varsin pienimuotoisesta toiminnastaan. Keskeisin näyttelyn esitteleminen hahmo oli Navalnyi, ja sen avajaisista muodostui eräänlainen muistotilaisuus. Niinä kuutena päivänä, kun näyttely oli auki, Navalnyin valokuvan ympärille kerääntyi huomattava määrä kukkia ja kynttilöitä.

Tämän numeron kannessa oleva kuva on otettu näyttelyn viimeisenä päivänä 22.2.2024. Samalla kun Navalnyin kotimaassa pyrittiin tukahduttamaan kaikenlainen edesmenneen oppositiopoliitikon julkinen muistelemineen, länsinaapurissa häntä muistettiin pääkaupungin paraatipaikalla. Demokratian linnakkeen, eduskuntatalon, hämöttäminen taustalla muistuttaa siitä, mikä tällaisen julkisen muistamisen mahdollistaa. Paikka oli sikälikin oiva, että Navalnyi, toisin kuin vaikkapa Jevgeni Prigožin, pyrki valtaan demokraattisin keinoin. Samalla hänen tarinansa kuitenkin myös päättyi demokraattisten valtioiden silmien alla nii-

den seuratessa avuttomina vierestä Venäjän yhä autoritaarisemmaksi ja jopa totalitaristiseen suuntaan vaipuvaa kehitystä.

Tämä vapaan teeman numero avaa *Idäntutkimuksen* 31. vuosikerran. Numeron vertais-arvioidussa artikkelissa Sari Ahola ja Tuija Hirvelä tarkastelevat Suomen venäjänkielisten suomen taitoa ja siinä tapahtuneita muutoksia aineistonaan Yleisten kielitutkintojen yli 8 000 venäjänkielisen aikuisen rekisteri. Tutkimus osoittaa muun muassa sen, että venäjänkielisten suomen puhetaidot ovat tarkasteltavana ajanjaksona vuosien 2012 ja 2021 välillä olleet laskussa, mille tutkijat hakevat syytä esimerkiksi venäjänkielisten pakkautumisesta aiempaa tiiviimpiin yksikielisiin yhteisöihin. Kiintoisaa on, että työllistymisenkään ei aina johda välttämättä parempaan kielitaitoon. Vaikka puutteet suomen kielen taidossa ovat merkittävä työllistymisen este, näyttää siltä, että osa pärjää työssään myös englannilla tai venäjällä.

Sonja Kortelaisen essee esittelee tulevaisuudentutkimuksen historiaa Neuvostoliitossa. Aiheesta ei juuri suomenkielistä tutkimusta ole, joten muutama olemassa oleviin kansainvälisiin tutkimuksiin tukeutuva kirjoitus tuo suomalaiseseen Neuvostoliittoa koskevaan keskusteluun uuden tieteenhistorian alan. Hanna Lempisen kolumni taas havainnollistaa Venäjän hyökkäyssodan hankalia vaikutuksia energiakentällä sen kautta, miten sota on lisännyt turpeen kysyntää Suomessa, kun sen korvanneen venäläisen hakkeen tuonti loppui. Taideosastolla Helena Miettinen ja Anni Reuter esittelevät inkerinsuomalaisten Stalinin ajan Neuvostoliitossa kokemaa vainoa ja karkotusta sellaisena kuin ne valokuvissa ja kuvataiteessa näyttäytyvät. Julia Souman lektio taas esittelee hänen käännöstieteen alan väitöskirjansa suomalais-venäläisiin valtiosopimusteksteihin liittyvää problematiikkaa.

Kirja-arvioita numerossa on viisi. Jesse Hirvelä arvioi Antti Järven Venäjälle sodan aikana kadonnutta isoisäänsä käsittelevän teoksen, joka voitti viime vuoden tietokirjallisuuden Finlandia-palkinnon. Mika Pylsyn tyylittelyn käsitettä venäläisessä modernismissa tarkastelevan väitöskirjan vastaväittäjän Leonid Livakin lausunto on soveltaen suomennettu arvostelun muotoon. Simo Mannila arvostelee Maria Yelenevskayan ja Ekaterina Protassovan toimittaman venäläistä diasporaa käsittelevän artikkelikokoelman ja Eemil Mitikka puolestaan brittiläisen Jade McGlynnin hiljattain suomennetun kirjan *Venäjän sota*. Jukka Korpelan kirjan muinaisen Venäjän myyteistä ja Itä-Euroopan valtaverkostoista arvostelee Pavel Petrov.

Número sisältää myös *Idäntutkimuksen* toimituskunnan jäsenen Dragana Cvetanovičin muistokirjoituksen, jonka ovat laatineet hänen työtoverinsa Ira Österbergin johdolla. Dragana menehtyi viime kesänä yllättäen juuri ennen 50-vuotissyntymäpäiväänsä. Serbiasta kotoisin olleen Draganan osaaminen suomalaisella Balkan-tutkimuksen ja -opetuksen kentällä oli vertaansa vailla.

Ajankohtaisjutuissa Larisa Leisiö ja Maiju Okkonen käsittelevät suomalaisen venäjän kielen opetuksen murrosta, ja oma *Idäntutkimuksen* takavuosien toimittajien haastatteluihin perustuva kirjoitukseni luo katsauksen tänä vuonna 30 vuotta täyttävän lehden historiaan. Osastolla esitellään myös *Idäntutkimuksen* toimituskunnan uusimmat vahvistukset, vuodenvaihteessa mukaan liittynyt Eemil Mitikka sekä keväällä aloittava Anastasia Asikainen. Meri Kulmala jäi hiljattain pois toimituskunnasta, ja kiitän häntä pitkästä työstä lehden hyväksi.

Kuluvan vuoden jäljellä olevissa kolmessa numerossa *Idäntutkimus* puretuu vastarinnan, Keski-Aasian ja arjen teemoihin. Vuoden 2025 ensimmäinen numero on jälleen vapaan teeman numero, jota seuraavassa käsitellään ilmaston ja erityisesti ilmastonmuutokseen liittyviä aiheita. Kaikkiin muihin paitsi Vastarinta-numeroon ehtii vielä tarjota kirjoituksia, joita otamme mielellään vastaan aina myös numeron varsinaisen teeman ulkopuolisista aiheista. Lisäksi otamme vastaan ehdotuksia vierailevien toimittajien työstämiksi teemanumeroiksi

joko numeroon 3/2025 tai 4/2025. Tarkempia tietoja tulevista numeroista käsikirjoitusten määräpäivineen on tämän numeron lopussa olevassa kirjoittajakutsussa.

Mukavaa kevättä!

Helsingissä 14.3.2024

Mika Perkiömäki

Venäjänkielisten suomen puhumisen taito taustamuuttujien valossa

Sari Ahola & Tuija Hirvelä

Artikkeli käsittelee venäjänkielisten aikuisten (n=8 412) suomen kielen puhumisen taitoa ja siinä tapahtuneita muutoksia vuosina 2012–2021 kansallisen kielitutkintojärjestelmän, Yleisten kielitutkintojen, rekisteriaineiston avulla. Rekisteriaineiston mukaan venäjänkielisten suomen kielen puhumisen taito on heikentynyt, mihin etsimme selityksiä peilaamalla tuloksia venäjänkielisten taustamuuttujiin. Tulokset osoittavat, että puhumisen taito oli yhteydessä venäjänkielisten taustamuuttujiin. Miehet olivat puhumisen taidossa jonkin verran naisia heikompia. Lisäksi suomenoppijan iällä, koulutustasolla ja suomen kielen opiskelun pituudella oli merkitystä puhumisen taidolle. Hyvä koulutustaso, nuori ikä ja vähintään 4 vuoden suomen opinnot olivat yhteydessä hyvään puhumisen taitoon. Myös kielenkäyttöympäristö ja -taajuus vaikuttivat positiivisesti puhumisen taitoon: etenkin kielen käyttäminen jokapäiväisten asioiden hoitamisessa oli merkitsevä puhumisen taidolle. Työssäkäynti korreloi hyvän puhumisen taidon (taso 4–B2) kanssa, mutta työttömät ja opiskelijat saavuttivat myös usein odotuksia paremmin taitotason 3 (B1).

Artikkelimme keskiössä on yksi kielitaidon osataito, puhuminen – tarkemmin venäjänkielisten suomen kielen puhumisen taito. Puhumisen taito on keskeinen taito ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Sen merkitys näkyy esimerkiksi siinä, että kielten osaajia kutsutaan tavallisesti kielten ”puhujiksi”. Puhuminen on myös maahanmuuttaneelle keskeinen taito, koska työllistyminen, opiskelu ja jokapäiväisestä arjesta selviäminen edellyttävät tavallisesti kohdekielen puhumisen taitoa.¹ Uuden kielen oppiminen ei kuitenkaan ole helppo prosessi, ja oppiminen etenee oppijoilla eriaikaisesti erilaisten taustojen vuoksi. Oppimiseen vaikuttavat

muun muassa kielenoppijan demografiset (ikä, sukupuoli, ensikieli/ensikielet) ja sosioekonomiset taustamuuttajat (koulutus, opiskelu- ja työhistoria) sekä kielenkäytön taajuus ja kielenkäyttök kontekstit. Näitä taustamuuttajia ei lasketa osaksi oppijan kielitaitoa, vaan ne ovat ennemminkin henkilön persoonaan ja elämään kuuluvia piirteitä. Niillä kuitenkin on merkitystä muun muassa sille, miten hän selviää kielitestistä. (Bachman & Palmer 1996; Bachman 1990.) Taustamuuttajien tarkastelu onkin välttämätöntä kielitestejä järjestävissä organisaatioissa, jotta voidaan varmistaa, että testin sisällöillä ja arvioinnilla ei ole vaikutusta arvioihin, vaan arviot perustuvat puhtaasti testattavan taitoon (Kunnan 2000).

Tässä artikkelissa tarkastelemme aikuisten, venäjää ensikielenään puhuvien suomen kielen taitoa edellä mainittujen demografisten ja sosioekonomisten taustamuuttajien sekä kielenkäytön suhteen. Tutkimuksemme konteksti on valtakunnallinen kielitaitoa mittaava tutkintojärjestelmä, Yleiset kielitutkinnot (YKI), ja tutkimus on osa Suomen Akatemia -hanketta *Rikkinäistä suomea – Aksepttien arviointi yhteiskunnallisena portinvartijana* (2018–2024). Aineistomme perustuu YKIssä vuosina 2012–2021 kerättyyn kahteen erilliseen määrälliseen aineistoon: rekisteriaineistoon ja taustatietokyselyyn. Näiden analyysissa keskitymme venäjänkielisten menestykseen suomen kielen tutkinnossa ja heidän taustamuuttajiensa merkitykseen tutkinnossa menestymiselle. Valitsimme venäjänkieliset suomenoppijat tarkastelun kohteeksi, koska he muodostavat suurimman ensikieliryhmän Suomessa (Suomen virallinen tilasto 2022) ja koska he ovat myös tutkimuksemme kontekstin, YKIn, suurin suomen kielen tutkintoon osallistuva ryhmä. Keskitymme tutkimuksessamme yhteiskunnallisestikin merkittävään suomen keskitason tutkintoon. YKIn keskitasolla tutkintosuoritukset arvioidaan taitotasolle 3 ja 4. Näistä taitotaso 3 vastaa yleiseurooppalaisen viitekehysten taitotasoa B1 ja taitotaso 4 on linkitetty taitotasoon B2. Jos osallistujan taito ei vielä täytä keskitason arviointikriteereitä, hän saa arvioksi alle 3 (< B1).

Kielitaidon arviointi suomalaisessa yhteiskunnassa

Testijärjestelmissä on tärkeää seurata, keitä testiin osallistujat ovat, mihin he käyttävät saamaansa kielitaitotodistusta sekä miten osallistujajoukko muuttuu vuosien aikana (Bachman & Palmer 1996). YKIn osallistujiin liittyvän rekisteriaineiston (2012–2021, n=68 460) mukaan suomen keskitason tutkintoon osallistuvat ovat aikuisia suomenoppijoita (20–49-vuotiaita), joista pääosa (79 %) taustatietokyselyn mukaan (n=45 087) on testissä voidakseen osoittaa kielitaitonsa kansalaisuutta varten, mutta monet tarvitsevat todistusta myös työ- tai opiskelupaikkaa varten (32 % ja 25 %). Lukuja tulkittaessa on hyvä huomata, että todistuksen käytötarkoitukseen liittyvässä kysymyksessä osallistujat voivat valita useamman vaihtoehdon.

Kansalaisuuteen liittyviä kielitaitovaatimuksia perustellaan yleensä sillä, että kielitaito lisää sosiaalista yhteenkuuluvuutta ja yhteisöllisyyttä sekä helpottaa työllistymistä ja pärjäämistä jokapäiväisessä elämässä (Honko & Halonen 2023). Suomessa kansalaisuuden edellytyksenä oleva kielitaitovaatimus on kirjattu jo vuonna 2003 kansalaisuuslakiin (L 359/2003; L 579/2011), mutta nyt Orpon hallituksen toimesta kielitaitovaatimuksia halutaan laajentaa, sillä pysyvän oleskeluluvan ja perheen yhdistämisen edellytyksiin, työmarkkinatuen määrään ja kansainväliseen rekrytointiin suunnitellaan kielitaitovaatimuksia (Valtioneuvosto 2023). Lisäksi Suomessa monet oppilaitokset ja työnantajat vaativat hakijoiltaan virallista todistusta kielitaidosta. Opintoihin liittyvät kielitaitovaatimukset yleensä vaihtelevat opintolinjoittain ja oppilaitoksittain, ja työelämässä vaadittava kielitaitotaso riippuu työtehtävästä. (Honko & Huhta 2023; Huhta & Ahola 2019).

Tällaiset ihmisten elämää koskettavat kielitaitovaatimukset tuovat painetta tarkastella kielitaidon arviointia kriittisesti. Testijärjestelmissä tuleekin varmistaa, että vaikka osallistujien kielitaitoprofiilit eroavat toisistaan, kyse ei ole testausmenetelmän mittareiden ongelmasta vaan osallistujien todellisista eroista osaamisessa (Bachman & Palmer 1996). Lisäksi järjestelmän tulee sisäisten käytänteiden ja tutkimuksen avulla huolehtia siitä, että testit ja tulokset ovat oikeudenmukaisia, tasa-arvoisia ja tasalaatuisia ja että ne antavat mahdollisimman oikean kuvan testattavan taidosta. On myös varmistettava, että testit ja tulokset huomioivat sen, mihin ja miten tuloksia käytetään ja millaisia vaikutuksia niillä on yksilön ja yhteiskunnan näkökulmasta. (Tossavainen 2016.)

Osallistujien taustamuuttujien merkitys kielitaidon arvioinnissa

Kansainvälisissä arviointitutkimuksissa on tarkasteltu sukupuolen (esim. Lumley & O'Sullivan 2005); ensikielen (Yan, Cheng & Ginther 2018), etnisyyden (Taylor & Lee 2011), iän (Geranpayeh & Kunnan 2007) ja koulutustaustan (Pae 2004) merkitystä kielitesteissä menestymiselle, mutta tutkimustuloksissa on paljon ristiriitaisuuksia. Esimerkiksi sukupuolen merkityksestä testimenestykselle on saatu hyvinkin vastakkaisia tuloksia (esim. Huhta et al. 2017; James 2010; O'Loughlin 2002). Samoin testattavan ikä voi vaikuttaa sekä positiivisesti että negatiivisesti testissä suoriutumiseen. Aikuiset saattavat menestyä lapsia ja nuoria paremmin sellaisissa testitilanteissa, joissa he pystyvät hyödyntämään omaa maailmantietoaan, yleistietoaan ja elämäkokemustaan (Field 2011), kun taas lasten ja nuorten puhe saattaa kuulostaa sujuvammalta, koska he yleensä omaksuvat aikuisia nopeammin kohdekielisen ääntämisen (Long 2005).

Kielenkäyttö yleensä vahvistaa kielitaitoa; mitä enemmän oppija altistuu uudelle kielelle, sitä paremmin hän selviytyy kielitaidollaan. Pelkkä oleskelu kohdekielisessä ympäristössä ei kuitenkaan riitä, vaan kielenkäytön hyöty kielitaidon kehittymiselle on yhteydessä kielenkäytön taajuuteen ja käyttökonteksteihin (esim. Ahola & Hirvelä 2016). Aktiivinen kielenkäyttö voi myös vahvistaa kielitaitoa odotuksia paremmin, vaikka kielenoppijan muut taustamuuttujat eivät ennusta hänen osaavan kohdekieltä hyvin (Huhta et al. 2017). Kielenoppijan sosioekonominen tausta (töissä – työtön – opiskelija – kotiäiti/-isä – eläkeläinen) on tavallisesti yhteydessä kielenkäyttöön. Näistä etenkin työssäkäynnin on nähty edistävän kielitaidon kehittymistä, kun taas työttömyys ei välttämättä kehitä kielitaitoa. Työssäkäynti ei kuitenkaan aina lisää kielenkäyttöä eikä edistä kielenoppimista, jos maahanmuuttanut työllistyy ns. ”sisääntuloammattiin”, jossa pärjää jopa ilman kielitaitoa. (Esim. Strömmer 2017.)

Koulutus näkyy testitilanteessa ns. testiviisautena (*test wiseness*), jolla viitataan kokemuksiin testitilanteista, testitilanteen tuttuuteen sekä strategioihin toimia testitilanteessa (esim. Yang 2000). Koulutus on merkitsevä muuttuja muullakin tavoin kielitesteissä, sillä mitä enemmän osallistujalla on taustallaan muiden kielten opintoja tai yleensä opintoja, sitä helpompi hänen on omaksua uusi kieli ja sitä kautta myös menestyä testissä. Vastaavasti matala koulutustaso on tavallisesti yhteydessä heikkoon menestymiseen kielitesteissä. (Esim. Carlsen & Rocca 2021.)

Tässä tutkimuksessa keskiössä on ensikieli, koska edellä mainittuja taustamuuttujia peilataan suhteessa ensikielen. Ensikieli vaikuttaa kielitesteissä suoriutumiseen positiivisesti etenkin sellaisissa tapauksissa, kun oppijan ensikieli on typologisesti lähellä kohdekieltä (Kaivapalu 2005). Tästä syystä esimerkiksi lähisukukieltämme viroa ensikielenään puhuvat menestyvät hyvin suomen kielen tutkinossa (Honko, Ahola & Hirvelä 2021; Ahola 2020).

Kielen samankaltaisuuksien lisäksi testiin osallistunutta auttaa se, jos hänellä on hyvä ymmärrys testikielen taustalla vaikuttavasta kulttuurista, sosiaalisista käytänteistä ja yhteiskunnasta (Ahola & Tossavainen 2016). Ensikieli on yleensä helposti tunnistettavissa kielenoppijoiden puheesta, ja (oletettu) tunnistaminen saattaa herättää arvioijassa joko negatiivisia tai positiivisia mielikuvia puhujista (esim. Halonen et al. 2024). Vaikka arvioinnissa pyritään objektiivisuuteen ja arvioinnin tulee perustua testijärjestelmää ohjaaviin arviointikriteereihin, arviointiin liittyy aina jonkin verran arviointikriteereiden ulkopuolisia tekijöitä. (Halonen et al. 2024; Ahola & Halonen 2022).

Tutkimuksen lähtökohdat

Vuoden 2022 lopussa Suomessa asui Tilastokeskuksen tilastojen mukaan 93 535 venäjänkielistä, joka on noin 19 % kaikista vieraskielisistä Suomessa. Heistä 75,6 % oli työikäisiä, 15–64-vuotiaita, mutta myös venäjänkielisten lasten (14,6 %) ja eläkeläisten (9,8 %) määrä oli suhteellisen korkea verrattuna muihin vieraskielisiin Suomessa. (Suomen virallinen tilasto 2022.) Kyse on siis varsin merkittävästä kieliryhmästä Suomessa.

Maahanmuuttaneiden kielitaitoa voidaan lähestyä ensikielen tai kansalaisuuden kautta. Tässä artikkelissa tarkastelun lähtökohtana on ensikieli. Ensikielellä viittaamme siihen, minkä kielen tutkinnon osallistuja on itse maininnut ensikielekseen (tai ensikielikseen) Yleisten kielitutkintojen taustatietokyselyssä. Venäjää puhutaan useassa maassa, mutta artikkeliin valittiin vain venäjän ensikielekseen ilmoittaneet (n=8 412) Venäjän federaation kansalaiset. Käytämme käsitettä ensikieli, koska se on äidinkielen käsitettä neutraalimpi eikä ota kantaa kielen oppimisen kontekstiin eikä kielen määrään. Lisäksi käsite ensikieli on kielentutkimuksessa yleisesti käytössä oleva määritelmä. (Halonen 2010.)

Tarkastelussamme on kaksi tutkimuskysymystä: (1) Millainen venäjänkielisten aikuisten suomenoppijoiden puhumisen taito on Yleisten kielitutkintojen arviointien perusteella (vuosina 2012–2021) ja (2) mitkä taustamuuttajat vaikuttavat puhumisen taitoon ja miten niiden vaikutus on muuttunut vuosien myötä? Tutkimuksellamme pyrimme tuottamaan lisätietoa ensikieleltään venäjänkielisten aikuisten suomen puhumisen taidosta, koska aihe on varsin vähän tutkittu. Aikuiset suomenoppijat ovat lisäksi hyvin kiinnostava tutkimuskohde, koska Suomessa tarvitaan tulevaisuudessa yhä enemmän vieraskielistä työvoimaa (Räsänen 2023; Mähönen, Larja & Ylikännö 2023), ja työllistymisen yhtenä esteenä pidetään juuri kielitaitoa (Stenman 2015).

Tutkimuksemme aineistona on suomen keskitason tutkinnon osallistujiin liittyvä rekisteriaineisto (2012–2021), johon on koottu Yleisten kielitutkintojen tutkintorekisterin tiedot (n=68 460) (ks. myös Hirvelä 2023). Tutkintorekisteri sisältää ilmoittautumisen yhteydessä kerätyjä henkilötietoja, kuten osallistujien iän, sukupuolen ja kansalaisuuden. Lisäksi tutkintorekisteriin kirjautuvat tiedot tutkintotuloksista, joiden kautta voidaan tarkastella venäjänkielisten puhumisen taidon kehittymistä kymmenen vuoden aikana. Tätä artikkelia varten rekisteriaineistosta on poimittu venäjänkielististä kansalaisuudeltaan venäläiset (n=8 412). Lisäksi hyödynnämme Yleisten kielitutkintojen taustatietokyselyn kautta saatuja tietoja, joiden avulla voidaan analysoida tarkemmin puhumisen taitoon vaikuttavia taustatekijöitä, kuten puhujien ikää, sukupuolta, peruskoulutusta, sosioekonomista taustaa, suomen kielen opiskeluaikaa ja kielenkäyttöä erilaisissa arjen tilanteissa. Taustatietokyselyyn perustuva aineisto (n=45 087), joka kerätään ennen testipäivää, on pienempi kuin tutkintorekisterin kautta saatava aineisto, koska vastaaminen taustatietokyselyyn on vapaaehtoista. Lisäksi

on huomioitava, että osallistujien vastausten luotettavuutta ei voida tarkistaa mistään, mutta todennäköisesti vastaajat antavat lomakkeessa oikeat tiedot taustastaan, koska vastauksilla ei ole merkitystä heidän saamalleen kielitaitotodistukselle. Taustatietokysely oli paperinen vuoteen 2016 saakka, ja vuodesta 2018 taustakysely lähetettiin osallistujien sähköpostiin kysely- ja raportointisovellus Webropolin avulla. Lomakkeen muuttuminen sähköiseksi vähensi vastaajien määrää puolella, mutta venäjänkieliset ovat vastanneet lomakkeeseen seurantajakson aikana aktiivisesti (vastausprosentti 93) sen muodosta huolimatta.

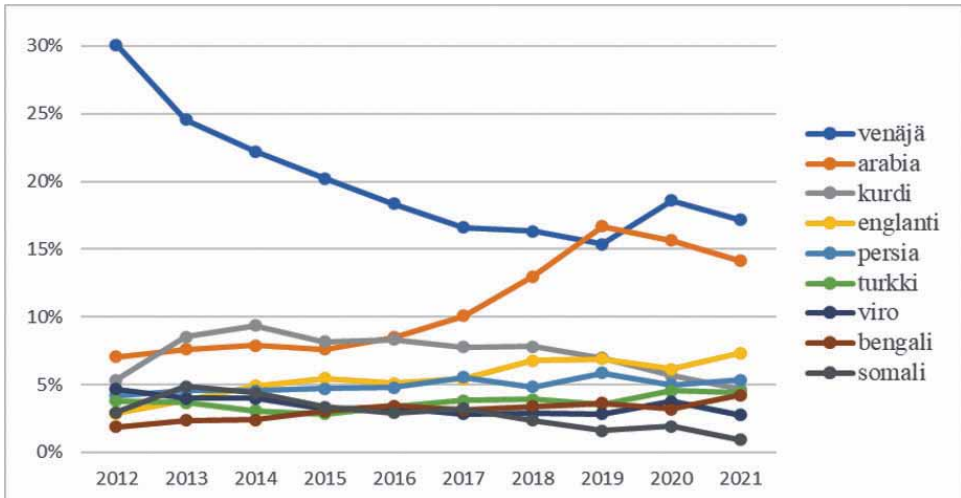
Edellä mainittuja määrällisiä aineistoja analysoitiin luokiteltujen muuttujien tilastollisella menetelmällä, khiin neliö -testillä. Ristiintaulukoinnilla tutkittiin osallistujien taustamuuttujien ja puhumisen taitotason välisiä riippuvuuksia. Lisäksi ristiintaulukointia hyödynnettiin tarkasteltaessa taustamuuttujissa tapahtuvaa muutosta seurantajaksolla. Testioletusten ollessa voimassa tulosten tulkinta perustui ensin ristiintaulukon testisuureen merkitsevyyden tarkasteluun (merkitseviä tuloksia olivat $p < 0,05$) ja sen jälkeen ristiintaulukon solukohtaisten sovitettujen jäännösten tulkintaan (merkitseviä jäännöksiä olivat -2 pienemmät ja +2 suuremmat arvot).

Osallistujat valitsevat itse tutkintotason, ja tavallisesti valintaa ohjaavat kielitaitovaatimukset. Tästä syystä heidän kielitaitonsa voi olla valittua tutkintotasoa heikompi tai parempi. Todistukseen tutkintoon osallistuneet saavat useamman tehtävän perusteella puhumisen taidostaan vain yhden holistisen, kokonaiskielitaitoa kuvaavan, arvion. Arvioijat antavat jokaisesta suoritetusta tehtävästä arvion, mutta lopullisen puhumisen arvion muodostavat eri tehtävistä saadut taitotasot ja niiden keskiarvo. Arvioijat vertaavat suoritusta YKIn puhumisen arviointikriteereihin, joissa kielitaidon kehittyminen on kuvattu sanallisesti. Arviointikriteerit koostuvat holistisesta yleiskriteeristä ja kuudesta analyttisestä kriteeristä, joita ovat sujuvuus, joustavuus, koherenssi/sidosteisuus, ilmaisun tarkkuus/laajuus/idiomaattisuus, ääntäminen/fonologinen hallinta ja rakenteiden tarkkuus (ks. Yleiset kielitutkinnot 2003).

Venäjänkieliset suomen kielen tutkinnossa

Venäjänkieliset ovat olleet suurin ensikieliryhmä kautta aikojen YKIn suomen keskitason tutkinnossa (ks. kuva 1). Suomen keskitason tutkinnoissa venäjänkielisten osuus kaikista osallistujista on myös vaihdellut 9,0–27,8 % välillä vuosina 2012–2021. Sukupuolijakauma tutkinnossa myötäilee Tilastokeskuksen lukuja (naisia 57 %, miehiä 43 %) Suomessa asuvista venäjänkielististä, mutta naisten osuus (68 %) on ollut tutkinnoissa Tilastokeskuksen ilmoittamaa osuutta suurempi, ja miesten osuus (32 %) taas pienempi kuin heidän todellinen osuutensa Suomessa asuvista venäjänkielististä (Suomen virallinen tilasto 2022). Naisten ja miesten prosentuaalisissa osuuksissa ei ole tapahtunut myöskään merkittäviä muutoksia tutkimuksemme seurantajaksolla (2012–2021) ($\chi^2=5,7$; $df=9$; $p=0,782$), mutta kokonaisuutena venäjänkielisten määrä tutkinnoissa on viime vuosien aikana laskenut (kuva 1), vaikka he edelleen ovat suurin ensikieliryhmä tutkinnossa. Mielenkiintoista on, että vuonna 2019 arabiankielisten määrä hetkellisesti ylitti venäjänkielisten määrän. Syynä tähän on se, että vuonna 2015 Suomeen saapui ennätysmäärä arabiankielisiä turvapaikanhakijoita ($n=32\,476$) Irakista, Afganistanista ja Somaliasta (Maahanmuuttovirasto 2016), ja heistä useat tulivat tutkintoon vuonna 2019.

Venäjänkieliset tutkintoon osallistuneet ovat yleensä hyvin koulutettuja, sillä jopa 63 % heistä oli taustatietokyselyyn antamiensa tietojen mukaan suorittanut korkea-asteen opinnot. Toisen asteen koulutuksen oli saanut 26 % osallistujista, ja ainoastaan 9 % oli käynyt pelkän peruskoulun. Taustatietokyselyn vastaajien koulutustasossa on kuitenkin tapahtunut

Kuva 1. Yhdeksän suurinta ensikieliryhmää Yleisten kielitutkintojen suomen kielen keskitason tutkinnoissa (ks. myös Hirvelä 2023).

seurantajakson aikana muutosta: yhä useampi osallistuja oli seurantajakson loppuvaiheessa (2018–2021) korkea-asteen opinnot suorittanut (yli 70 %), kun vielä seurantajakson alkuvuosina (2012–2017) tutkintoon osallistuneissa oli enemmän perus- tai keskiasteen suorittaneita ($\chi^2=128,8$; $df=18$; $p<0,001$).

Ikäjakaumaltaan osallistujat olivat työikäisiä, 20–49-vuotiaita (82 %), joista reilu kolmannes työelämän alkuvaiheessa olevia 30–39-vuotiaita. Alle 20-vuotiaita venäjänkielisissä osallistujissa oli vain 2 % ja yli 50-vuotiaita 16 %. Jos tarkastellaan tutkintoon osallistuneiden koulutus- ja ikäjakaumaa vuosien 2012–2021 aikana, huomataan ikärakenteen vaihdelleen testivuosien aikana ($\chi^2=73,0$; $df=45$; $p=0,005$). Seurantajakson alkuvuosina osallistujajoukko oli jonkin verran iäkkäämpää kuin seurantajakson loppuvuosina. Esimerkiksi vuosina 2015 ja 2018 venäjänkielisissä oli suhteellisesti enemmän 40–49-vuotiaita osallistujia, kun taas vuonna 2019 tutkintoon osallistui enemmän nuoria, alle 29-vuotiaita. Kahtena viimeisenä tarkasteluvuonna 30–39-vuotiaiden osuus oli kasvussa.

Venäjänkieliset olivat työllistyneet melko hyvin Suomessa, koska vuosina 2012–2021 osallistujista vajaa puolet (42 %) oli työssä, vajaa kolmannes (30 %) oli opiskelijoita ja työttömiä vajaa neljännes (24 %). Vajaa 5 % osallistujista oli kotiäitejä, kuntouttavassa työssä olevia tai koululaisia. Työllistymisessä oli myös tapahtunut parannusta, koska ennen vuotta 2018 venäjänkielisissä oli enemmän työttömiä ja opiskelijoita, mutta vuoden 2018 jälkeen yhä useampi osallistujista ilmoitti olevansa työssä ($\chi^2=168,1$; $df=27$; $p<0,001$). Tämä muutos on todennäköisesti yhteydessä siihen, että ulkomailla syntyneiden työllisyys on parantunut Suomessa (Sutela 2023).

Suomen kielen opiskelua venäjänkielisillä tutkintoon osallistuneilla oli yleensä 1–3 vuotta (63 %). Tutkintoon osallistui myös sellaisia, joilla opintoja oli takana alle vuoden (10 %) tai ei lainkaan (1 %). Lisäksi joukossa oli reilu viidennes pitkään, 4–9 vuotta (21 %) tai yli 10 vuotta (5 %), suomea opiskelleita. Kymmenen vuoden seurantajaksoilla opiskelua ajassa ei ollut suuria muutoksia, ainoastaan pientä lisääntymistä oli nähtävissä niiden osallistujien määrässä, joilla ei ollut lainkaan suomen opintoja ($\chi^2=83,0$; $df=36$; $p<0,001$). Näiden osallistujien määrä oli

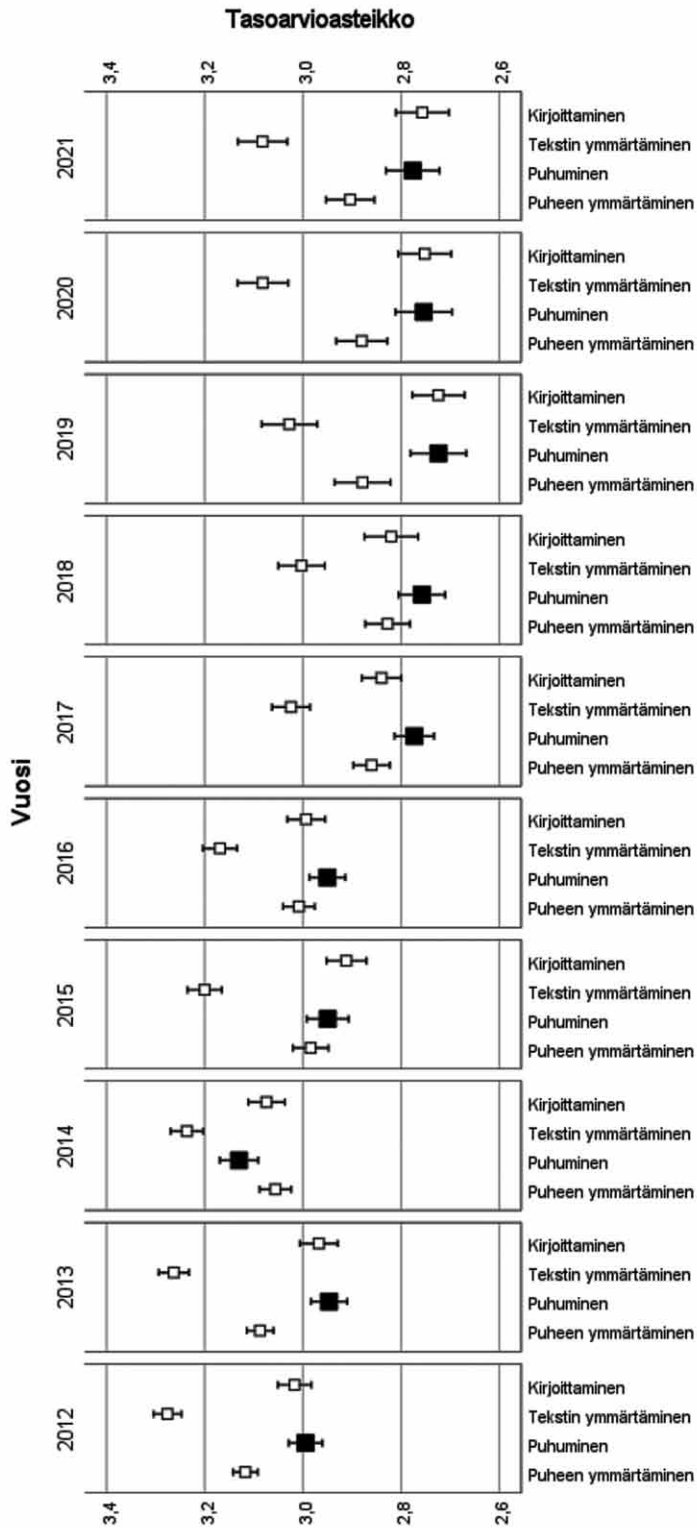
kuitenkin koko osallistujajoukkoon verrattuna suhteellisen pieni, joten mistään merkittävästä ryhmästä ei ole kyse. Lyhyt suomen kielen opiskeluaika oli kuitenkin yhteydessä heikkoon menestymiseen ($\chi^2=370,8$; $df=8$; $p<0,001$), sillä vajaa kolmannes (28 %) alle vuoden tai ei lainkaan (28 %) suomea opiskelleista ei vielä saavuttanut puhumisen taidossa keskitasolle asetettuja kriteereitä. Parhaiten menestyivät ne, joilla oli opintoja 4–9 vuotta, koska heidän joukossaan oli paljon sellaisia, jotka saavuttivat joko taitotason 3 (54 %) tai 4 (28 %). Todennäköisimmin taitotaso 4 oli yhteydessä yli 10 vuotta kestäneisiin opintoihin, koska tästä ryhmästä jopa joka kolmas (34 %) saavutti puhumisessa taitotason 4.

Seurantajakson aikana venäjänkielisistä yli puolet (58 %) on saanut puhumisesta taitotason 3 ja 16 % taitotason 4. Neljäsosa osallistujista ei saavuttanut keskitason osaamistasoa puhumisen testissä. Alla olevassa kuvassa 2 on kuvattu osallistujien saavuttamien taitotasoarvioiden ja niistä lasketun keskiarvon avulla, miten venäjänkieliset menestyivät suomen kielen keskitason tutkinnossa vuosina 2012–2021. Kuvassa neliö esittää kunkin osataidon tasoarvioiden keskiarvoa (taitotasoasteikko, keskellä taitotaso 3), ja neliöihin liittyvät viikset kuvaavat keskiarvon 95 % luottamusvälin pituutta kyseisenä vuotena. Jotta tasoarvioiden keskiarvo voidaan laskea, arvio alle 3 (< 3) määritellään luvuksi 2. Kuvasta 2 on havaittavissa, että useat osallistujat saavuttivatkin kaikissa neljässä testattavassa osataidossa (tekstin ja puheen ymmärtäminen, puhuminen ja kirjoittaminen) keskitason kriteerit.

Vaikka venäjänkielisten kielitaito saavuttaa usein keskitasolle asetetut kriteerit, heidän kokonaiskielitaidossaan on nähtävissä laskeva tendenssi. Testattavien ymmärtämisen taidot olivat testitulosten mukaan hyvät, mutta myös näiden taitojen hallinnassa on nähtävissä heikentymistä. Ymmärtämisen taitoja selvästi heikompia ovat tuottamisen taidot, puhuminen ja kirjoittaminen. Kirjoittaminen on yleensä kaikille YKIn osallistujille vaikea taito, mutta venäjänkielisille puhumisen taito vaikutti tuottavan myös vaikeuksia. Kuvan 2 mukaan puhuminen onkin ollut venäjänkielisille vuosina 2012–2021 joko heikoin tai toiseksi heikoin taito kaikista osataidoista. Lisäksi kuva 2 osoittaa, että venäjänkieliset osallistujat saavuttivat ennen vuotta 2016 puhumisesta joko taitotason 3 tai sitä paremman taitotason, mutta vuoden 2016 jälkeen puhumisen taito on hieman heikentynyt. Venäjänkieliset ovat pääosin saaneet taitotasoarvioikseen 3 puhumisen taidostaan, mutta puhumisessa on myös taitotason 2 (~A2) piirteitä, koska arvioit jäävät hieman taitotason 3 alle (ka. 2,8).

Puhumisen taidon heikentymistä tukevat Sanna Iskaniuksen (2006) venäjänkielisten nuorten kieli-identiteettiä käsittelevän väitöskirjatutkimuksen tulokset. Vaikka Iskaniuksen tulokset ovat jo kohta 20 vuotta vanhoja, minkä lisäksi tutkimukseen osallistuneet olivat iältään YKIn osallistujiin verrattuna nuoria ja heidän arvionsa suomen kielen taidosta perustuivat itsearviointiin, tulokset ovat hyvin samankaltaiset kuin YKIn testitulokset. Iskaniuksen tutkimukseen osallistuneet pitivät vahvimpina osataitoinaan puheen ja tekstin ymmärtämistä, mutta puhumista he pitivät heikoimpana taitonaan. Vain neljännes tutkituista arvioi puhuvansa suomea taitavasti (C2) ja neljä kymmenestä koki olevansa vielä perustasolla (A1–A2) puhumisen taidossa. Yleisimmin opiskelijat arvioivat puhumisen taitonsa olevan tasolla A2–B1 (YKI tasot 2 ja 3). (Ibid., 137–138.)

Vaikka YKIn osallistuneiden venäjänkielisten puhumisen taito on heikentynyt, mitään romahdusta siinä ei ole tapahtunut. Edelleen suurin osa osallistujista saa puhumisesta taitotason 3, mutta heikentymisestä kertoo se, että yhä useamman venäjänkielisen puhumisen taito on joko perus- ja keskitason rajalla tai se jää juuri ja juuri keskitason alapuolelle. Lisäksi taitotason 4 saavuttaneiden määrä on laskenut vuosien myötä. Syitä puhumisen taidon heikkenemiseen

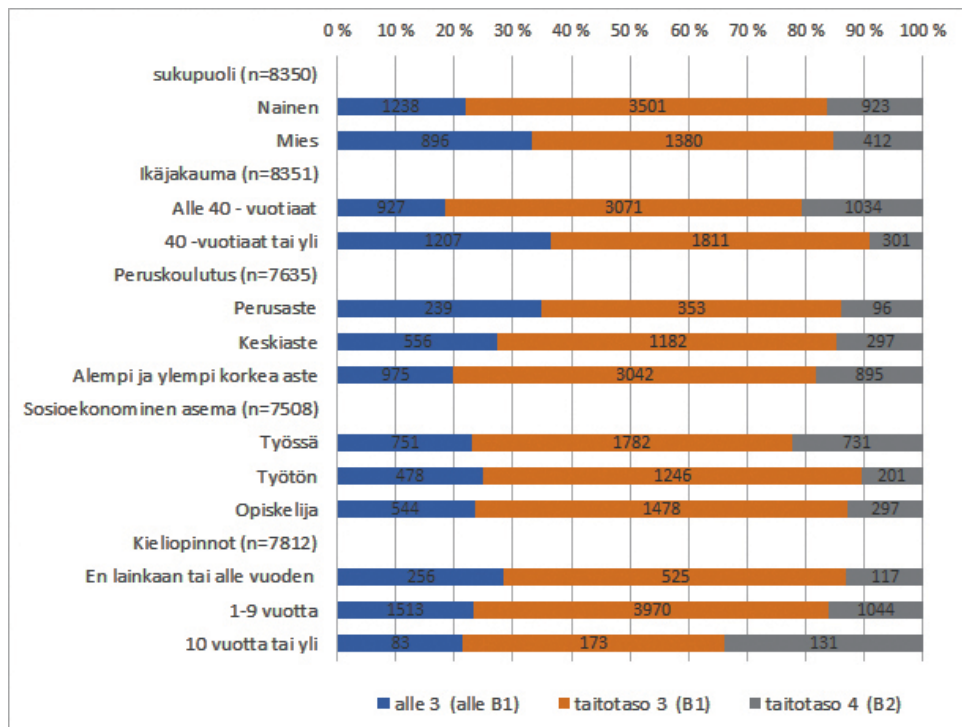
Kuva 2. Venäjänkielisten tutkintotulokset osataidoittain vuosina 2012–2021.

voi olla useita, mutta niitä voi etsiä esimerkiksi oppijoiden taustamuuttujista: ikä, sukupuoli, koulutustaso, sosiaaliekonominen status, kieliopintojen pituus ja kielenkäytön taajuus.

Taustamuuttujien vaikutus venäjänkielisten puhumisen taitoon

Vertaillessamme tutkintotuloksia osallistujien taustamuuttujiin (ks. kuva 3) havaitsimme miesten menestyneen puhumisen taidossa naisia huonommin ($\chi^2=129,2$; $df=2$; $p<0,001$). Kolmannes (33 %) miehistä ei vielä saavuttanut puhumisesta keskitason kriteereitä, kun naisista vain viidennes (22 %) jäi keskitason alapuolelle saaden taitotasoarvioksi alle 3. Eroja miesten ja naisten välillä ei kuitenkaan enää ollut taitotason 4 saavuttaneissa. Taitotason 4 saavutti jopa joka kuudes venäjänkielinen osallistuja, ja tässä ryhmässä oli suhteessa saman verran miehiä ja naisia. Se, että miesten taito oli naisia hieman heikompi, on todennäköisesti yhteydessä siihen, että tutkintoon osallistuneiden miesten koulutustaso oli naisia alhaisempi. Miehistä oli naisia vähemmän korkeakoulun käyneitä ja enemmän joko perusasteen tai keskiasteen opinnot suorittaneita ($\chi^2=74,6$; $df=2$; $p<0,001$). Osallistujan koulutustaso oli yhteydessä menestymiseen tutkinnoissa, sillä korkea-asteen koulutus oli yhteydessä vähintään taitotasoihin 3 ja 4 ($\chi^2=106,2$; $df=4$; $p<0,001$). Keskiasteen koulutuksen saaneista sen sijaan yllättävän moni, jopa vajaa kolmannes (27 %) ei saavuttanut keskitasolle asetettuja vaatimuksia. Uudelleen luokittelun myötä sellaiset tapaukset, jotka olivat vastanneet *en ole käynyt koulua* tai olivat vastanneet kysymykseen avovastauksin (2 %), jätettiin pois riippuvuuden testauksesta.

Sosioekonomisen statuksen vaikutus puhumisen taitoon ei ollut yllättävä. Työssäkäyvien tulokset olivat paremmat kuin työttömien, mutta erot eri ryhmien välillä eivät olleet prosen-

Kuva 3. Taustamuuttujien merkitys tutkintotuloksille.

tuaalisesti suuria ($\chi^2=166,5$; $df=6$; $p<0,001$). Esimerkiksi alle taitotason 3 jääneitä oli niin työttömissä, työssäkävivissä kuin opiskelijoissakin yli viidennes kaikista osallistujista, ja työttömät ja opiskelijat saavuttivat usein odotuksia paremmin taitotason 3. Työssäkävynillä vaikutti olevan merkitystä vain taitotason 4 saavuttamiselle, sillä jopa yli viidennes (22 %) työssäkävivistä sai puhumisen taidostaan arvioksi taitotason 4, kun muissa vertailuryhmissä nelosten määrä jäi noin 10–13 prosenttiin. Mielenkiintoista oli myös, että vaikka seuranta-jakson aikana (2012–2021) venäjänkielisistä yhä useampi oli työllistynyt, työssäkäynti ei ollut vaikuttanut parantavasti heidän puhumisen taitoonsa. Päinvastoin taito oli heikentynyt. Työssäkäynti voi vaikuttaa positiivisesti kielenoppimiseen, mutta kaikki työtehtävät eivät selkeästi tue puhumisen taidon kehittymistä (esim. Lilja & Tapaninen 2019; Strømmer 2017).

Venäjänkieliset miehet olivat työllistyneet hyvin, ja he työskentelivät pääasiassa kuljetus- ja logistiikka-alalla (19 %) tai rakennus- ja kiinteistöalalla (16 %) tai teollisuuden parissa (14 %). Näiden alojen työtehtävissä saatetaan painottaa enemmän ammattitaitoa ja puheen ymmärtämisen taitoa kuin hyvää suomen puhumisen taitoa. Suomen kielen käytön tarpeen vähäisyydestä kertoo myös se, että venäjänkielisistä työssäkävivistä joka viides (22 %) kertoi käyttävänsä suomea vain 1–2 kertaa kuukaudessa tai ei koskaan. Työssäkäyviä naisia työ taas auttoi kehittämään puhumisen taitoa, ja heistä pääosa työskentelikin aloilla, joissa suomen kielen taitoa pidetään jopa osana ammattitaitoa (Virtanen & Raitaniemi 2019). Naiset työskentelivät joko kaupan sekä majoitus- ja ravitsemistoimialalla (21 %) tai terveys- ja sosiaalipalveluissa (17 %) tai koulutuksen ja tutkimuksen alalla (14 %).

Ikä oli merkityksellinen tekijä puhumisen taidon kehittymiselle: mitä nuorempi osallistuja oli, sitä todennäköisemmin hän sai paremman taitotasoarvion puhumisesta. Tutkimuksissa on ristiriitaisia tuloksia iän merkityksestä kielenoppimiselle (esim. Abrahamsson & Hyldenstam 2009), mutta aineistomme mukaan nuoremmat osallistujat menestyivät vanhempia osallistujia paremmin ($\chi^2=508,1$; $df=10$; $p<0,001$). Erityisen hyvin menestyivät 20–29-vuotiaat, joista jopa joka neljäs (25 %) sai puhumisesta taitotasokseen 4, ja tästä ikäryhmästä ainoastaan 14 % jäi keskittason alapuolelle. Heikkona puhumisen taito sen sijaan näyttäytyi yli 40-vuotiailla venäjänkielisillä, koska 40–70-vuotiaista yli kolmannes ei täyttänyt keskittasolta edellytettäviä puhumisen kriteereitä, ja lisäksi vain alle 10 % heistä saavutti puhumisessa taitotason 4. Tästä syystä kuvassa 3 ikä-muuttuja jaettiin kahteen luokkaan: alle 40-vuotiaat ja yli 40-vuotiaat.

Puhumisen taidon kehittymiseen vaikuttaa myös se, miten usein ja missä tilanteessa oppija puhuu suomea. Tästä syystä YKIn taustatietokyselyssä osallistujia pyydetään lomakkeessa täydentämään erilaisia kielenkäyttöön liittyviä väitelauseita valitsemalla yksi omaa kielenkäytön taajuutta kuvaava määritelmä neljästä vaihtoehdosta: *lähes päivittäin, 1–2 kertaa viikossa, 1–2 kertaa kuukaudessa tai ei koskaan*. Puhumisen taidon osalta väitteet olivat: *Puhun tutkintokieltä perheen kanssa, Puhun tutkintokieltä ystävien kanssa, Käytän tutkintokieltä asioiden hoitamiseen, Käytän tutkintokieltä työssä ja Käytän tutkintokieltä opiskelussa*.

Taustatietokyselyn vastausten perusteella venäjänkieliset käyttävät suomen kieltä melko vaihtelevasti. Eniten suomea käytettiin arkisten asioiden hoitamiseen. Jopa 85 % vastaajista kertoi hoitavansa asioitaan joko viikoittain tai päivittäin suomen kielellä. Muissa arkielämän kielenkäyttötilanteissa suomea käytettiin vaihtelevasti. Perheen kesken venäjänkielisistä suomea käytti päivittäin alle kolmannes (30 %), kun taas reilu kolmannes (37 %) kertoi käyttävänsä perheensä kanssa jotain muuta kieltä kuin suomea, todennäköisesti venäjää. Jotain muuta kuin suomea käyttävien määrä on suuri, jos tähän lasketaan mukaan ne, jotka ilmoittivat puhuvansa vain 1–2 kertaa kuukaudessa perheensä kanssa suomea (14 %). Nämä luvut eivät ole yllättäviä, sillä nykyään venäjää puhuvissa perheissä tyypillistä on, että mo-

lemmat vanhemmat puhuvat ensikielenään venäjää. Etenkin miehet puhuvat perheensä kanssa pääasiassa vain venäjää, koska venäjänkielisellä miehellä on todella harvoin suomenkielinen puoliso. (Suomen virallinen tilasto 2018.)

Ystävien kanssa suomen kieltä käytetään useasti. Jopa 44 % taustatietokyselyyn vastanneista kertoi käyttävänsä suomea ystäviensä kanssa lähes päivittäin, ja ainoastaan 25 % vastaajista ilmoitti käyttävänsä vain harvoin tai ei koskaan suomea ystävien kanssa. Oman ensikielen käyttö vapaa-ajalla ystävien kanssa on kuitenkin melko tavallista. Vaikka venäjänkielisiä asuu eri puolilla maata, he ovat keskittyneet Etelä- ja Itä-Suomeen suurimpiin kaupunkeihin, mikä ehkä vaikuttaa myös vapaa-ajan kielenkäyttöön (Varjonen, Zamiatin & Rinas 2017).

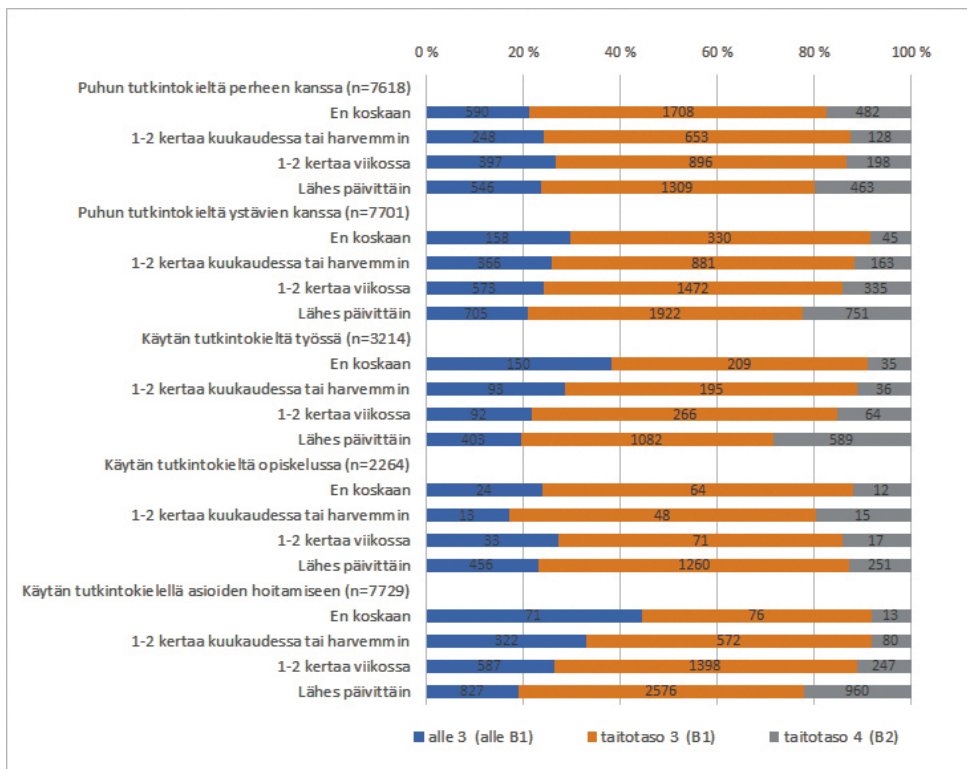
Kaikki eivät tarvitse työssään suomen kielen taitoa. Työssäkävivistä venäjänkielisistä 12 % ilmoitti, ettei käytä työssään lainkaan suomea. Päivittäin työssään suomea käyttäviä oli työssäkävivistä 64 %, muut käyttivät suomea melko harvoin, joko muutaman kerran viikossa tai kuukaudessa. Työssään jotain muuta kieltä kuin suomea käyttävien suhteellinen osuus venäjänkielistä näyttää myös kasvaneen lievästi kymmenen vuoden seurantajakson aikana ($\chi^2=134,7$; $df=27$; $p<0,001$). Tämä on todennäköisesti yhteydessä siihen, että monilla aloilla suomi ei ole työkieli, vaan työssä käytetään esimerkiksi englantia. Lisäksi joissain työtehtävissä selviää ilman kielitaitoa, koska esimerkiksi rakennusalalla työntekijä saatetaan perehdyttää omalla kielellään työtehtäviin ja omankielistä perehdytysmateriaalia on tarjolla myös verkossa (Mäki, Sahlstedt & Mäkeläinen 2016).

Tutkinnon suorittamisen aikana opiskelijastatuksella olleet sen sijaan käyttivät ahkerasti suomea päivittäin, mikä kertoo siitä, että suurin osa opiskelijoista oli joko kotoutumiskoulutuksessa suomea opiskelevia tai olivat tutkintoon johtavassa suomenkielisessä koulutuksessa ($\chi^2=93,2$; $df=27$; $p<0,001$). Suomen kielen käyttö opiskelussa oli kuitenkin seurantajakson aikana laskusuuntainen. Suomen käyttö opiskelussa väheni seitsemällä prosentilla kymmenen vuoden aikana. Todennäköisesti englanniksi opiskelevien määrä on noussut, mikä ehkä selittää sitä, että taustakyselyn mukaan 8 % osallistujista vastasi käyttävänsä joko ei koskaan tai vain 1–2 kertaa kuukaudessa suomea.

Miten edellä esitetyt suomen kielen käyttötarkoitukset ja käytön taajuus sitten vaikuttivat venäjänkielisten puhumisen taitoon? Ehkä yllättävää tuloksissa oli se, että perheen kanssa aktiivisesti suomea käyttävät eivät erottuneet kielitaidollisesti muita parempana ryhmänä (ks. kuva 4). Päinvastoin perheen kanssa viikossa 1–2 kertaa tai lähes päivittäin suomea käyttävät saivat useammin taitotasoksi puhumisesta alle 3 kuin harvemmin tai ei koskaan kieltä perheen kanssa käyttävät. Aktiivisella suomen kielen käytöllä perheen kanssa oli toisaalta kuitenkin merkitystä niin, että päivittäin suomea perheen kanssa käyttävissä oli suhteellisesti enemmän sellaisia osallistujia, jotka saavuttivat puhumisessa taitotason 4 ($\chi^2=57,5$; $df=6$; $p<0,001$). Kotona käytettävän suomen kielen merkitys testimenestykselle tuotti siis hieman ristiriitaisia tuloksia, mitä voi kuitenkin selittää sillä, että vaikei osallistujia puhunut kotona perheen kanssa suomea, hän todennäköisesti käytti suomen kieltä aktiivisesti vapaa-ajallaan ystäviensä kanssa ja hoiti asioitaan suomeksi. Lisäksi vastausten perusteella on vaikea tietää, millaista vastaajien raportoima kielenkäyttö perheen kanssa on. On mahdollista, että suomea käytetään perheessä päivittäin jonkin verran esimerkiksi lasten kanssa, mutta perheen todellinen yhteinen kieli on venäjä.

Suomen kielen käyttö ystävien kanssa ($\chi^2=146,1$; $df=6$; $p<0,001$) ja työssä ($\chi^2=158,3$; $df=6$; $p<0,001$) oli merkittävämpää puhumisen taidon kehittymiselle kuin arkinen kielenkäyttö perheen kanssa (ks. kuva 4). Mitä useammin ystävien kanssa puhuttiin tai työssä käytettiin suomea, sitä todennäköisempää oli, että osallistujia saavutti puhumisesta joko taitotason 3

Kuva 4. Kielenkäytön vaikutus puhumisen taitoon.

tai 4. Tulos on samansuuntainen kuin tutkimuksissa (esim. Stevens 1999), joissa on todettu kielenkäytön äidinkielisten kanssa korreloivan parempaan kielitaitoon. Suomen kielen käyttö opiskelussa sen sijaan ei ollut merkitsevä osallistujan suoriutumiseksi puhumisen osakokeessa ($\chi^2=5,5$; $df=6$; $p=0,477$). Taitotason 3 saavuttaminen vaikuttaa tutkimuksemme perusteella olevan kuitenkin todennäköisempää, jos venäjänkielinen on opiskellut suomea 4–9 vuotta. Suurin osa venäjänkielisistä tuli tutkintoon opiskeltuaan suomea 1–3 vuotta, mikä vaikuttaa olevan vielä usealle liian lyhyt aika. Valitettavasti taustatietokyselyn vastausten perusteella ei voida tietää, oliko 1, 2 tai 3 vuotta opiskelleiden välillä eroja puhumisen taidossa, mutta todennäköisintä on, että kolmen vuoden opinnot ennustavat parempaa menestymistä kuin vuoden tai kahden.

Tutkintokielen käyttäminen jokapäiväisten asioiden hoitamisessa oli myös yhteydessä hyvään menestykseen puhumisen osakokeessa ($\chi^2=285,2$; $df=6$; $p<0,001$). Ne, jotka käyttivät suomea lähes päivittäin asioidensa hoitamisessa, saavuttivat varmemmin joko taitotason 3 (59 %) tai 4 (22 %) puhumisesta. Ero oli selkeä verrattuna sellaisiin osallistujiin, jotka eivät käyttäneet suomea koskaan asioidensa hoitamiseen. Näistä jopa 44 % jäi keskitason alapuolelle, kun lähes päivittäin suomea käyttäneistä alle 3 sai vain 19 % venäjänkielisistä.

Ikä, koulutus ja sosioekonominen tausta vaikuttavat puhumisen taitoon

Venäjänkielisten suomen kielen puhumisen taito oli yhteydessä heidän taustamuuttujiinsa (vrt. Helland Gujord 2023). Todennäköisintä oli, että venäjänkielinen tutkintoon osallistu-

nut ei vielä saavuttanut taitotasoa 3, jos hän oli yli 40-vuotias peruskoulun tai ammatillisen koulutuksen saanut mies. Tutkintoon osallistuneen sosioekonomisella statuksella ei ollut merkitystä, mutta osallistuja oli yleensä opiskellut vain vähän suomea, alle kolme vuotta tai hänellä ei ollut lainkaan suomen kielen opintoja. Tyypillistä oli myös, että jos osallistujan kielitaito ei vielä saavuttanut keskitason puhumisen taidolle asetettuja kriteereitä, hän ei käyttänyt suomea työssään, vaikka hän olisi ollut työssä. Hyvän kielitaidon (taitotason 4) sen sijaan saavutti joko venäjänkielinen mies tai nainen, joka oli iältään 20–39-vuotias. Hän oli todennäköisesti yliopistokoulutuksen saanut ja tutkintohetkellä työssäkäyvä, ja hän myös käytti aktiivisesti suomen kieltä työssään. Suomen kielen opintoja hänelle oli kertynyt vähintään neljä vuotta tai enemmän.

Venäjänkielisten puhumisen taito on tutkimuksemme mukaan heikentynyt vuosien 2012–2021 aikana. Puhumisen taidon heikkenemiseen on tuskin vaikuttanut mikään yksittäinen taustamuuttuja, vaan kyse on todennäköisesti laajemmasta, monisyisestä ilmiöstä. Ensinnäkin venäläisten suuri määrä Suomessa ja heidän sijoittumisensa samoille paikkakunnille on tuonut mahdollisuuksia käyttää aikaisempaa enemmän omaa ensikieltään, mikä vähentää suomen käyttöä. Lisäksi Suomessa asuvat venäjänkieliset elävät aikaisempaa useammin yksikielisessä perheyhteisössä, jossa venäläinen kulttuuri-identiteetti on voimakas: kieli, uskonto, kansalaisuus ja tavat (Suomen virallinen tilasto 2018; Kahla 2016). Iskaniuksen (2006) kieli-identiteettitutkimuksessa jopa 70 % tutkituista nuorista piti itseään venäläisinä, ja pääosalle venäjä oli tärkein kieli, joka myös määritteli ystäväpiirissä ja vapaa-ajalla käytettävän kielen. Vaikka tutkimus kohdistui nuoriin venäjänkielisiin, todennäköisesti myös aikuisille venäjänkielille on tärkeää hakea tukea identiteetilleen omankielisten ryhmästä, jossa alkuperä, kulttuuri, ajattelutapa ja etenkin kieli on sama kuin itsellä (ibid.; myös Kahla 2016.) Tämä ei välttämättä ole negatiivinen asia suomen kielen oppimisen näkökulmasta, koska myönteinen suhde omaan äidinkieleen ja sen hyvä hallinta auttavat myös uuden kielen oppimisessa (Cummings 1981). Yksi syy heikkenemiseen voi myös olla se, että seuranta-ajan alussa suomen tutkintoon osallistui inkerinsuomalaisia paluumuuttajia, joilla saattoi olla kiinteämpi suhde suomen kieleen. Inkerinsuomalaisten paluumuuttojärjestelmä lakkautettiin 1.7.2016 (Ryazantsev & Gadzhimuradova 2021).

Hyvä oman ensikielen hallinta on yhteydessä koulutustasoon, joka venäjänkielisillä oli moneen muuhun tutkintoon osallistuneeseen ensikieliryhmään verrattuna korkea. Tutkimuksemme mukaan koulutustaso oli yhteydessä parempiin taitotasoarvoihin puhumisessa (myös Seppälä 2022). Hyvän koulutuksen saaneet menestyvät testissä usein paremmin, koska he tuntevat testikäytänteet ja koska he ovat olleet aikaisemmin esimerkiksi kielistudiossa, jossa puhumisen osakoe suoritetaan. Koulutus-muuttuja oli yhteydessä sukupuoli-muuttujaan, sillä etenkin monet venäjänkieliset naiset olivat korkeasti koulutettuja. Vaikka venäläisillä on usein korkea-asteen koulutus, se ei takaa kielitaidon puutteen vuoksi työllistymistä koulutusta vastaavaan tehtävään. Henna Kyhä (2011) havaitsi kyselyaineistoon perustuvassa tutkimuksessaan, että korkeakoulutetun maahanmuuttaneen status laskee Suomessa, koska moni heistä on etenkin muuton jälkeen ensimmäiset vuodet työttömänä, tekee pätkätöitä tai osallistuu koulutuksiin.

Testitulokset yleensä yhdistetään koulutukseen ja sen antamaan hyötyyn. Venäjänkielisten suomen taidon heikentyminen voi siis olla myös merkki siitä, että kotoutumiskoulutusaika ei riitä kehittämään kielitaitoa tavoitetasolle tai sen sisällöt eivät tue tarpeeksi puhumisen taidon kehittymistä. Tätä oletusta vahvistavat havainnot siitä, että vähintään neljän vuoden suomen kielen opiskelu johti hyviin tuloksiin puhumisen osakokeessa. Iältään venäjänkieliset ovat

parhaassa työiässä olevia, joten heidän kielellinen integroimisensa suomalaiseen työelämään hyödyttäisi tulevaisuudessa työvoimapulaa monilla aloilla. Venäläiset ovat työllistyneet hyvin, mutta työllistyminen ei yhdistynyt kaikkien osallistujien kohdalla hyvään puhumisen taitoon. Osassa työtehtäviä suomen kielen puhumisen taidolla ei ollut merkitystä tai sitä ei tarvittu lainkaan. Näissä tapauksissa venäjänkieliset todennäköisesti käyttivät työssään englantia tai he olivat työllistyneet venäjänkielisten omistamiin yrityksiin, joissa heidän oli mahdollista käyttää ensikieltään. Venäläisten omistamia yrityksiä on etenkin Itä-Suomessa, ja yritysten määrä kasvoi vielä merkittävästi ennen kuin Venäjä aloitti sodan Ukrainaa vastaan. (Ryazan-tsev & Gadzhimuradova 2021.)

Ikä oli seurantajaksollamme merkityksellisin taustamuuttuja puhumisen osakokeessa menestymiselle. Nuoremmat osallistajat pärjäsivät vanhempia paremmin. Syynä tähän on todennäköisesti se, että usein nuoremmat venäjänkieliset ovat opiskelleet muitakin kieliä, koska heistä osa todennäköisesti opiskeli englanniksi. Ikä näkyi myös siinä, että vanhemmille osallistujille suomen ääntäminen tuotti vaikeuksia ja heidät usein tunnistettiin venäjänkieliseksi vierasperäisestä aksentista ja intonaatiosta sekä ongelmista ääntää tiettyjä suomen kielen äänneitä (Halonen et al. 2024). Lisäksi oletettavaa on, että nuoremmilla venäjänkielisillä on enemmän motivaatiota oppia kieli ja saavuttaa hyvä kielitaito, koska Suomessa korkeasteen opinnoissa ja myös monissa työtehtävissä vaaditaan hyvää tai erinomaista suomen taitoa (Honko & Huhta 2023).

Puhumisen oppimista edistää halu samaistua kohdekielenpuhujiin ja löytää paikka kohdekielissä yhteiskunnassa. Tämä edellyttää kontakteja syntyperäisiin kielenpuhujiin. Nuoremmilla kielenoppijoilla on aikaisempien tutkimusten mukaan enemmän informaaleja kielikontakteja arjessaan suomenkielisten kanssa (myös Papinkivi 2018; Mustonen 2015) kuin aikuisilla kielenoppijoilla, mikä todennäköisesti näkyy myös tämän tutkimuksen tuloksissa. Kieltä opitaan epävirallisissa tapaamisissa ja vuorovaikutuksessa lähiympäristön kanssa, ja maahanmuuttaneelle onkin tärkeää saada tilaisuuksia puhua ja käyttää kieltä muuallakin kuin virastoissa ja formaaleissa kielenopetustilanteissa, etenkin kun suomen puhuttu kieli eroaa monin tavoin kirjoitetusta yleiskielestä. Kontakteihin suomalaisten kanssa vaikuttavat myös suomalaisten asenteet maahanmuuttaneita kohtaan. Suhtautumiseen venäjänkielisiin on aina vaikuttanut Venäjällä harjoitettu politiikka (Ngwayuh & Croucher 2014), ja tämänhetkinen Venäjän poliittinen tilanne saattaa heijastua jopa venäjänkielisten kielenkäyttömahdollisuuksiin Suomessa.

Vaikka venäjänkielisten suomen kielen taito on heikentynyt, kokonaisuudessa he kuitenkin tutkimuksemme mukaan osaavat puhua suomea tyydyttävästi, mikä riittää arkipäivän kielenkäyttötilanteissa ja Suomen kansalaisuuden saamiseen. Seurantajaksolla 80 % venäjänkielististä saavutti kansalaisuuden edellytyksenä olevan kielitaidon. Muutenkin venäjänkielisten taustamuuttajat vastaavat yhteiskunnan kielitaitovaatimuksia ja monen tavallisen suomalaisen maahanmuuttaneille asettamia toiveita. Suurimmalle osalle suomalaisista on tutkimustenkin (mm. Avonius & Kestilä-Kekkonen 2018) mukaan tärkeää, että Suomeen muuttanut on ammattitaitoinen, koulutettu, maan kieltä osaava ja tapoihin sopeutuva – kaikki nämä piirteet täytyvät venäjänkielisten kohdalla.

Tutkimus tuo lisätietoa venäjänkielisten puhumisen taidosta ja heidän kielellisestä integroitumisestaan Suomessa. Käytetty määrällinen analyysimenetelmä, khiin nelio -testi, sopii kuitenkin parhaiten vain kahden muuttajan väliseen analyysiin. Tästä syystä eri taustamuuttajien yhdysvaikutusta osallistujan taitoon ei tällä menetelmällä ollut mahdollista saada selville. Tulevaisuudessa olisikin hyvä syventää analyysia tutkimalla osallistujien taustamuuttajien

yhdysvaikutuksia monimuuttujamenetelmällä tai etsimällä erilaisia osallistujaprofiileja profiilianalyyseilla. Lisäksi venäjänkielisten osallistujien tutkintotulosten ja taustamuuttujien vertaaminen joko yhteen tai useampaan tutkintoon osallistuneeseen ensikieliryhmään antaisi tarkemman kuvan venäjänkielisten kielitaidosta Suomessa.

Viitteet

1 Käytämme termiä maahanmuuttanut, koska se osoittaa verrattuna termiin maahanmuuttaja paremmin, että kyseessä on henkilö, joka on todella muuttanut maahan (TEM 2021).

Lähteet

- Abrahamsson, Niclas & Hyltenstam, Kenneth (2009), Age of Onset and Nativelikeness in a Second Language: Listener Perception Versus Linguistic Scrutiny. – *Language Learning* 59:1, 249–306. <<https://doi.org/10.1111/j.1467-9922.2009.00507.x>>.
- Ahola, Sari (2020), Sujuvaa mutta viron kielen vaikutusta: Yleisten kielitutkintojen arvioijien käsityksiä vironkielisten suomenoppijoiden suullisesta taidosta. – *Virittäjä* 124:2. <<https://doi.org/10.23982/vir.79831>>.
- Ahola, Sari & Halonen, Mia (2022), Ensivaikutelmat kielitaidon arvioinnissa. – *Kieli, koulutus ja yhteiskunta* 13:2. <<https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-maaliskuu-2022/ensivaikutelmat-kielitaidon-arvioinnissa>> (Tarkistettu 20.2.2024).
- Ahola, Sari & Hirvelä, Tuija (2016), Mikä merkitys osallistujan taustatekijöillä on menestymiseen kielitestissä? – *Kieli, koulutus ja yhteiskunta* 7:4. <<https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-syyskuu-2016/mika-merkitys-osallistujan-taustatekijoilla-on-menestymiseen-kielitestissa>> (Tarkistettu 20.2.2024).
- Ahola, Sari & Tossavainen, Henna (2016), Helppoa vai vaikeaa arvioida?: Yleisten kielitutkintojen suomen kielen arvioijien käsityksiä vironkielisten arvioinnista. – *Lähivördlusi, Lähivertailuja* 26, 27–53. <<https://doi.org/10.5128/LV26.01>>.
- Avonius, Marja & Kestilä-Kekkonen, Elina (2018), Suomalaisten maltilliset ja kirjavat maahanmuuttoasenteet. – *Yhteiskuntapolitiikka* 83:1, 84–93. <<https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2018060825573>>.
- Bachman, Lyle F. (1990), *Fundamental Considerations in Language Testing*. High Wycombe: Pentacor Ltd.
- Bachman, Lyle F. & Palmer, Adrian (1996), *Language Testing in Practice*. Oxford: Oxford University Press.
- Carlsen, Cecile H. & Rocca, Lorenzo (2021), Language Test Misuse. – *Language Assessment Quarterly* 18:5, 477–491. <<https://doi.org/10.1080/15434303.2021.1947288>>.
- Cummings, Jim (1981), The Role of Primary Language Development in Promoting Educational Success for Language Minority Students. – *Schooling and language minority students: A theoretical framework*. Ed. California state Department of Education. Los Angeles: Evaluation, Dissemination and Assessment Center, 3–49.

- Field, John (2011), Cognitive validity. – *Examining Speaking. Research and practice in assessing second language speaking*. Studies in Language Testing 30. Ed. Lynda Taylor. Cambridge: Cambridge University Press.
- Geranpayeh, Ardeshir & Kunnan, Anthony J. (2007), Differential Item Functioning in Terms of Age in the Certificate in Advanced English Examination. – *Language Assessment Quarterly* 4:2, 190–222. <<https://doi.org/10.1080/15434300701375758>>.
- Halonen, Mia (2010), Äidinkieli, ensikieli, oma kieli. – *Kieli, koulutus ja yhteiskunta* 1:5. <<https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-syyskuu-2010/aidinkieli-ensikieli-oma-kieli>> (Tarkistettu 20.2.2024).
- Halonen, Mia, Ahola, Sari, Hirvelä, Tuija, Neittaanmäki, Reeta, Ohranen, Sari & Ullakonoja, Riikka (2024), Kielitaidon arviointi kansalaisuuden portinvartijana. – *Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2023: Näkökulmana väestösuhteet*. Toim. Tuuli Anna Renvik & Minna Säävälä. TEM oppaat ja muut julkaisut 2024:1 FI. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö, 77–86. <<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-703-8>>.
- Helland Gujord, Ann-Kristin (2023), Who succeeds and who fails? Exploring the role of background variables in explaining the outcomes of L2 language tests. – *Language Testing* 40:2, 227–248. <<https://doi.org/10.1177/02655322221100115>>.
- Hirvelä, Tuija (2023), Yleisten kielitutkintojen osallistujien monet kasvot. – *Kieli, koulutus ja yhteiskunta* 14:2. <<https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-maaliskuu-2023/yleisten-kielitutkintojen-osallistujien-monet-kasvot>> (Tarkistettu 13.2.2024).
- Honko, Mari, Ahola, Sari & Hirvelä, Tuija (2021), Vironkielisten osallistujien kielitaito Yleisten kielitutkintojen suomen kielen testissä. – *Lähivördlusi. Lähivertailuja* 31, 114–152. <<https://doi.org/10.5128/lv31.04>>.
- Honko, Mari & Halonen, Mia (2023), Kielitaidon arviointi on ideologisesti latautunutta toimintaa. – *Kielikoulutus mukana muutoksessa*. Toim. Anne Pitkänen-Huhta, Karita Mård-Miettinen & Tarja Nikula. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys ry. AFinLA-teema, 16, 376–400. <<https://doi.org/10.30660/afinla.126052>>.
- Honko, Mari & Huhta, Ari (2023), Examples of good practice, Finland. – *Uneven language profiles & differentiated language requirements – recommendations for test developers, policy makers and employers*. Ed. Cecilie. H. Carlsen, Lorenzo Rocca & Sabrina Machetti. ALTE LAMI Report 2023, 21–23. <https://www.alte.org/resources/Documents/Carlsen_Rocca_Machetti_2023_ALTE%20LAMI%20Uneven%20profiles%20report.pdf> (Tarkistettu 20.2.2024).
- Huhta, Ari & Ahola, Sari (2019), Arviointi kielipoliittisena ja kielikoulutuspoliittisena toimintana. – *Kieli, koulutus, politiikka: monipaikkaisia käytänteitä ja tulkintoja*. Toim. Taina Saarinen, Pirkko Nuolijärvi, Sari Pöyhönen & Teija Kangasvieri. Tampere: Vastapaino, 287–313.
- Huhta, Ari, Tammelin-Laine, Taina, Hirvelä, Tuija, Neittaanmäki, Reeta & Stordell, Elina (2017), Aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen tulosten ennustaminen lähtötason arviointien perusteella. – *Aikuiskasvatus* 37:3, 190–204. <<https://doi.org/10.33336/aik.88429>>.
- Iskanius, Sanna (2006), *Venäjänkielisten maahanmuuttajaopiskelijoiden kieli-identiteetti*. Väitöskirja, Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. <<http://urn.fi/URN:ISBN:951-39-2523-4>>.
- James, Cindy L. (2010), Do Language Proficiency Test Scores Differ by Gender? – *TESOL Quarterly* 44:2, 387–398. <<https://doi.org/10.5054/tq.2010.222215>>.
- Kahla, Elina (2016), Keitä me olemme? Keihin me kuulumme? Suomi – ortodoksia – venäjänkielisyys. – *Venäjänkieliset Suomessa*. Toim. Arno Tanner & Ismo Söderling. Siirtolaisinstituutti, julkaisuja 3, 2016. Turku: Siirtolaisinstituutti, 96–124.
- Kaivapalu, Annekatrin (2005), *Lähdekieli kielenoppimisen apuna*. Väitöskirja, Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. <<http://urn.fi/URN:ISBN:951-39-2391-6>>.
- Kunnan, Anthony J. (2000), Fairness and justice for all. – *Fairness and validation in language assessment*. Ed. Anthony Kunnan. Cambridge: UCLES/Cambridge University Press, 1–14.
- Kyhä, Henna (2011), *Koulutetut maahanmuuttajat työmarkkinoilla: Tutkimus korkeakoulututkinnon suorittaneiden maahanmuuttajien työllistymisestä ja työurien alusta Suomessa*. Turun yliopiston julkaisuja C 321.
- L 359/2003, muutos L 579/2011. Kansalaisuuslaki. <<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030359>> (Tarkistettu 19.2.2023).

- Sutela, Hanna (2023), Maahanmuuttajien työllisyys Suomessa yli EU-keskitason – työmarkkina-asema heikempi kuin suomalaistaustaisilla. – *Tieto & Trendit*. Tilastokeskus. <<https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2023/maahanmuuttajien-tyollisyys-suomessa-yli-eu-keskitason-tyomarkkina-asema-heikempi-kuin-suomalaistaustaisilla/>> (Tarkistettu 19.2.2024).
- Taylor, Catherine, S. & Lee, Yoonsun (2011), Ethnic DIF in Reading Tests With Mixed Item Formats. – *Educational Assessment* 16:1, 35–68, <<https://doi.org/10.1080/10627197.2011.552039>>.
- TEM (2021). Kotoutumisen sanasto yhdenmukaistaa kotoutumiseen liittyvien käsitteiden käyttöä. – TEM tiedote 22.6.2021. <<https://valtioneuvosto.fi/-/1410877/kotoutumisen-sanasto-yhdenmukaistaa-kotoutumiseen-liittyvien-kasitteiden-kayttoa>> (Tarkistettu 15.3.2024).
- Tossavainen, Henna (2016). Kielitestiä eettisyydestä ja oikeudenmukaisuudesta. – *Kielitaidon arviointitutkimus 2000-luvulla Suomessa*. Toim. Ari Huhta & Raili Hildén. AFinLA-e. Soveltavan kielitieteen tutkimuksia 2016/n:o 9, 27–43.
- Valtioneuvosto 2023. *Vahva ja välittävä Suomi. Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelma* 20.6.2023. <<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-763-8>>.
- Varjonen, Sirkku, Zamiatin, Aleksandr & Rinas, Marina (2017), *Suomen venäjänkieliset: tässä ja nyt. Tilastot, tutkimukset, järjestökentän kartoitus*. Helsinki: Cultura-säätiö. <https://culturas.fi/wp-content/uploads/2020/05/Venajankieliset_Suomessa_fi.pdf> (Tarkistettu 20.2.2024).
- Virtanen, Aija & Raitaniemi, Mia (2019), Työelämän kielikäytänteet monikielisissä yhteisöissä. – *Kieli, koulutus, politiikka. Monipaikkaisia käytänteitä ja tulkintoja*. Toim. Taina Saarinen, Pirkko Nuolijärvi, Sari Pöyhönen & Teija Kangasvieri. Tampere: Vastapaino, 231–255.
- Yan, Xun, Cheng, Lixia & Ginther, April (2018). Factor analysis for fairness: Examining the impact of task type and examinee L1 background on scores of an ITA speaking test. – *Language Testing* 36:2, 207–234. <<https://doi.org/10.1177/0265532218775764>>.
- Yang, Ping (2000). *Effects of test-wiseness upon performance on the test of English as a foreign language*. Väitöskirja. University of Alberta, Department of Educational Psychology.
- Yleiset kielitutkinnot (2003), *Yleisten kielitutkintojen puhumisen arviointikriteerit*. <<https://www.jyu.fi/fi/hytk/solki/tutkimus/yleiset-kielitutkinnot-yki>> (Tarkistettu 20.2.2024).

Tulevaisuudentutkimus Neuvostoliitossa

Sonja Kortelainen

Tulevaisuudentutkimus on kehittynyt pitkälti 1900-luvulla maailmansotien jälkeen, jolloin maailma oli poliittisesti jakaantunut. Tiedonalan oppihistoriassa korostuvat ”läntiset” eli yhdysvaltalaiset, ranskalaiset sekä italialaiset ajattelijat ja tutkijat (ks. esim. Heikkilä & Mäki 2022). Vähemmälle huomiolle on jäänyt se, miten tulevaisuudentutkimus muualla kehittyi. Siksi on kiinnostavaa tehdä katsaus siihen, mitä tulevaisuudentutkimuksesta Neuvostoliitossa kerrotaan länsimaissa 2000-luvulla julkaistuissa artikkeleissa. Artikkelit etsin haarukoimalla eri hakusanoilla suomalaisten yliopistojen kirjastopalvelujen aineistoista. Osaa artikkeleista suositteli minulle asiantuntija Katariina Heikkilä Turun yliopiston koordinoiman Tulevaisuudentutkimuksen Verkostoakatemian kurssilla, jolla sain alkuperäisen idean tästä esseestä. Tutkimuskysymyksestä johtuen vaatimukseni oli, että artikkeli on julkaistu 2000-luvulla muualla kuin venäläisessä julkaisussa ja että aihe käsitteli nimenomaan tulevaisuuden tutkimusta tai ennakkointia, mikä rajasi pois tarkastelusta esimerkiksi vain yleisesti Neuvostoliiton ideologiaa tai suunnitelmataloutta käsitelleet artikkelit.

Neuvostoliiton toiminnan perustana olleessa suunnitelmataloudessa tärkeitä olivat muun muassa tuotannolle ja toiminnalle asetetut, tulevaisuuteen kohdistetut viisivuotissuunnitelmat. Suunnittelu liittyi kylmän sodan aikakauden toimintaan niin lännessä kuin idässä, mutta Itä-Euroopan ja Neuvostoliiton suunnitelmatalouksissa tulevaisuudentutkimuksen kehitys sai omia piirteitään (Heikkilä & Mäki 2022, 67). Käytettiinkö Neuvostoliitossa lyhyen ja pitkän aikavälin suunnitelmien laatimisessa apuna tulevaisuudentutkimuksen työkaluja? Minkälaisia kehityspolkuja tutkijat näkivät tai saivat nähdä, kun virallinen ideologia ohjasi kehitystä kohti unelmaa kommunistisesta yhteiskunnasta?

Tässä esseessä selvitän, millaista tulevaisuudentutkimusta Neuvostoliitossa tehtiin 1900-luvun jälkipuoliskolla ja miten tulevaisuudentutkimus tiedonalana siellä kehittyi. Kuvaan myös, minkälaisia yhteyksiä, yhtymäkohtia tai rinnakkaisuuksia Neuvostoliitossa tehdyllä

tulevaisuudentutkimuksella oli läntiseen tulevaisuudentutkimukseen. Neuvostoliittolaisen tulevaisuudentutkimuksen historiasta kirjoittaneiden joukossa on myös heitä, jotka ovat itse olleet aktiivisia paikallisessa alan kehityksessä, kuten sosiologi ja historioitsija Igor Bestuzhev-Lada (1927–2015). Hän on yksi harvoista neuvostoajan tutkijoista, jotka yrittivät institutionalisoida tulevaisuudentutkimusta omana tiedonalanaan kotimaassaan, mutta joka on saanut tunnustusta myös kansainvälisesti (Rindzevičiūtė 2016, 67).

Historiallinen kehitys ja varhaisvaiheet

1900-luvun alussa ei vielä ollut erillistä tulevaisuudentutkimukseksi kutsuttavaa tiedonala, mutta nopeat muutokset ympäröivässä yhteiskunnassa inspiroivat niin ajattelijoita, tutkijoita kuin kirjailijoiakin ympäri maailmaa pohtimaan tulevaisuuden olemusta. Bestuzhev-Ladan (2001, 150) mukaan Neuvostoliiton tulevaisuudentutkimuksen juuret löytyvät 1900-luvun alun tutkijoista. Heistä hän mainitsee muun muassa jaksollisen järjestelmän luojana tunnetun kemisti Dmitri Mendelejevin (1834–1907), joka tutki myös väestönkehitystä, sekä opettajan ja itseoppineen tutkijan Konstantin Tsiolkovskin (1857–1935), joka kirjoitti tieteellisiä avaruuslentoja koskevia julkaisuja jo 1880-luvulla ja julkaisi teoriasensa kirjoina 1920-luvun alkupuolella. Länsimaisessa tulevaisuudentutkimuksessa on huomioitu erityisesti taloustieteilijä Nikolai Kondratjev (1892–1938) ja hänen dynaamisen taloudellisen kehityksen teoriasensa, joka kuvaa, miten yhteiskunnat kehittyvät 40–60 vuoden sykleissä (Wilenius 2022, 56).

Muita merkittäviä nimiä tulevaisuudentutkimuksen varhaisvaiheessa Venäjällä olivat luonnontieteilijä ja systeemiteoreetikko Aleksandr Bogdanov (1873–1928) ja Vladimir Bazarov (1874–1939), joka osallistui Neuvostoliiton ensimmäisen pitkän aikavälin suunnitelman (*perspektivnyi plan*) laatimiseen vuosina 1921–1929 (Bestuzhev-Lada 2001, 150). Bazarovin näkemys tulevaisuuden arvioinnista oli Neuvostoliitossa myöhemmin muodostettua konsensusta joustavampi, sillä hän uskoi, että tieteellis-tekninen kehitys on jatkuva prosessi, jota ei voida täysin määrittää etukäteen. Siksi keinoja ja päämääriä ei koskaan saisi suunnitella liian yksityiskohtaisesti, vaan suunnitelmien tulisi olla avoimia ”suunnitelma-ennusteita”, jolloin poliittisia toimenpiteitä voitaisiin mukauttaa joustavasti tarpeen mukaan. (Rindzevičiūtė 2016, 55–56.) Myös Bazarovin ajatteluun kuulunutta tapaa lähestyä tulevaisuutta ongelmien ja tavoitteiden näkökulmasta voidaan pitää modernina (Bestuzhev-Lada 2001, 150).

Neuvostoliiton valtiollinen suunnittelukomitea Gosplan, jonka puitteissa suunnittelua ja tulevaisuuden arviointia tehtiin, perustettiin vuonna 1921. Vaikka tulevaisuuden määrittämisen teoretisoimiseen ja tieteellistämiseen pyrittiin, neuvostoliittolaiset suunnitelmajärjestelmät jäivät kuitenkin pitkäksi aikaa jäsentymättömiksi. (Rindzevičiūtė 2016, 55–57.) Vuosisadan alussa julkaistut tulevaisuutta käsitelleet tutkimukset jäivät vuosikymmeniksi paitsioon, sillä Stalinin ajan poliittinen hallinto lopetti käytännössä kaikki yhteiskuntatieteiden opinnot, mukaan lukien tulevaisuuteen liittyvät aiheet (Bestuzhev-Lada 2001, 150). Puhdistukset ulottuivat Gosplaniin vuonna 1937, jolloin moni sen alkuaikojen tutkijoista teloitettiin ja pääsy heidän töihinsä kiellettiin yleisöltä tai tutkijoilta. Osa töistä julkaistiin uudelleen 1960-luvulla, mutta muun muassa aiemmin mainitun Bazarovin kirjalliset työt tulivat julkisiksi vasta 1990-luvulla. Siksi Stalinin jälkeisen ajan ennakoitiin liittyvät tieteet kehittyivät pikemmin vuoropuhelussa yhdysvaltalaisen ja länsieurooppalaisen tutkimuksen kanssa kuin oman, venäläisen perinteensä puitteissa. (Rindzevičiūtė 2016, 57.)

Neuvostoliitossa tulevaisuudentutkimuksen tarve oli tiiviissä yhteydessä talouden suunnitteluun ja kietoutui myös teknologiseen kehitykseen sekä sen tuottamien etujen levittämi-

seen. Neuvostoliitossa vallalla oli tulevaisuuden suhteen positivistisen progression ajatus ja tulevaisuudella oli yksi päätavoite, johon nykytilannetta aina peilattiin: kommunismin saavuttaminen (Guth 2015, 355; Rindzevičiūtė 2015, 117). Tämä ajattelu poikkeaa merkittävästi lännessä vallinneesta, ja yhä vallitsevasta, käsityksestä, jonka mukaan mahdollisten tulevaisuuksien määrä on loputon ja lopputulos riippuu esimerkiksi arvovalinnoista (Heikkilä & Mäki 2022, 68; Wilenius 2022, 41). Tiedonalana tulevaisuudentutkimus kehittyi Neuvostoliitossa merkittävästi 1960-luvulla käynnistyneen ”tieteellis-teknisen vallankumouksen” myötä. (Bestuzhev-Lada 2001; Guth 2015; Rindzevičiūtė 2016, 52–53).

Tieteellis-tekninen vallankumous

Neuvostoliiton kommunistinen puolue julisti vuonna 1961, että kommunismi voitaisiin saavuttaa vuoteen 1980 mennessä ja tämä innosti suurta joukkoa eri alojen tutkijoita paneutumaan alojensa kehittymismahdollisuuksiin (Guth 2015, 355; Rindzevičiūtė 2015, 118). Tulevaisuudentutkimuksen kehitys liittyi Neuvostoliitossa erityisesti kahteen alaan: automaattiseen tietojenkäsittelyyn (kybernetiikkaan) ja yhteiskuntatieteisiin (sosiaalitieteisiin). Kehittyvä tekniikka haluttiin Neuvostoliitossa valjastaa suunnittelutyön avuksi. Vuonna 1964 neuvostoliittolainen kyberneetikko Viktor Gluškov (1923–1982) esitti kansallista automatisoitua järjestelmää laskentaan ja tietojenkäsittelyyn. Hän uskoi, että kehittyneen laskenta- ja analyysijärjestelmän avulla voitaisiin neutraloida suunnitelmatalouden putteita. OGAS-projektiksi (ven. *Obštšegosudarstvennaja avtomatizirovannaja sistema utšjota i obrabotki informatsii* – valtakunnallinen kirjanpidon ja tietojenkäsittelyn automatisoitu järjestelmä) nimetty hanke sai aluksi puolueen tuen ja rahoitusta, mutta pidemmän päälle sille ei löytynyt laajaa valtion tukea. (Guth 2015, 358–359; Zhabin 2020, 78–79.) Hanke vaikutti kuitenkin merkittävästi neuvostoliittolaisten ennakointimenetelmien kehitykseen.

Gluškovin ja hänen kollegansa Gennadi Dobrovin (1929–1989) lähestymistapa tulevaisuudentutkimukseen oli matemaattinen. Yhdessä he kehittivät uuden tieteellisen ja teknisen ennustamisen menetelmän, jota OGAS-järjestelmän oli tarkoitus käyttää. Gluškovin ja Dobrovin menetelmä perustui osin länsimaisiin, strategista ennakointia varten Yhdysvalloissa kehitettyihin Delfoi- ja PERT-menetelmiin. Strategisen pitkän aikavälin ennusteiden (niin taloudellisten kuin tieteellisten) tekemisen lisäksi järjestelmän oli tarkoitus kerätä ja käsitellä tietoja, joita tarvittiin talouden kehityksen seurantaan ja koordinointiin. OGAS-järjestelmän tärkeimpänä tavoitteena olikin yhdistää ennusteet ja talouden suunnittelu. (Zhabin 2020, 78–79, 84–85.) Vuonna 1971 Gluškovin ja Dobrovin ohjelmistomenetelmät tieteen ja teknologian kehityksen ennustamiseen hyväksyttiin valtiotasolla ja niitä suositeltiin ministeriöiden ja osastojen käyttöön tieteellisten ja teknisten ennusteiden laatimiseksi (Zhabin 2020, 84).

Gluškovin ja Dobrovin menetelmä suunniteltiin dynaamiseksi osaksi laajaa valtakunnallista tietoverkkoa ja tietojenkäsittelyjärjestelmää, jolloin sillä voitaisiin ennustaa tapahtumien todennäköisyyksien muutoksia reaaliajassa ja laskea tarvittavien resurssien kohdentaminen ennen kyseistä tapahtumaa. Ennusteiden osalta kokonaisuus perustui vahvasti myös asiantuntijoiden mielipiteisiin eri vaihtoehtojen todennäköisyyksistä. (Zhabin 2020, 85, 88–89, 93.) Kehittämistyölle tuotti kuitenkin ongelmia Neuvostoliiton valtionhallinnon byrokraattinen halu ”johtaa ongelmanratkaisua”, minkä vuoksi järjestelmään piti integroida monimutkaisia tekniikoita asiantuntijoiden mielipiteiden painoarvon huomioimiseen. Tämä hidasti merkittävästi järjestelmän rakentamista ja esti dynaamisen ennustamisen käyttöönoton. (Guth 2015, 359; Zhabin 2020, 91.)

Vaikka Neuvostoliiton poliittiset muutokset ja avautuminen Hruštšovin valtakaudella (1953–1964) mahdollistivat tulevaisuuteen liittyvien artikkelien julkaisun jo 1960-luvun alkupuolella, varsinainen käänne tulevaisuudentutkimuksen kehityksessä tapahtui vuonna 1966, kun Neuvostoliiton kommunistisen puolueen XXIII kongressi päätti laajentaa talouden suunnittelua lisäämällä siihen yhteiskunnallisia näkökulmia ja laajentamalla suunnittelun ”tieteellistä perustaa”. Tämä innosti monia tutkijoita ja opiskelijoita erityisesti tieteellisteknisen ennustamisen kehittämiseen ja aiheesta julkaisemiseen. (Bestuzhev-Lada 2001, 150–152; Rindzevičiūtė 2016, 62–63.)

Syntynyt ennustamisen ilmiömäinen suosio oli rinnastettavissa lännessä tapahtuneeseen kehitykseen, joskin neuvostoliittolaisin erityispiirtein. Kaksi kolmasosaa uusista tutkimuksista keskittyi ennustamiseen tieteissä, erityisesti tekniikan alalla, lähes neljäsosa taloudessa ja noin yksi kymmenesosa kaupunkisuunnittelussa. Muita ennustamisen aloja edustivat esimerkiksi väestö, kulttuuri, politiologia, psykologia ja sota. Erityisen neuvostoliittolaisena piirteenä voidaan muihin maihin verrattuna pitää luonnontieteisiin, kuten maatalouteen, geologiaan, lääketieteeseen ja kosmologiaan liittyntä ennustamista. (Bestuzhev-Lada 2001, 152.)

On laskettu, että 1970-luvun puoliväliin mennessä Neuvostoliitossa oli julkaistu ainakin 3 000 ennusteisiin liittyvää julkaisua ja että neuvostoliittolaisten tutkijoiden käytössä oli yli 200 erilaista tulevaisuudentutkimuksen menetelmää (Guth 2015, 363). Esimerkiksi aiemmin mainitun Bestuzhev-Ladan erityisen kiinnostuksen kohteena oli 1970-luvulla asiantuntijatutkimusten kehittäminen. Hän kehitti versiota tulevaisuudentutkimuksessa laajasti käytettävästä, saksalais-yhdysvaltaisten tutkijoiden kehittämästä Delfoi-menetelmästä, jossa anonyymejä asiantuntijoita pyydetään arvioimaan tulevien kehityksien todennäköisyyttä. Menetelmässä nämä vastaukset kootaan tilastollisesti ja kierrätetään ryhmän sisällä, minkä jälkeen asiantuntijat voivat korjata mielipiteitään koottujen tietojen perusteella. Neuvostokontekstissa tällä tekniikalla oli kuitenkin haasteensa muun muassa siksi, että kukaan asiantuntija tuskin luottaisi anonyymiteetin säilymiseen. (Rindzevičiūtė 2016, 73.)

Yhteiskunnallisia ja kulttuurisia ilmiöitä ja vaikuttimia alettiin siis sovittaa talouden suunnittelumalleihin, mutta on selvää, että ennakointityö autoritaarisessa tai jopa totalitaarisessa valtiossa ei ollut vapaata tai ongelmatonta. Etenkin länsimaille tyypillinen ongelmalähtöinen ennakointi oli vaikeaa Neuvostoliitossa, koska hallinto koki sen helposti toimintansa arvosteluksi, etenkin jos hallinnolla ei ollut suoraan osoittaa ongelmaan ratkaisua. Ennakointitieto, joka ei vahvistanut puolueen näkemystä jatkuvasti etenevästä liikkeestä kohti parempaa tulevaisuutta nimettiin nopeasti ”neuvostovastaiseksi propagandaksi” ja tukahdutettiin. Näistä syistä tutkijoilla oli painetta muokata tietoa ennakoivasti jo itse, jotta se ei aiheuttaisi viranomaisissa tyytymättömyyttä. (Bestuzhev-Lada 2001, 152–153.)

Ideologisen arvostelun torjumiseksi muun muassa Neuvostoliiton sosiologit pitivät parempana määrällisiä kuin laadullisia sosiaalisen ennustamisen menetelmiä, sillä matemaatiikkaa ei pidetty poliittisena. Käytännössä sosiaalinen ennustaminen rajoittuikin pääasiassa yksinkertaisiin tilastollisiin tutkimuksiin esimerkiksi työmarkkinoiden muuttuvasta rakenteesta, koulutusmalleista, vapaa-ajasta ja sosiaalisista tarpeista. (Rindzevičiūtė 2016, 66.) Kaiken kaikkiaan suuri osa neuvostoliittolaisista ennustamista käsittelevistä julkaisuista kertoi pääasiassa nimenomaan teknisistä menetelmistä eli siitä, miten ennustaa. Harvempi huomioi ennustamisen yhteiskunnalliset näkökulmat tai kuvasi, minkälaisia konkreettisia tulevaisuuksia oli ennakoitu. (Bestuzhev-Lada 2001, 153; Guth 2015, 363.)

Tulevaisuudentutkimuksen kehitystä tukenut suhteellisen avoimuuden ja muidenkin yhteiskuntatieteiden kuin ”dogmaattisen marxilaisuuden” hyväksymisen kausi päättyi Neu-

vostoliitossa Prahan kevään jälkimmäisissä 1970-luvun alkuun, jolloin Brežnevin johtama valtio otti jälleen tulevaisuuden vahvemmin ohjaukseensa (Bestuzhev-Lada 2001, 153–154; Guth 2015, 359). Samaan aikaan lännessä tulevaisuudentutkimus jatkoi kehittymistä yhä uusiin suuntiin ja uusille aloille – tästä esimerkki on Rooman klubin tilaama tutkimusraportti *Kasvun rajat* (*The Limits to Growth*, 1972). Paitsi että se oli maailman ensimmäinen koko planeetan tulevaisuutta arvioiva tutkimus, se toi laajaan keskusteluun muun muassa ympäristö- ja kestävyysasiat (Wilenius 2022, 41).

Kontrolloitu tulevaisuus

Vaikka neuvostoliittolaisten tulevaisuudentutkijoiden näkökulmasta otetta kiristettiin, valvottu tieteellis-tekninen ennustaminen pysyi kuitenkin tärkeänä neuvostohallinnolle. Tämä näkyy muun muassa vuonna 1971 kommunistisen puolueen keskuskomitean antamassa direktiivissä, jossa vaadittiin ”ennusteita tieteellisestä ja teknisestä kehityksestä, maan väestön kasvusta ja luonnonvaroista”, jotta kansantalouden kehityksen pitkän tähtäyksen suunnittelua voitaisiin parantaa (Zhabin 2020, 86). Tähän liittyen vuonna 1972 Neuvostoliittoon perustettiin kattava valtion ennusteohjelma tai ”valtiollinen ennakointipalvelu” tieteen ja teknologian kehityksestä sekä sen sosioekonomisista vaikutuksista (Bestuzhev-Lada 2001, 153–154; Zhabin 2020, 86.) On esitetty, että tässä valtion koneistossa toimi jopa 800–2 000 tieteentekijää ja tutkijaa (Guth 2015, 360). Vuonna 1976 organisaatio järjestettiin jälleen uudelleen, nyt Neuvostoliiton tiedeakatemian alaisuuteen valtiollisen suunnittelun (Gosplan) ja valtiollisen rakentamisen ministeriöksi (Gosstroj). Nämä ministeriöt olivat vastuussa muun muassa viisivuotissuunnitelmien laatimisesta. On kuitenkin argumentoitu, että todellisuudessa ministeriöiden ja niiden alaisten virastojen toiminta ei pohjautunut minkäänlaiseen osaamiseen ennakkoinnissa vaan raportteja tuotettiin vain poliittisista ja propagandistisista lähtökohdista. (Bestuzhev-Lada 2001, 155–156.)

Käytännössä uudistusten myötä tiedonkulku eri yksiköiden välillä estyi. Hallinto irtautui suunnittelusta, eikä esimerkiksi tietoa tieteellisistä ennusteista enää pystytty lähettämään tasolle, jolla olisi ollut todellinen valta tehdä tarvittavia päätöksiä. (Rindzevičiūtė 2015, 119; Zhabin 2020, 90). Vain pieni osa organisaation tuottamista tutkimustuloksista oli myöskään julkisia (Guth 2015, 360). Ennusteita ”korjattiin” tarvittaessa korkeammalta taholta, mikä johti jo aiemminkin mainittuun tulevaisuudentutkijoiden itsesensuuriin (Bestuzhev-Lada 2001, 157). Hallinnon monimutkaistuesssa myös aiemmin rahoitettu OGAS-projekti joutui vastatuuleen, sillä menetelmänä se oli hidas eivätkä virkamiehet uskoneet automaattisen tietojenkäsittelyn tuottavan tarpeeksi tehokkuutta. Lopulta OGAS-projekti hylättiin 1980-luvun alkuun mennessä kokonaan (Zhabin 2020, 87, 90).

Tietyllä tapaa utopistisen tulevaisuuden tavoittelu johti Neuvostoliitossa ”pakolliseen optimismiin”, siitäkin huolimatta, että kommunismin saavuttamiselle asetettu tavoitevuosi siirtyi, ja 1980-luvun alkuun mennessä skeptiset näkemykset tulevaisuudesta alkoivat hallita myös Neuvostoliiton ennusteita. Noina vuosina tuotettu ennustekirjallisuus otti lähtökohdakseen ”nykyajan globaalit ongelmat” ja tarkasteli maailman tulevaisuutta erilaisten haasteiden, kuten asevarustelun, ekologisten ongelmien, ylikansoituksen ja köyhyyden kautta, mutta teknologinen kehitys nähtiin kuitenkin edelleen näiden ratkaisuna. (Guth 2015, 368.) Jopa 1980-luvun lopulla, kun sosiaalisia arvotutkimuksia laajennettiin kattamaan poikkeamatutkimukset, kuten alkoholi- ja huumeongelmat, Neuvostoliiton viralliset yhteiskunnalliset ennusteet eivät koskaan ilmaisseet häiritsevää sosiaalista muutosta. Puolueohjelmat ohjasivat

edelleen vahvasti tutkimusjulkaisujen sisältöjä niin, että ne tukivat puolueen näkemystä vallitsevan tilan säilymisestä. (Rindzevičiūtė 2016, 73.)

Valtion virallinen ennakointipalvelu toimi aina vuoteen 1990 asti. Siihen, mitä tapahtui tulevaisuudentutkimukselle Venäjällä vuoden 1991 perestroikan ja suunnitelmatalouden hylkäämisen jälkeen nyt tutkittu aineisto ei juurikaan antanut vastauksia. Neuvostoliiton hajotessa vuonna 1991 tulevaisuudentutkimuksen valtiollinen valvonta päättyi, mutta samalla loppui myös rahoitus ja alkoi totuttelu markkinatalouteen. Tässä yhteydessä tulevaisuudentutkimus halvaantui Bestuzhev-Ladan (2001, 161–162) arvion mukaan pitkäksi aikaa.

Vuorovaikutus lännen kanssa

Rautaesiripusta huolimatta Neuvostoliiton tulevaisuudentutkimuksella ja sen asiantuntijoilla oli kontakteja länsimaiseen tiedeyhteisöön. Ensimmäisiä tulevaisuudentutkimukselle omistettuja kansainvälisiä konferensseja oli Oslossa syyskuussa 1967 järjestetty *International Future Research Conference*, johon osallistui kymmeniä aihepiiristä kiinnostuneita tutkijoita ja muita toimijoita eri puolilta maailmaa, myös Itä-Euroopasta. Osloon konferenssi sai jatkoa seuraavina vuosina muun muassa Kiotossa 1970 ja Bukarestissa 1972. (Heikkilä & Mäki 2022, 70.) Neuvostoliitosta konferensseihin oli kutsuttu sekä Bestuzhev-Lada että Dobrov, jotka eivät kuitenkaan byrokratian takia päässeet osallistumaan kahteen ensimmäiseen konferenssiin (Rindzevičiūtė 2016, 69). Dobrov ja Bestuzhev-Lada olivat myös kansainvälisen *World Futures Studies Federationin* (WFSF) jäseniä sen perustamisvuodesta 1973 lähtien (Masini 2001, 10).

Päästäkseen julkaistavaksi Neuvostoliitossa 1960–1980-luvuilla länsimaista tulevaisuudentutkimusta esittelevien teosten oli täytettävä kaksi ehtoa: ennusteet eivät saaneet epäillä Neuvostoliiton tulevaisuutta ja niiden piti osoittaa kapitalismin heikkoutta sekä läntisten tutkijoiden osaamattomuutta. Käytännössä paras tapa oli esitellä ennusteita osana ”porvarillisen futurologian kritiikkiä”. (Bestuzhev-Lada 2001, 153.) Tempu oli sikäli toimiva, että tällä tavalla saatiin käännettyä ja julkaistua useita länsimaisten ajattelijoiden ja tulevaisuudentutkijoiden tekstejä. Muun muassa erilaiset uudet menetelmät kuten Delfoi-menetelmä, trendilaskenta, toimintatutkimus ja peliteoria saatiin näin esiteltyä venäjänkieliselle yleisölle. (Bestuzhev-Lada 2001, 153–154; Guth 2015, 363.)

Yhteyksiä länsimaisiin tulevaisuudentutkijoihin, kuten Rooman klubin perustajiin Aurelio Pecceihin ja Alexander Kingiin, solmittiin myös valtiontason organisaatioissa jo 1950-luvulta lähtien (Guth 2015, 371–372). Kuten jo aiemmin todettu, valtiollinen suunnittelu ei ollut vain neuvostoliittolainen piirre, vaan sitä toteutettiin myös ”läntisessä” maailmassa. Merkittävä neuvostoliittolainen talouden tutkimusinstituutin delegaatio vieraili Ranskassa vuonna 1958 tutustumassa siellä kehitettyihin uusiin pitkän aikavälin ennusteisiin perustuviin menetelmiin, joita käytettiin valtiollisten keskitettyjen suuren mittakaavan suunnitelmien laatimisessa. Ennusteisiin perustuva suunnittelu ei kuitenkaan tehnyt vaikutusta neuvostoliittolaisiin vieraisiin. Palattuaan Moskovaan he kuvasivat raporteissaan ennakoinnin työkaluksi, jota heikko valtion suunnitteluvirasto käyttää koordinoidakseen vapaata markkinataloutta, lähinnä kompensoidakseen keskitetyn suunnittelun puutetta. Tästä syystä ennusteet todettiin turhaksi neuvostoliittolaiselle, vahvasti ohjatulle talouden suunnittelulle (Rindzevičiūtė 2016, 60.) Henkilökohtaisten kontaktiensa kautta Neuvostoliiton hallinto seurasi 1970-luvun alussa tiiviisti myös ensimmäisen tietokoneistetun maailmanmallin kehitystä, joka suunniteltiin

Rooman klubille simuloimaan taloudellisia, ekologisia ja demografisia prosesseja koko planeetan mittakaavassa (Guth 2015, 371–372).

Edistyksen kritiikin leviämistä länsimaissa 1970-luvun alussa pidettiin Neuvostoliitossa virallisesti todisteena siitä, että kapitalistisen ja sosialistisen tieteellis-teknisen vallankumouksen polut olivat nyt alkaneet kulkea vastakkaisiin suuntiin – Neuvostoliitossa usko edistyksen hyviin puoliin oli yhä vahva. Neuvostoliiton ajattelijat torjuivat kiivaasti muun muassa vuonna 1972 julkaistun *Kasvun rajat* -raportin ja ilmoittivat sen kuvaavan vain kapitalismille ominaisia ongelmia. Vain toisinajattelijat uskalsivat tuoda esiin, että koko maailmaa kosketti yhä suurempi joukko yhteisiä kehityshaasteita. (Guth 2015, 370–371.) Samaan aikaan Neuvostoliitto oli kuitenkin mukana Yhdysvaltojen ja muiden maiden kanssa perustamassa Itävaltaan kansainvälistä tutkimuslaitosta, jonka tavoitteena oli tuoda tutkijoita sekä lännestä että idästä ennakoimaan globaalia tulevaisuutta yhdessä. *International Institute of Applied Systems Analysis* (IIASA) perustettiin vuonna 1972. (Guth 2015, 372.)

1970-luvun loppupuolella ilmapiiri alkoi muuttua ja Jimmy Carterin tilaaman Global 2000 -raportin julkaisun jälkeen Neuvostoliitossakin tunnustettiin yleisesti, että monet siinä kuvatuista haasteista pätevät ainakin jossain määrin myös sosialistisiin yhteiskuntiin. Neuvostoliittolainen tutkija Pjotr Kapitsa (1894–1984) uskalsi jopa lausua julkisesti, että teknologisen kehityksen seurauksena ihmiskunta on kohdannut maailmanlaajuisia kriisejä, jotka huomioon ottaen sosialististen ja kapitalististen maiden lähentyminen ansaitsi vakavaa harkintaa. Aiheita, joissa sosialististen ja kapitalististen leirien olisi hyvä lopettaa kilpailu ja yhdistää voimansa, olivat hänen mielestään esimerkiksi fossiilisten polttoaineiden ehtyminen ja ympäristön huononemiseen liittyviin ongelmat. Se, että Kapitsa pääsi kuin koira veräjältä rohkealla lausunnolla, jota neuvostohallinto olisi aiempina vuosikymmeninä pitänyt jokseenkin anteeksiantamattomana, viittaa siihen, että 1970-luvun loppuun mennessä Neuvostoliiton johto oli jo hiljaisesti hyväksynyt ajatuksen yhteisistä, globaaleista haasteista, kuten asevarustelun vaaroista. (Guth 2015, 371.)

Tulevaisuuden rajoittamisesta avautumiseen

Siinä missä länsimaaisessa tulevaisuudentutkimuksessa painopisteenä ovat useat mahdolliset tulevaisuudet, neuvostoliittolaiset teoreetikot määrittelivät ihmiskunnan tulevan kehityksen yhden, kaiken kattavaa visiota vaativan tulevaisuuden eli kommunismin kannalta. Tätä kokonaisvaltaista näkemystä on pidetty toisaalta vahvuutena, koska se auttoi suuntaamaan toimintaa kohti tavoitetta, mutta se oli myös neuvostoliittolaisen tulevaisuuskäsityksen pahin heikkous. Vain yhden mahdollisen tulevaisuuden nähnyt Neuvostoliitto oli huonosti varautunut ympärillään, muualla maailmassa, tapahtuneisiin muutoksiin. (Guth 2015, 355–356.)

Katsaukseni perusteella venäläisen tulevaisuudentutkimuksen kehityksen huippuaika sijoittuu 1960-luvulle, jolloin alalla tapahtui merkittävää kehitystä myös lännessä. Väitän kuitenkin, että tulevaisuudentutkimuksen mahdollisuudet kehittyä Neuvostoliitossa tiedonalana olivat hyvin rajoitetut. Tulevaisuudentutkimus oli alisteista talouden suunnittelulle ja valtionhallinnan valvonnalle. Tutkimustulosten salaaminen sekä suunnitteluorganisaatioiden siiloutuminen tiettyä tehtävää suorittaviin yksiköihin, joiden välillä tieto ei kulkenut, estivät muun muassa tulevaisuudentutkimukselle tyypillisenä piirteenä ja vahvuutena muualla pidetyn monitieteisyyden. Neuvostoliittolainen tulevaisuudentutkimus typistyi pitkälti tilastoperusteeseen ennustamiseen sekä ennakkoinnin työkalujen kehittämiseen ja soveltamiseen neuvostotodellisuuteen niin, että niillä voitiin tuottaa valtionjohdolle kelpaavia tutkimustuloksia.

Neuvostoliittolaisen tulevaisuudentutkimuksen piirissä tapahtui kuitenkin jatkuvaa vuorovaikutusta myös länsimaisten asiantuntijoiden kanssa, osin virallisesti ja osin tutkijoiden omien henkilökohtaisten kontaktien kautta. Varsinkin Guth (2015) ja Rindzevičiūtė (2016) arvioivatkin tulevaisuudentutkimuksen ja ennakoinnin, välillä heikosta asemastaan huolimatta, osaltaan monipuolistaneen Neuvostoliiton valtionjohdon ajatuksia mahdollisista tulevaisuuksista ja globaaleista ongelmista sekä pedanneen valtion vähittäistä avautumista.

Lähteet

- Bestuzhev-Lada, Igor (2001), Futures studies in the USSR (1966–1991) and in Russia (1991–1999). – *Futures Studies in the European Ex Socialist Countries*. Ed. Erzsébet Nováky, Viorica Ramba Varga & Mária Kalas Kőszegi. Budapest: Futures studies centre, Budapest University of economic sciences and public administration, 150–173.
- Guth, Stefan (2015), One Future Only. The Soviet Union in the Age of the Scientific-Technical Revolution. – *Journal of Modern European History* 13:3, 355–376. <<https://www.jstor.org/stable/26266191>>.
- Heikkilä, Katariina & Mäki, Maija (2022), Tulevaisuudentutkimuksen vaiheita ja suuntauksia 1900- ja 2000-luvuilla. – *Tulevaisuudentutkimus tutuksi – Perusteita ja menetelmiä*. Toim. Hanna-Kaisa Aalto, Katariina Heikkilä, Pasi Keski-Pukkila, Maija Mäki & Markus Pöllänen. Turku: Tulevaisuudentutkimuksen Verkostoakatemia, Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun yliopisto, 64–78. <<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-249-563-1>>.
- Masini, Eleonora Barbieri (2001), Preface – Futures studies and the WFSF in Central and Eastern Europe mainly in the period between 1970 and 1990. – *Futures Studies in the European Ex Socialist Countries*. Ed. Erzsébet Nováky, Viorica Ramba Varga & Mária Kalas Kőszegi. Budapest: Futures studies centre, Budapest University of economic sciences and public administration, 10–14.
- Rindzevičiūtė, Egle (2015), The future as an intellectual technology in the Soviet Union: From centralised planning to reflexive management. – *Cahiers du Monde russe* 56:1, 111–134. <<https://doi.org/10.4000/monderusse.8169>>.
- Rindzevičiūtė, Egle (2016), A Struggle for the Soviet Future: The Birth of Scientific Forecasting in the Soviet Union. – *Slavic Review* 75:1, 52–76. <<https://doi.org/10.5612/slavicreview.75.1.52>>.
- Wilenius, Markku (2022), Kuinka ajatella pitkälle ja leveälle? – Transformatiivisen tulevaisuudentutkimuksen idea, haasteet ja mahdollisuudet. – *Tulevaisuudentutkimus tutuksi – Perusteita ja menetelmiä*. Toim. Hanna-Kaisa Aalto, Katariina Heikkilä, Pasi Keski-Pukkila, Maija Mäki & Markus Pöllänen. Turku: Tulevaisuudentutkimuksen Verkostoakatemia, Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun yliopisto, 40–63. <<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-249-563-1>>.
- Zhabin, Serhii (2020), Making forecasting dynamic: The Soviet project OGAS. – *Icon: Journal of the International Committee for the History of Technology* 25:1, 78–94. <<https://www.jstor.org/stable/26983776>>.

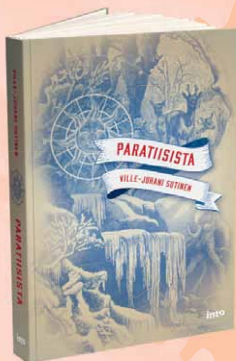
@intokustannus

into

KEVÄÄN UUTUUKSIA!

Saatavilla kirjakaupoista,
marketeista, äänikirja-
palveluista ja osoitteesta:

INTOKUSTANNUS.FI

Ville-Juhani Sutinen
Paratiisista

Finlandia-voittaja
Ville-Juhani Sutisen
historiallinen romaani
Paratiisista kertoo
kahdesta erilaisesta
ihmisestä ja maailmas-
ta uuden ajan alussa.

Katleena Korteso
Tunteet tapissa

Kirja kertoo tunteiden
vaikutuksesta yhteis-
kuntaan ja päätöksen-
tekoon. Tunteet ovat
tärkeitä – mutta ne eivät
silti aina ole oikeassa.
Meidän on tunnistettava
tunteiden vaikutukset
meihin, jotta emme
päädy tekemään
lyhytnäköisiä päätöksiä.

Eino Saari
Kuuntelemisen taito

Eino Saaren *Kuuntele-
misen taito* on kaunis ja
syväluotaava kirja, joka
kertoo suomalaisista
ammatti-kuuntelijoista
ja miehestä, joka päätti
opetella kuuntelemaan.
Minkälainen maailma
olisi, jos kuuntelisimme
toisiamme?

Leo Stranius
101 onnen päivää

Mitä jos lääkäri sanoisi
sinulle, että sinulla
on elinaikaa jäljellä
enää 100 päivää?
101 onnen päivää on
syväasukellus arkisen
elämän merkitykselli-
syyden äärelle.

VAIKUTTAVAA LUKEMISTA – MYÖS E- JA ÄÄNIKIRJOINA

Energiasiiirtymä hyökkäyssodan varjossa

Ilmastonmuutoksen hillintä vaatii valtioilta nopeita ja tehokkaita toimia yhteiskuntien hiilineutraaliuden edistämiseksi. Näiden toimien sisältö sekä niiden mukanaan tuomat haasteet ja mahdollisuudet vaihtelevat eri maantieteellisissä, poliittisissa ja yhteiskunnallisissa konteksteissa. Käytännössä vaikuttavimmat ilmastotoimet liittyvät kuitenkin lähes kaikkialla energiasektoriin, sillä kolme neljäsosaa maailman hiilidioksidipäästöistä aiheutuu tavoista, joilla ihmiskunta tuottaa ja käyttää energiaa.

Suomalaisen ilmastopoliitikan kunnianhimoiseksi välitavoitteeksi on asetettu ilmastolakiin kirjattu päämäärä olla hiilineutraali yhteiskunta vuoteen 2035 mennessä. Tämän tavoitteen edellyttämiä päästövähennyksiä on – ainakin paperilla – haettu laaja-alaisesti yhteiskunnan eri aloilta, mutta myös Suomessa energiaan liittyvien toimenpiteiden rooli hiilidioksidipäästöjen vähentämisessä on keskeinen. Energiasektorin näkökulmasta merkittävimpiä toimia päästövähennysten saavuttamiseksi on vuonna 2019 tehty linjaus perinteisesti työllisyyden ja huoltovarmuuden näkökulmasta tärkeänä pidetystä energiaturpeesta luopumiseksi. Muutaman prosentin kansallisesta kokonaisenergiankulutuksesta kattavan turpeen poltto on aiheuttanut vuosittain yli kymmenen prosenttia koko Suomen hiilidioksidipäästöistä. Näiden päästöjen vähentämiseksi hallitusohjelmassa sovittiin ilmastovaikutuksiltaan hiilen veroisen energiaturpeen käytön puolittamisesta vuoteen 2030 mennessä. Turpeesta luopumiselle varatun kohtuullisen aikajänteen ajateltiin takaavan myös sosiaalisesti ja alueellisesti oikeudenmukaisen siirtymän, joka ei vaarantaisi turvetyöläisten toimeentuloa tai aluetalouden tulevaisuudennäkymiä.

Vuoteen 2021 tultaessa turpeen käyttö oli vähentynyt rohkeimpiakin ennakko-odotuksia nopeammin. Lyhyessä ajassa nelinkertaistuneet päästökauppahinnat olivat tehneet turpeesta liian kallista poltettavaksi, ja lämpövoimalaitosten kattiloissa turpeen tilalla paloi yhä useammin uusiutuvaksi luokiteltu puuhake. Kotimaista energiakäyttöön soveltuvaa puuhaketta ei kuitenkaan ollut saatavilla riittävästi kattamaan nopeasti kasvavaa kysyntää, minkä seurauksena haketta saapui yhä suuremmissa määrin rajan takaa metsärikkaalta Venäjältä. Turpeen kysynnän romahdettua kansallisesti suurin turvealan toimija Neova – entiseltä tutummalta nimeltään Vapo – ilmoitti marraskuussa 2021 luopuvansa energiaturpeen nos-

tosta jo seuraavan tuotantokauden jälkeen. Toteutuessaan Neovan päätös olisi käytännössä lopettanut teollisen mittakaavan energiaturpeen käytön vuoden 2022 syksyyn mennessä vain kolme vuotta kansallisen turvesiirtymäpäätöksen jälkeen. Turvetuotannosta elantonsa saaville ihmisille ja alueille turpeennoston päättymisen olisi tarkoittanut sekä taloudellisesti merkittävän elinkeinon että ylisukupolvisen maaseudun elämäntavan ennakoitua äkillisempää ja monin tavoin rajua loppua.

Päätöksestä ehti kulua alle neljä kuukautta, kunnes Neova ilmoitti maaliskuussa 2022 käynnistävänsä turvetuotannon uudelleen. Suunnanmuutos oli seurausta Venäjän Ukrainassa pari viikkoa aiemmin aloittamista laajamittaisista sotatoimista ja niiden pelätyistä vaikutuksista suomalaiseseen lämmöntuotantoon ja energiahuoltovarmuuteen. Neovan ohella alan pienet ja keski-suuret yritykset valmistautuivat tuottamaan turvetta hartiavoimin Venäjään kohdistuneista sanktioista seuranneen energiahakkeen tuonnin tyrehtymisen kompensoimiseksi. Turpeen nopeasti romahtaneen kysynnän vuoksi muille aloille siirtyneitä työntekijöitä oli kuitenkin vaikea houkutella takaisin, ja lisäksi moni turvealan pientoimija oli luopunut tuotantokalustostaan romutuspalkkioita vastaan vain paria kuukautta aikaisemmin. Alan toimijoita kaiheri myös valtion suhtautuminen turvetuottajiin ja -tuotantoon: hädän hetkellä apu kyllä kelpasi, mutta akuutin huoltovarmuustilanteen ratkettua elinkeinon alasajo jatkuisi suunnitelman mukaan.

Venäjän Ukrainassa aloittaman hyökkäyssodan seurauksena Euroopassa on yhtä lailla vaadittu niin vihreän siirtymän kiirehtimistä kuin fossiilisten polttoaineiden väliaikaista kunnianpalautusta. Näistä vaihtoehdoista jälkimmäinen on planeetan elinkelpoisuuden kannalta kestävämpi, mutta ongelmaton ei ole ensimmäinenkään. Vihreän energian ja teollisuuden jättihankkeet vaativat valtavasti mineraaleja ja maa-alaa, joita tuontiriippuvuuden riskien minimoimiseksi etsitään nyt kiireellä kirjaimellisesti eurooppalaisten omilta takapihoilta. Suunniteltujen ja haaveiltujen miljardi-investointien uskotaan luovan Suomeen työtä, hyvinvointia ja verotuloja, mutta samaan aikaan ne tuovat eurooppalaisten kulutustottumusten ja elämäntapojen ympäristö- ja muut haittavaikutukset ihmisten arkielämään elinympäristöihin – minne ne tosin kuuluvatkin.

Strategisiksi määriteltyjen hankkeiden lainsäädännöllisissä ohituskaistoissa ja vihreän siirtymän kiirehtimisessä on riskinsä niissäkin. Lupaprosessien sujuvoittamista saatetaan tulla toteutaneeksi hankkeiden vaikutuspiirissä olevien ihmisten, yhteisöjen ja muiden elinkeinojen osallistumisen, vaikuttamisen ja päätöksistä valittamisen mahdollisuuksia karsimalla. Kuuluksi ja huomioituksi tuleminen kokemusten jäädessä puuttumaan kasvavat sekä yksittäisiin hankkeisiin että vihreän siirtymän laajempaan yhteiskunnalliseen projektiin kohdistuva epäluulo ja suora vastustus, jotka taas kanavoituvat paitsi paikallisina kiistoina energia- ja teollisuushankkeiden toteutumisesta myös kansallisen politiikan areenoille. Ihmisten ja yhteisöjen näkökulmasta liian kunnianhimoisesta ilmasto- ja siirtymäpolitiikasta seuraa sitä vastustavien poliittisten toimijoiden kannatuksen kasvua – ja sitä kautta paradoksaalisesti ilmastotavoitteiden saavuttamisen kannalta riittämätöntä politiikkaa.

Venäjän Ukrainassa aloittaman sodan nostattamat huolet energiapulasta ja lämpöenergian toimituskatkoksista eivät ainakaan tähän mennessä ole Suomessa toteutuneet. Turpeen energiakäytöstä luopumisen sekä turvetuottajien että energijärjestelmän näkökulmasta epäonnistunut käytännön toteutus kuitenkin havainnollistaa sekä oikea-aikaisten ja hyvin suunniteltujen energiasiirtymien tärkeyttä että joskus äkistikin muuttuvien poliittisten tilanteiden kerrannaisvaikutuksia keskinäisriippuvaisessa maailmassa. Vähähiilisten yhteiskuntien saavuttamiseksi vaadittavien toimenpiteiden välitöntä hintalappua suurempia ovat

kuitenkin toimimatta jättämisen taloudelliset ja inhimilliset kustannukset, tänään ja varsinkin tulevaisuudessa.

Hanna Lempinen

Kirjoittaja on yliopistosektorilta Luonnonvarakeskukseen siirtynyt erikoistutkija, jonka tutkimusteemat liittyvät luonnonvarojen hyödyntämisen sosiaalisiin, kulttuurisiin ja affektiivisiin ulottuvuuksiin ja vihreiden siirtymien oikeudenmukaisuusnäkökulmiin.

Karkotusten kuvia

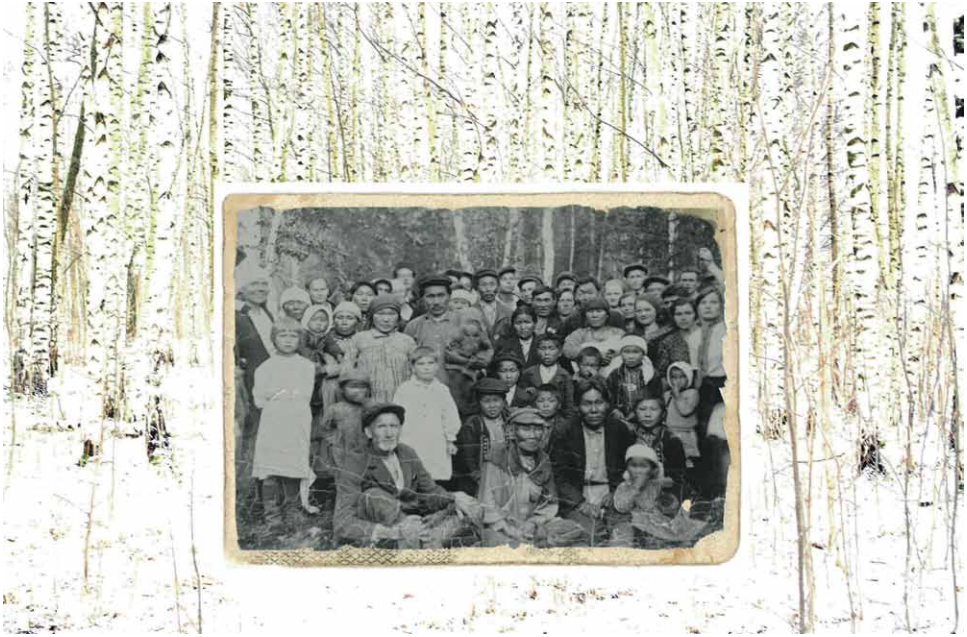
Taide, muisti, tutkimus ja historia kietoutuvat toisiinsa ja keskustelevat keskenään. Yhteiskunnallisessa keskustelussa ja tutkimuksessa on nostettu esille viime vuosina suomalaisten kokemat Stalinin ajan vainot ja karkotukset. Aihe on erityisen ajankohtainen nyt, kun poliittiset vainot ovat tehneet paluun Venäjällä.

Inkerinsuomalaisten kulttuurisessa muistissa Stalinin ajan karkotukset Neuvostoliitossa korostuvat. Tämä on luonnollista, sillä pakkosiirto kotikonnuilta Pietarin kaupunkia ympäröivästä Inkeristä koski yli 100 000 alueen suomalaista eli valtaosaa inkerinsuomalaisista 1930–1940-luvuilla. Karkotusalue oli laaja ja käsitti Kuolan niemimaan, Uralin, Sydän-Venäjän ja Siperian lisäksi Keski-Aasian. Kazakstanin Pahta-Aralin puuvillasovhoosiin vietiin pakolla monia suomalaisia, kuten kuvat todistavat.

Karkotusten taustalla oli neuvostojohdon eri motiiveja, kuten maatalouden kollektivisoinnin vastustuksen tukahduttaminen, sivistyneistön ja papiston tuhoaminen sekä talonpoikien maatilojen takavarikointi ja heidän työvoimansa hyväksikäyttö karkotuksessa. Rajavyöhyke ja Leningradin saartorengas tyhjennettiin täysin suomalaisista. Sodan aikana Suomeen evakuoitu inkeriläinen siirtoväki siirrettiin Inkerin ohi karkotukseen Keski-Venäjälle, vaikka heille oli luvattu kotiinpaluu.

Karkotukset koetaan inkerinsuomalaisten keskuudessa niin tärkeiksi, ettei niitä saisi unohtaa. Inkerinsuomalaisten perhealbumeista löytyy kuvia neuvostoajan karkotuksesta, mikä on auttanut heitä muistamaan menneitä karkotusvuosia. Valokuvat ovat luoneet myös mahdollisuuksia inkerinsuomalaisille työstää taidetta, kuten valokuvanäyttely Karkotuksen kuvia osoittaa. Kirjallisuudessa perhekuvia on käyttänyt taiteessaan esimerkiksi inkerinsuomalainen kirjailija Ella Ojala (1929–2019) teoksessa *Pelastunut albumi* (1991).

Kuolleisuus, kaikenlainen kurjuus ja karkuruus olivat karkotuksessa suuria. Karkotusalueilla suomalaiset pitivät kuitenkin yhtä. Monet tutustuivat uteliaina paikallisiin. Karkotetut paiskivat töitä, rakastuivat, menivät naimisiin, juhlivat häitä, joulua ja juhannusta. Valokuvissa näkyy karkotuksen kaksi puolta, synkän lisäksi onni.

Tapaaminen taigassa. Historiallisessa kuvassa Jääskeläisiä ja muita karkotettuja suomalaisia tapasi paimentolaisia koivikossa Pohjois-Jeniseiskissä Siperiassa kesällä 1941. Anni Reuter 2023.

Karkotuksen kuvia -näyttelyn voi laskea osaksi inkerinsuomalaista ja ylijarajaista Gulag-aitetta. Me valtiotieteiden tohtorit Helena Miettinen ja Anni Reuter järjestimme valokuvanäyttelyn yhdessä Nouse Inkeri ry:n kanssa Tarton Tampere Majan galleriassa syksyllä 2023 (21.9.–5.10.2023). Inkerinsuomalaisen kulttuurin lisäksi meidän voidaan sanoa tuottaneen maiden rajoja ylittävää kulttuurista muistia.

Ajatus inkerinsuomalaisten neuvostoaajan karkotusta kuvaavasta näyttelystä syntyi tutkimuksen ja kirjoittamisen siivittämänä. Anni Reuter väitteli inkerinsuomalaisten karkotuksista Helsingin yliopistossa vainojen uhrien muistopäivänä 27.1.2023. Saman vuoden syksynä

Siskokset Siperiassa. Historiallisessa kuvassa karkotetut Jääskeläisten sisarukset ovat valokuvaamossa Krasnojarskissa keväällä 1931. Kuva lähetettiin Juhani-veljelle, Reuterin isoisälle, Suomeen. Teoksessa on suvun pitsejä ja Neuvostoliitosta tuliaiseksi saatu taskukello. Anni Reuter 2023.

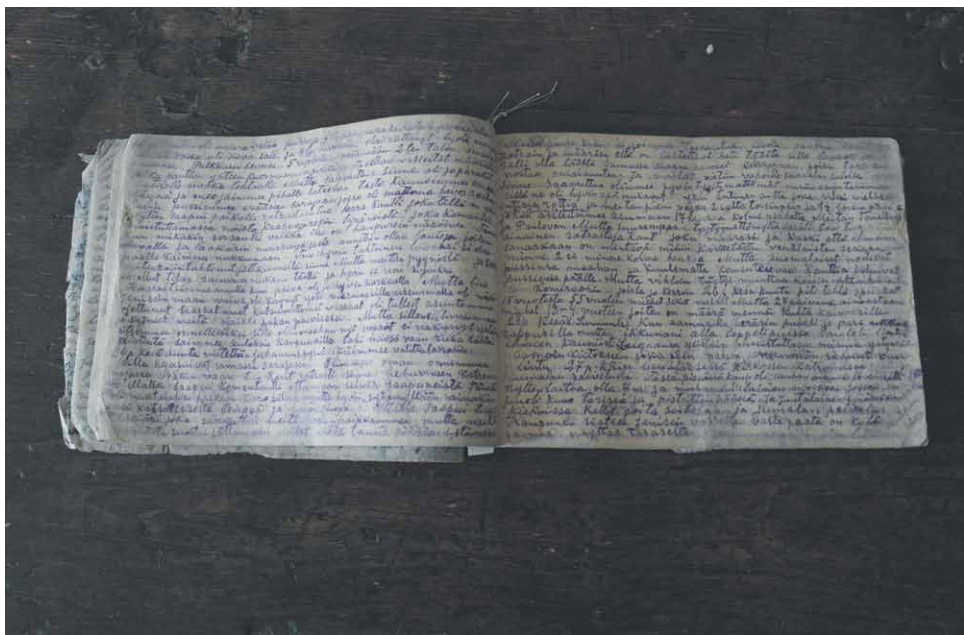

Vallankumouksen vuosipäivä 1937. Pekka Jääskeläinen on kolmas vasemmalta historiallisessa kuvassa. Anni Reuter 2023.

ilmestyi hänen tietokirjansa *Suomalaiset Stalinin puhdistuksissa* (SKS Kirjat 2023), joka yhdisti sukuhistoriaa, taiteellista ilmaisua ja tutkimusta. Reuter ja Miettinen keräsivät tietokirjaan valokuvia omista sukukuvista ja eri arkistoista, kuten Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran ja Inkerin kulttuuriseuran arkistoista.

Taide on yksi ilmaisukanava Stalinin ajan traumaattiselle menneisyydelle. Se antaa mahdollisuuden tutkia vainon ja karkotuksen kokemusta, mutta sen ilmaisumuoto on tieteen

Siperian päiväkirja I. Anni Reuter 2023.

formaalia muotoa vapaampi. Sukujuuriltaan inkerinsuomalainen Anni Reuter (o.s. Jääskeläinen) yhdisti teoksissaan itse ottamiinsa värikuviin vanhoja perhekuvia karkotuksesta sekä suvun tavaroita. Esineiden, värien, maisemien ja kuvallisten kertomusten avulla Reuter pyrki tuomaan menneen lähemmäs itseään ja nykyihmistä. Mennyt historia elää edelleen meissä.

Vallankumouksen vuosipäivänä terrorin vuonna 1937 Reuterin isosedästä Pekka Jääskeläisestä ja muista pajan työläisistä otettiin Siperiassa valokuva. Reuter yhdisti teoksessaan sukulaisten karkotuksesta lähettämän neuvostoajan postikortin, -merkin ja valokuvan. Punaisen voi ajatella symboloivan kommunismia, punaterroria tai verta, sillä Pekka vangittiin pian kuvan ottamisen jälkeen ja häntä kidutettiin.

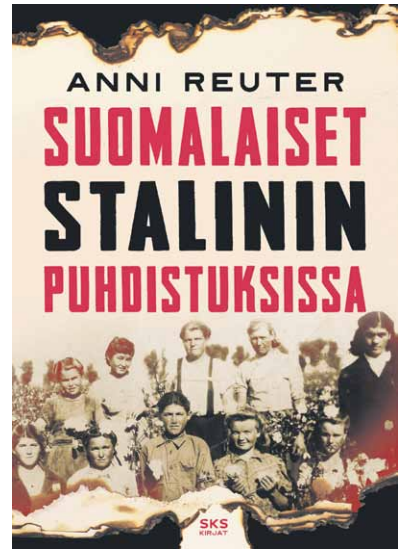
Jääskeläiset olivat tuotteliaita kirjoittajia ja taiteesta kiinnostuneita karkotuksessakin. Kirjoittaminen ja vastarintaa ilmaiseva taide olivat totalitaristisessa valtiossa kuitenkin vaarallisia. Reuterin isovaari Pietari Jääskeläinen kirjoitti Siperian päiväkirjaa, runoja ja kirjeitä läpi koko karkotusaikansa pääsiäisestä 1931 terrorinvuoden 1937 jouluuun asti. Pian tämän jälkeen hänet vangittiin poikiensa kanssa.

Näyttelyn kuvapari *Inkerinsuomalainen perhe* kuvastaa inkerinsuomalaisten perheiden rikkomista. Vuoden 1931 perhepotretissa perheenisä Pietari Jääskeläinen on vielä mukana, mutta toisessa kuvassa hänen paikkansa on tyhjä. Stalinin ajan Neuvostoliitossa suomalaisia isiä vietiin sotimaan, vankileireille, NKVD:n työkolonniin tai teloitusr ryhmän eteen. Pietari teloitettiin lokakuussa 1938 Siperiassa samana päivänä poikansa Simon ja mahdollisesti muiden suomalaisten kanssa.

Teoksen *Tyttö terrorin varjossa* Reuter kuvasi ikkunasta langenneen valon ja ikkunankarmien luodessa varjoja karkotetun Helena Jääskeläisen kasvoille. Vangitsemisista ja teloituksista hengissä selvinneet joutuivat elämään jatkuvassa pelossa ja epätietoisuudessa. Helenalle väitettiin, että isä Pietari ja veli Simo vangittiin kymmeneksi vuodeksi ilman kirjeenvaihto-oikeutta. Todellisuudessa heidät oli teloitettu pian vangitsemisen jälkeen.

Osan näyttelyn kuvista kokosi VTT Helena Miettinen inkerinsuomalaisten karkotettujen ja heidän perheidensä kotialbumeista ja Inkerin kulttuuriseuran arkistosta. Valokuvissa kuvattiin inkeriläisten lähistoriaa: perheiden vaiheita Inkerissä, karkotuksissa ja sotien vuosina. Miettinen kirjoitti inkerinsuomalaisten perheiden kuvakertomuksia yhtenäisiksi kokonaisuusiksi.

Sylilapsen maatessa kuolleena arkussa tekoruusujen ympäröimänä, sanoja ei tarvita. Mustapukuisen äidin suru välittyi kasvoista. Helena Miettisen tati Lilja Koskinen sai 25 vuoden tuomion tekaistuista rikoksista ja passitettiin Arkangelin vankilaan. Hän synnytti vankeudessa tyttären, joka menehtyi muuttaman kuukauden ikäisenä. Perhe oli pakkosiirretty Pohjois-Inkeristä Lempaalasta Vologdan alueelle vuonna 1935.

Oravan kylästä karkotettuja inkeriläisiä puuvillapellolla Pahtaralissa Kazakstanissa. Graafinen suunnittelija Mika Tuominen nosti kuvan tietokirjan Suomalaiset Stalinin puhdistuksissa kanteen. Inkerin kulttuuriseuran arkisto.

Tyttö terrorin varjossa. Anni Reuter 2023.

Jäähyväiset ruususelle. Helena Miettisen arkisto.

Monet inkerinsuomalaiset kuvataiteilijat ovat työstäneet neuvostokarkotuksen kokemusta teoksissaan. Heistä haluamme mainita akateemikko Toivo Rännälin, naivististi Nikolai Pakin ja ”itetaiteilija” Maria Haukimäen. Teoksissaan he muistelivat menetettyä kotimaataan ja kuvasivat karkotuspaikkojen elämää.

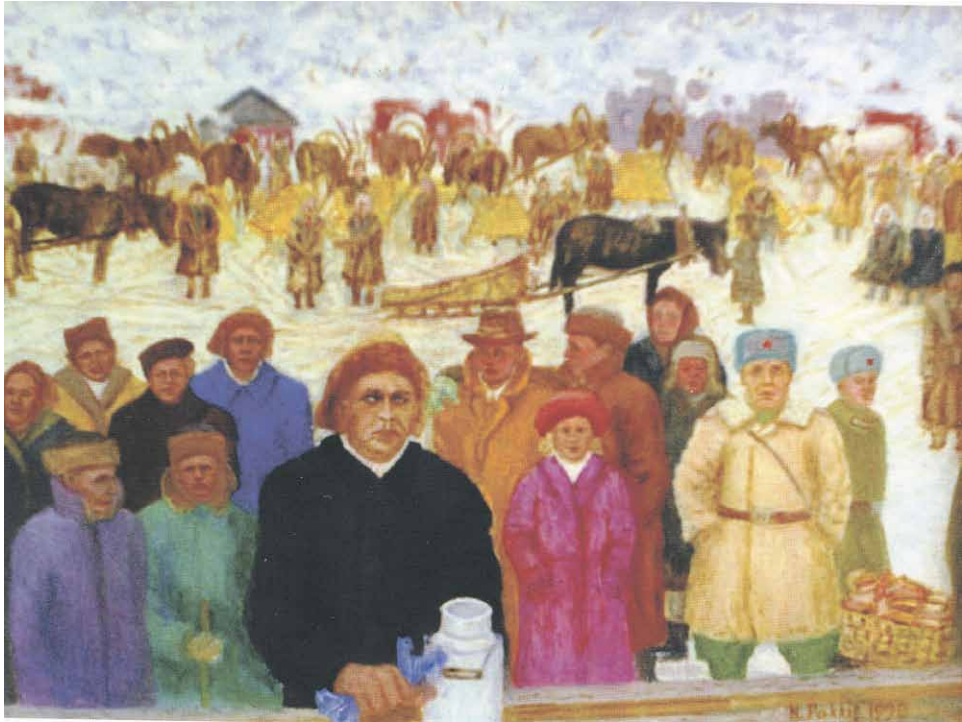
Toivo Rännälin (1921–2012) perhe karkotettiin kulakkeina (varakkaina talonpoikina) Laatokan rannalla, Miikkulaisissa, olleesta kodistaan Krasnojarskiin Siperiaan. Taiteellisesti lahjakas Toivo pääsi kuitenkin opiskelemaan kuvataiteita. Hän saavutti Neuvostoliitossa ja Venäjällä kaikki mahdolliset taiteilijalle annettavat tunnustukset, kuten Venäjän kansantaitelijan ja akateemikon arvonimet.

Vaikka Rännäli kaipasi kotiseutuaan eikä unohtanut juuriaan, hän rakasti Siperian luontoa. Se oli Rännälille ehtymätön inspiraation lähde. Lukuisissa teoksissa hän kuvaa mahtavaa Jenisei-jokea ja jylhiä Sajanin vuoria. Rännäli oli myös arvostettu muotokuvamaalari. Suurimmaksi synnikseen hän tunnusti 200 Stalinin tilausmuotokuvaa. Rännäli ikuisi tauluihinsa Siperian asukkaita ja inkeriläisten karkotettujen uutta elämänpiiriä. Viimeiset parikymmentä vuotta hän asui paluumuuttajana Suomessa.

Taide on kotiseudultaan poispakotetuille inkerinsuomalaisille keino käsitellä omia kokemuksiaan ja identiteettiään uudessa ympäristössä. Nikolai Pakki (s. 1930) maalasi Inkerin kylähistoriasta ja elämäntiestään vaikuttavan kuvakertomuksen. Pakin perhe evakuoitiin sota-aikana Suomeen, mutta palautettiin sodan päätyttyä Neuvostoliittoon vuonna 1945. Viipurissa heidät suljettiin muiden inkeriläisten lailla junavaunujen sisälle lukitsemalla ovet ulkopuolelta. Toisena päivänä karkotettujen juna pysähtyi Kalininin alueen Krasnyi-Holmin asemalla 7. tammikuuta 1945.

Sajan, Majnan kylä. Toivo Rännäli 1980. Rännäli 1991, 24.

Saapuminen karkotuspaikan rautatieasemalle. Nikolai Pakki 1990. Pakki 2009, 59.

Muistojen värittämä Hapunin kylä. Maria Haukimäki 1976.

Puhelimitse tätä kirjoittaessa 21.2.2024 tavoitettu Pakki muisteli, että karkotuspäivänä pakkasta oli 40 astetta. Inkeriläiset karkotetut rekisteröitiin, tarkastettiin ja Suomesta tuotuja tavaroita takavarikoitiin. Pakkien perhe määrättiin 20 kilometrin päähän Tushanin kylään. He saivat asunnokseen kolhoosille kuuluvan huonokuntoisen talon. Maalauksissaan Pakki kuvaa kadonnutta Inkeriä ja karkotuspaikan raskasta elämää.

Inkeristä jatkosodan jaloista Suomeen evakuoitun Maria Haukimäen elämä (o.s. Hokkanen, 1921–2010) suurperheen äitinä oli täynnä työtä vaatimattomissa oloissa Rantasalmella. Kun perheen kymmenestä lapsesta vain pari nuorinta asui enää kotona, viisissäkymmenissä olevalla Marialla oli aikaa maalata. Lahjaksi saadusta pussillisesta teeren höyheniä ja sulkia alkoi Haukimäen taiteellinen ura itseoppineena taiteilijana.

Haukimäki maalasi muistojensa Inkerin kylänäkymiä, maisemia, ihmisiä, kukkia ja eläimiä. Elinaikanaan hän maalasi noin 200 taulua ennen näön heikkenemistä. Hänen tauluissaan kotikylän harmaat hirsitalot muuttuivat punamullalla maalatuiksi ja ikkunanpielet hohtivat valkoisina. Hän ei ole ainoa inkeriläistaiteilija, jonka muistojen maisema on värikylläinen. Myös Nikolai Pakin kylänraitit ovat hempeän pastellinsävyisiä.

Neuvostoliitossa ja nyky-Venäjällä joukkokarkotukset ja poliittinen terrori on haluttu sivuuttaa tai historiallisesti vääristellä. Tämän takia aihetta on erityisen tärkeä pitää esillä taiteen ja tieteen avulla Suomessa, Virossa ja muualla Euroopassa.

Avajaispäivänä Tarton Tampere Majan galleria ja kellariholvin esityssali olivat täynnä väkeä. Suomesta tilaisuuteen saapui bussilastillinen Inkerin historiasta kiinnostuneita ihmisiä. Tämä kuvastaa aiheen tärkeyttä inkerinsuomalaisille. Näyttely on tämän jälkeen esillä myös Suomessa.

Anni Reuter (Helsingin yliopisto)
Helena Miettinen (Nouse Inkeri ry)

Lähteet

Teokset: Anni Reuter, Toivo Rännäli, Nikolai Pakki ja Maria Haukimäki
Perhealbumien historialliset kuvat: Inkerin kulttuuriseuran arkisto ja Helena Miettisen arkisto.

Kirjallisuutta

- Jytälä, Riitta (2022), Ylirajaiset traumakulttuurit ja Sofi Oksasen *Puhdistus*. – *Idäntutkimus* 29:2, 37–52.
- Miettinen, Helena (2004), *Menetetyt kodit, elämät, unelmat. Suomalaisuus paluumuuttajastatukseen oikeutettujen venäjänsuomalaisten narratiivisessa itsemäärittelyssä*. Sosiaalipsykologian väitöskirja. Helsingin yliopisto.
- Miettinen, Helena, Krjukov, Aleksei, Mullonen, Juha & Wikberg, Pekka (2013), *Inkeriläiset. Kuka kukin on*. Helsinki, Inkerin kulttuuriseura.
- Ojala, Ella (1991), *Pelastunut albumi*. Helsinki, Tammi.
- Pakki, Nikolai (2009), *Inkerin kylän lähihistoria taiteessa*. Omakustanne.
- Reuter, Anni (2023), *Suomalaiset Stalinin puhdistuksissa*. Helsinki, SKS Kirjat.
- Reuter, Anni (2023), *Inkerinsuomalaisten karkotus, hajaannus ja vastarinta Stalinin ajan Neuvostoliitossa aikalaiskirjeiden ja muistitiedon valossa*. Valtiotieteellisen tiedekunnan julkaisuja 230. Sosiologian väitöskirja. Helsingin yliopisto.
- Reuter, Anni (2021), Family Histories of Soviet Exile and Terror. The case of an Ingrian Finnish memory culture. – *Ethnologia Scandinavica* 51, 188–211.
- Rännäli, Toivo (1991), *Toivo Vasilevits Rännel*. Ljubljana, Tiskarna.
- Savolainen, Ulla, Lukin, Karina & Heimo, Anne (2020), Omaehtoisen muistamisen materiaalisuus ja monimediaisuus Muistitietotutkimus ja uusmaterialismi. – *Elore* 27:1, 60–84.

Korvaukset ja nollavastineet suomalais-venäläisissä valtiosopimusteksteissä

Valtiosopimustekstin pitää olla yksiselitteinen ja erikielisten versioiden pitää olla sisällöltään identtisiä. Valtiosopimusoikeutta koskevassa Wienin yleissopimuksessa lukee:

Milloin valtiosopimus on todistusvoimainen kahdella tai useammalla kielellä, teksti on yhtä todistusvoimainen kullakin näistä kielistä, jollei valtiosopimus määrää tai osapuolet sovi siitä, että eroavuuden ilmetessä tiettyä tekstiä on noudatettava. (Valtiosopimusoikeutta koskeva Wienin yleissopimus 1969, 33 artikla).

Toisin sanoin kahdella kielellä laaditulla sopimuksella on kaksi alkuperäiskappaletta eikä kumpikaan niistä ole käännös. Rinnakkaistekstin laatiminen on kuitenkin mahdotonta ilman kääntäjiä. Siksi valtiosopimustekstien molempia kieliversioita voidaan pitää myös käännöksinä, sillä kun sopimuksia laaditaan, niiden erikielisiä versioita muokataan monta kertaa ja käännetään kielestä toiseen molempiin suuntiin.

Koska molempia kieliversioita pidetään alkuperäisinä, molemmat kieliversiot ovat todistusvoimaisia. Jos syntyy erimielisyys, sopimuspuolet voivat käyttää kumpaakin tekstiä. On erittäin tärkeää, että eri kieliversiot olisivat mahdollisimman lähellä toisiaan, ettei niissä olisi eroja, sillä erot teksteissä voivat johtaa vakaviin seuraamuksiin. Erojen estämiseksi molemmissa kieliversioissa käytetään samanlaisia rakenteita niin pitkälle kuin kielten kielioppi sen mahdollistaa, jopa niin että teksteihin tulee kieliopillisia virheitä. Venäläinen käännöstieteen tutkija Vilen Komissarov tutki Yhdistyneiden kansakuntien peruskirjaa ja huomasi, että 101:ssä artiklassa 110:stä säilyy täysin sama rakenne (Komissarov 2011, 130). Sama periaate toimii suomalais-venäläisissä sopimusteksteissä.

Ei kuitenkaan ole aina mahdollista noudattaa tätä periaatetta, koska kielet voivat erota toisistaan huomattavasti. Miten sitten tutkia rinnakkaistekstien rakennetta ja arvioida, kuinka paljon kieliversiot vastaavat toisiaan? Voi esimerkiksi lukea valtiosopimustekstit ja alleviivata kaikki eroavuudet, mutta se kestäisi pitkään ja olisi vaikeaa. Tekstikorpus mahdollistaa tekstien nopean käsittelyn sekä mahdollisuuden saada paljon erilaista tietoa teksteistä: voi etsiä nopeasti erilaisia sanoja tai kieliopillisia muotoja tai saada tilastoja, esimerkiksi siitä, kuinka usein teksteissä käytetään sanaa 'sallia', tai vaikkapa kuinka usein teksteissä käytetään partitiivia.

Jokaisessa kielessä on monta tapaa ilmaista sama merkitys. Esimerkkejä sallimisesta ja kieltämisestä suomen kielessä ovat: *Saat mennä. Emme katso tätä mahdolliseksi. Tule sisään! Tämä on mahdollista. Älä tupakoi! Täällä ei tupakoida. Sinun ei kannattaisi tupakoida. Inva-kytkin ei kestä potkimista.*¹ *Päivystäjä huomioi että asiakas ei mene korinsa kanssa tätä pidemmälle!*² Venäjän kielessä sallimista ja kieltämistä taas voi ilmaista esimerkiksi näin: *Passažir vprave* ('Matkustajalla on oikeus'), *Torg umesten* ('Tinkiminen on mahdollista'), *Tak delat nelzja* ('Ei saa tehdä näin'), *Prohod strogo vospreššten* ('Läpikulku on ehdottomasti kielletty'), *Ptits ne kormit* ('Älä ruoki lintuja').

Päätin, etten tutki tekstien muotoa eli tiettyjä sanoja, vaan tilannetta, jossa puhumme tavalla tai toisella ja valitsimme eri sanoja saavuttaaksemme tavoitteemme. Sellaisiksi tilanteiksi, eli kommunikatiivisiksi akteiksi, valitsin sallimisen ja kieltämisen, jotka eivät elä ilman toisiaan ja jotka ovat tärkeimpiä kategorioita säädösteksteissä.

Ongelma on se, että tekstikorpuksset sisältävät valitettavasti vain tietoa sanaluokista, sanojen kieliopillisista muodoista, mutta eivät tietoa siitä, mitä merkitystä tekijä on tarkoittanut lausumassaan. Tarkoittaako esimerkiksi lausuma "Tämä on mahdotonta" kieltämistä, fyysistä mahdottomuutta tai ehkä jopa arvostelua?

Lausuman merkityksen automaattinen tunnistaminen samalla tavoin kuten esimerkiksi sanaluokan tai kieliopillisen muodon ei vielä ole mahdollista. Tutkijat ratkaisevat ongelman eri tavoin. Kehitin oman menetelmäni, joka mahdollistaa kommunikatiivisten aktien etsimisen tekstikorpuksesta. Esittelin sallimisen ja kieltämisen konstruktiona, joka sisältää sallimisen ja kieltämisen tilanteen keskeisimmät osat: kuka sallii tai kieltää, miten sallitaan tai kielletään, kenelle ja mikä on sallittua tai kiellettyä. Jokaista osaa ilmaistaan tietyllä tavalla – sanalla tai kieliopillisella muodolla, joita voi etsiä korpuksesta.

Yksi tutkimukseni mielenkiintoisista tuloksista on se, että löysin eroja suomalaisten ja venäläisten versioiden välillä. Eroja on kahta tyyppiä: joko toisessa kieliversiossa salliminen on vaihdettu kieltämiseksi tai päinvastoin tai toisessa kieliversiossa sallimista tai kieltämistä ei ole ilmaistu ollenkaan.

Käsittelen ensin sitä tyyppiä, jossa salliminen on vaihdettu kieltämiseksi tai päinvastoin. Löysin suomalais-venäläisistä sopimusteksteistä yhteensä 26 tällaista korvausta, mikä on noin yksi prosentti kaikista sallimisista ja kieltämisistä. Suurin osa näistä korvauksista johtuu niin sanotuista tilannevastineista ja vakiintuneista vastineista, kun samaa merkitystä ilmaistaan eri kielissä määrättyllä tavalla: *tupakointi kielletty – kurit zapreššaetsja, pääsy kielletty – prohod vospreššten, sukeltaminen kielletty – ne nyrjat, hengenvaara – opasno dlja žizni*. Suomalais-venäläisissä valtiosopimuksissa tällaisia korvauksia käytetään silloin, kun puhutaan sallituista tai kielletyistä määristä. Esimerkiksi:

- (1) Korvaus tavarankuljetusmääräajan ylittämisestä saa olla enintään 30 prosenttia kuljetusmaksusta, lukuun ottamatta tapauksia, jotka on esitetty artiklan 3 kohdassa. —

Razmer vozmeštšeniija v slutšaje narušeniija sroka dostavki gruzu ne dolžen prevyšat 30 protsentov provoznoi platy, za isključšeniem slutšajev, ukazannyh v punkte 3 nastojaštšei stati. Venäjänkielisen version kirjaimellinen suomennos: ”Korvauksen määrän tavarann kuljetusmääräajan rikkomisesta ei tule ylittää 30 prosenttia kuljetusmaksusta, lukuun ottamatta tapauksia, jotka on esitetty tämän artiklan 3 kohdassa.” (Suomen tasavallan hallituksen ja Venäjän federaation hallituksen välinen sopimus suorasta kansainvälisestä rautatieliikenteestä, 2015.)³

Tässä esimerkissä suomenkielistä rakennetta *saa olla enintään* venäjänkielisessä versiossa vastaa *ne dolžen prevyšat* (”ei tule ylittää”). Tämänäyppiset korvaukset, jotka kuuluvat määrän määräämiseen, muodostavat suurimman osan kaikista korvauksista eli 15 tapausta 26:sta.

Korvaukset voivat johtua myös siitä, miten sama tilanne käsitellään ja kuvataan eri kielissä. Tarkastellaan seuraavaa esimerkkiä:

(2) *Erityisesti on kielletty asettamasta pyydyksiä asianmukaisella tavalla merkittyjen pyydysten yli tai niin lähelle niitä, että ne voisivat vahingoittua tai että niillä pyytäminen muulla tavoin tulisi kärsimään. — V tšastnosti že dolžno stavit rybolovnuju snast tak, tštoby ona ne peresekala druguju otmeštšennuju nadležaštšim obrazom stast, ili ne byla stol blizko k nei, tšto ona možet byt povreždena ili tšto rybnoi lovlje možet byt pritišinen inogda uštšerb.* ”Muun muassa on asetettava pyydys sillä tavalla, että se ei ylittäisi toista asianmukaisella tavalla merkittyä pyydystä tai ettei se olisi niin lähellä sitä, että se voi vahingoittua tai kalastus voi kärsiä vahinkoa.” (Sopimus Suomen ja Venäjän välillä kalastuksen harjoittamisesta Suomenlahdella, 1922.)

Suomenkielisessä tekstissä kerrotaan, miten ei saa asettaa pyydyksiä, kun taas venäjänkielisessä versiossa kerrotaan, miten pitää asettaa pyydyksiä.

Löysin suomalais-venäläisistä valtiosopimusteksteistä myös nollavastineita, joissa sallimista tai kieltämistä ei ilmaista toisessa kieliversiossa. Yhteensä nollavastineita löytyi 94 kappaletta, eli noin 4,5 prosenttia kaikista sallimisista ja kieltämisistä. Nollavastineet johtuvat useista tekijöistä: teon luonteesta tai siitä, miten sama tilanne käsitellään ja kuvataan eri kielissä, mutta myös kielten kielipolista, kääntäjien ratkaisuisista tai jopa tekstin luonnosten sekaannuksista.

Ensimmäinen nollavastineiden tyyppi riippuu teosta, joka sallitaan tai kielletään. Tämä tyyppi sisältää tilanteita, joissa jotakin on fyysisesti mahdollista tai mahdotonta tehdä. Joissain tapauksissa ei ole eroa mm. kieltämisen ja teknisen mahdottomuuden välillä, ja mahdottomuus voi jopa olla vahvempi kuin kieltäminen. Jos on mahdotonta kuljettaa junalla ylimittaista lastia, joka ei mahdu vaunuun tai avovaunuun, esimerkiksi lentokonetta, vaikka rautatieyhtiö jopa sallisi lentokoneen kuljettamisen, lentokoneen kuljetus junalla ei silti ole mahdollista.

Kielten näkökulmasta jotkin verbit kuten esimerkiksi *prinimat* ’vastaanottaa’, *brat* ’ottaa’, *menjat* ’vaihtaa’ yhdistyvät teon ja mahdollisuuden tai mahdottomuuden merkityksiin riippumatta siitä, miksi joku teko on mahdollinen tai mahdoton. Esimerkiksi:

(3) *Alla lueteltuja tavaroita otetaan kuljetettavaksi vasta sen jälkeen kun rautatiet ovat tästä etukäteen sopineet keskenään. — Nižesledujuštšie gruzy dopuskajutsja k perevozke tolko posle predvaritel'nogo soglasovanija meždu železnymi dorogami.* ”Alla lueteltuja tavaroita päästään kuljettamaan vain rautateiden välisen ennakkosopimuksen jälkeen.”

(Suomen ja Venäjän rautatieyhdyshäylykenteen matkustajien, matkatavarän, kiitotavarän ja tavaroiden kuljetusehdot, 2005.)

Tässä esimerkissä verbi *ottaa* suomenkielisessä versiossa tarkoittaa, että teko on sallittu; jos tavarat otetaan kuljetettavaksi, silloin niiden kuljetus on sallittu.

Toinen nollavastineiden tyyppi johtuu siitä, että samaa tilannetta käsitellään eri tavalla eri kielissä. Kun kuvaillaan jotain tiettyä fyysistä tekoa kuten esimerkiksi tavaroiden vastaanottamista kuljetettavaksi, toisessa kielessä teon suorittaminen kuvaillaan sallituksi tai kielletyksi muihin mahdollisiin tapoihin verrattuna, mutta toisessa kielessä sama tapa kuvaillaan kuin vain ainoa mahdollinen ilman muita mahdollisia vaihtoehtoja. Näin toisessa kieliversiossa syntyy nollavastine kuten seuraavasta esimerkistä näkyy:

(4) *Sopimusvaltioiden rajaviranomaisten on hyvissä ajoin, raja-asiamiesten tai paikallisten tarkastuskomissioiden puheenjohtajien välityksellä, toimitettava toisilleen luettelot rekisteröimispaikoista. — Pograničnyje vlasti dogovarivajuštšijsja gosudarstv dolžny vzaimno i zablagovalremeno soobštšat drug drugu tšerez Pograničnyh Komissarov ili Predsedatelei Mestnyh Kontrolnyh Komissii spiski postov, gde možet proizvoditsja registratsija.* ”Sopimusvaltioiden rajaviranomaisten on molemminpuolisesti ja hyvissä ajoin ilmoitettava toisilleen raja-asiamiesten tai paikallisten tarkastuskomissioiden puheenjohtajien kautta luettelot paikoista, joissa voi suorittaa rekisteröinnin.” (Suomen ja Sosialististen Neuvostotasavaltain Liiton välinen sopimus kalastuksen ja hylkeenpyynnin harjoittamisesta Laatokalla, 1934.)

Tässä esimerkissä suomenkielisestä versiosta puuttuu *možet proizvoditsja* ’voi suorittaa’, koska sana ’rekisteröimispaikka’ tarkoittaa, että rekisteröintiä voi suorittaa vain tässä paikassa. Tämä on ainoa vaihtoehto, missä teon voi suorittaa, ja siksi sallimista tai kieltämistä ei tarvitse mainita. Venäjänkielinen versio tarkoittaa, että on olemassa muitakin paikkoja, joissa voi ylittää rajan, mutta näissä paikoissa ei kuitenkaan suoriteta rekisteröintiä.

Tämä vastineiden tyyppi kuuluu myös suurimpaan ryhmään, jossa nollavastineiden käyttö johtuu kielten kielipiillisen ominaisuksiin. Toisessa kieliversiossa voidaan käyttää sanoja, jotka tarkoittavat sallimista tai kieltämistä, vaikka ne eivät ilmaise sallimista tai kieltämistä suoraan. Venäjän kielessä tällainen sana on esimerkiksi verbi *ustanavlivat* ’säättää’:

(5) *Vaunun suurin sallittu akselipaino on 22,5 tonnia. — Nagruzka na os vagona pro perevozkah gruzov ustanavlivaetsja 22,5 tonny.* ”Vaunun akselipaino kuorman kuljetuksilla säädetään 22,5 tonniin.” (Suomen ja Venäjän rautatieyhdyshäylykenteen matkustajien, matkatavarän, kiitotavarän ja tavaroiden kuljetusehdot, 2005.)

Valtiosopimusteksteihin sisältyy myös nollavastineita, jotka eivät kuulu mihinkään tyyppiin. Kyseessä voi olla sekä kääntäjien ratkaisu että tekstien luonnosten sekaannus. Valtiosopimustekstien laatiminen on pitkä prosessi, johon kuuluu tekstin muokkaaminen moneen kertaan ja kääntäminen molempiin suuntiin. Voi olettaa, että tarkasta tarkistamisesta huolimatta teksteihin voi jäädä jälkiä eri luonnoksista. Näin on erityisesti varhaisten 1920-luvun sopimusten kohdalla, kun Suomen ja Neuvostoliiton välillä solmittiin kymmenen vuoden aikana 30 sopimusta.

Korvaukset ja nollavastineet eivät niiden tyyppistä riippumatta kuitenkaan johda eri kieliversioiden hankaliin eroavuuksiin, joista voisi syntyä ristiriitoja. Joskus korvaukset ja nollavastineet kuulostavat tavanomaisemmilta ja luonnollisemmilta toisessa kielessä. Se jopa helpottaa tekstien ymmärtämistä. Eri kieliversioissa kuvaillaan kuitenkin samaa tilannetta, vaikka eri tavalla, ja ilmaistaan samaa tavoitetta eli sallimista, kieltämistä, mahdollisuutta tai mahdottomuutta, joten sanojen kommunikatiivinen tavoite säilyy. Suuri osa valtiosopimusteksteistä on tarkoitettu ensisijaisesti tavallisille kansalaisille ja sen takia tekstien pitää olla erilaisten ohjeiden ja oppaiden tavoin kaikille ymmärrettäviä.

Voi vain arvailla, miksi sopimusteksteissä esiintyy korvauksia ja nollavastineita, ja tehdä erilaisia hypoteeseja vertailemalla tekstejä toisiinsa. Valtiosopimusteksti on pitkän prosessin lopputulos. Tämä prosessi sisältää neuvotteluja, tekstien laatimisen, moninkertaisen kääntämisen ja muokkaamisen. Jos me haluamme selvittää, miksi sopimuksissa käytetään korvauksia ja nollavastineita, pitää tutkia paljon muitakin aineistoja: tekstien luonnoksia, neuvottelujen osallistujien muistioita, neuvottelujen pöytäkirjoja, lehtien materiaaleja, joissa kirjoitettiin sopimusten solmimisesta, osallistujien muistelmia ja niin edelleen. Lisäksi pitäisi haastatella asiantuntijoita, jotka osallistuivat tai osallistuvat sopimustekstien laatimiseen ja solmimiseen. Tämä olisi kuitenkin jo toinen, uusi tutkimus.

On todennäköistä, että kahdella kielellä solmittu täydellinen sopimus, joka ei sisällä korvauksia, nollavastineita ja muita eroavuuksia, on utopiaa. Aina jää mahdollisuus, että sopimuspuolet manipuloivat tekstiä omaksi edukseen. Toivon kuitenkin, että väitöstutkimukseni on tuonut yhteiskunnan edes pienen askeleen lähemmäksi täydellistä sopimusta.

Filosofian maisteri (vast.) Julia Souman käännöstieteen alaan kuuluva väitöskirja *Diplomatitšeskoje "razrešajetsja": Kommunikativnye akty razrešenija i zapreta v finljandsko-rossijskih meždunarodnyh soglašenijah* (Salliminen diplomaattisesti: Sallimisen ja kieltämisen kommunikatiiviset aktit suomalais-venäläisissä valtiosopimusteksteissä) tarkastettiin julkisesti perjantaina 24.11.2023 Tampereen yliopiston informaatioteknologian ja viestinnän tiedekunnassa. Vastaväittäjänä toimi professori emeritus Hannu Kemppanen (Itä-Suomen yliopisto) ja kustoksena professori Mikhail Mikhailov. Väitöskirja on ladattavissa: <<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-3042-2>>.

Viitteet

- 1 Esimerkki on löydetty Linna-rakennuksesta, Tampereen yliopisto.
- 2 Esimerkki on löydetty Kansalliskirjaston erikoislukusalista. Alkuperäinen kirjoitusasu on säilytetty.
- 3 Esimerkit on lainattu *Parallel Electronic corpus of State Treaties* -korpuksista.

Lähteet

- Komissarov, Vilen (2011), *Sovremennoje perevodovedenije*. 2-e izd., ispr. Moskva: R.Valent.
Parallel Electronic corpus of State Treaties. Tampere University, 2019. <<https://puolukka.rd.tuni.fi/texthammer/>> (yhteystiedot: mikhail.mikhailov@tuni.fi).
- Valtiosopimusoikeutta koskeva Wienin yleissopimus. 23.5.1969. <<https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1980/19800033>>.

Epätavallinen loikkaus Neuvostoliittoon

Antti Järvi: *Minne katosi Antti Järvi? Kerromus kadonneesta isoisoisästä ja luovutettuun Karjalaan jääneistä.* Helsinki: Gummerus Kustannus Oy, 2023. 374 s. ISBN 9789512426317.

Kirvesmies Antti Järvi (s. 1882) asusteli perheineen pitkään rauhassa Laatokan rannalla Jaakkiman kunnan Lahdenpohjassa. Talvisota ajoi Järven perheen kuitenkin erilleen: osa pojista taisteli rintamalla, kun taas Sanna-vaimo ja nuorin poika Väinö lähtivät evakkoon Rovaniemelle. Viimeistään sodan loputtua Karjala tyhjentyi ja puna-armeija saapui paikalle. Suurin osa rajan taakse jääneistä siviileistä halusi ja saikin palata Suomeen sodan jälkeen toukokuussa 1940. Paalajia oli lähes 2 500, mutta Antti Järveä ei heidän joukossaan näkynyt – hän oli vapaaehtoisesti päättänyt jäädä Neuvostoliittoon.

Antti Järven tarinaa ja kohtaloa perataan vuoden 2023 tietokirjallisuuden Finlandia-palkinnon saaneessa teoksessa, jossa toimittaja Antti Järvi etsii samannimistä isoisoisänsä sekä syitä sille, miksi sukulaiskaima päätti jäädä Neuvostoliiton valtaamalle alueelle talvisodan päätyttyä. Yksi kirjan tavoitteista on selvittää kirjoittajan omassa suvussa kulkeutuneiden ja muovautuneiden tarinoiden ja teorioiden pitävyyttä. Jäikö Antti Järvi kotiseudulleen toisen naisen takia? Oliko taustalla poliittisia motiiveja? Ansiokas tietokirja on henkilökohtainen sukellus yhden suvun menneisyyteen, mutta mikrohistoriallisen otteensa ansiosta se tarjoaa tarttumapintaa myös laajempiin kehityskuluihin.

Näistä ensimmäistä käsitellään kirjan alkupuolella. Vapauduttuaan tsaarin armeijan asepalveluksesta 1900-luvun alussa Antti Järvi lähti satojen tuhansien suomalaisten tavoin Yhdysvaltoihin todennäköisesti työn perässä. Järven henkilötarina on täynnä amerikansuomalaisia klassikoita: Ohion Ashtabulan *Finntown*, kaivostyötä, ammattiliittoja ja niin edelleen. Yli 10 vuoden jälkeen ensimmäisen maailmansodan lopulla Järvi palasi Jaakkimaan, perusti perheen ja rakensi uuden kodin Lahdenpohjaan. Amerikansuomalaista näkökulmaa olisi voinut tuoda teoksessa esiin vieläkin vahvemmin, sillä Järven vuodet Yhdysvalloissa nuorena aikuisena eivät voineet olla vaikuttamatta merkittävästi hänen

identiteettiinsä. Myös amerikansuomalaisten siirtolaisuus Neuvosto-Karjalaan oli tunnetusti suurta 1930-luvulla.

Talvisodan jälkeen Antti Järvi pääsi viesti-yhteyteen Suomen puolelle jääneen perheensä kanssa. Antin jääminen rajan taakse aiheutti perheenjäsenten keskuudessa hämmennystä ja häpeää, kun perheen pää oli valinnut isänmaan sijasta kotikylänsä. Kirjassa hyödynnetyistä välirauhan aikana lähetetyistä kirjeistä käy ilmi, että Antti toivoi perheensä yhdistyvän Lahdenpohjassa. Samaan aikaan jotkut suomalaiset halusivat palata takaisin kotiseuduilleen, vaikka ne olivat Neuvostoliiton hallussa. Järvi oli ehtinyt nähdä elämässään paljon, ja kirjan kirjoittaja arvioi omasta kodista luopumisen olleen isoisoisälle liikaa.

Asiallisista pohdintoista huolimatta 1880-luvulla syntyneen ja Laatokan Karjalassa kasvaneen Antti Järven sukupolvikokemuksen arvioiminen jää tietokirjassa vähäisemmäksi. Järvi nimittäin kasvoi ajassa ja paikassa, jossa rajalla ei ollut yhtä vahvaa merkitystä: huokoisen rajan yli kuljettiin tiuhaan, ja ylirajaiset yhteydet olivat osa arkea. Nämä yhteydet eivät katkenneet täysin vielä Suomen itsenäistymisen jälkeenkään. Lisäksi kotiseutu oli aiemminkin 1920-luvun vaihteessa houkutelut Inkeristä ja Karjalasta Suomeen paenneita pakolaisia, joista monet mieluummin palasivat Neuvostoliittoon.

Kyseinen rajan huokoisuus nousee kirjassa lyhyesti esiin osiossa, jossa käsitellään yli kahtakymmentä Lahdenpohjaan ja Jaakkimaan jäänyttä suomalaista. Vapaaehtoisesti rajan taakse jääneiden historia kytkeytyy vahvasti Lahdenpohjan vasemmistopolitiikkaan sekä kommunistien maanalaiseen toimintaan sotien välisessä Suomessa. Tapauksista nousee esiin kommunistien toiminnalle tyypillisiä elementtejä: Kannaksen etappireittejä, loikkauksia, maanalaisia puoluesoluja, Tammisaaren pakko-työlaitos ja jatkosodan aikainen vastarintaliike. Antti Järvellä oli henkilökohtaisia siteitä kommunistitoimijoihin.

Esimerkiksi Helena Pöysti, Antti Järven serkun tytär, oli kommunisti Veikko Pöystin vaimo. Pöystin perheen miehet olivat aktiivisia paikallisessa työväenliikkeessä ja Suomen kommunistisen puolueen toiminnassa. Monet heistä, jotka

jäivät kotiseudulleen vapaaehtoisesti, pettyivät valkoisen Suomen yhteiskuntaan viimeistään 1930-luvulla. He tunsivat toisiaan samoista piireistä tai sukulaissuhteiden kautta. Talvisodassa vangeiksi jääneitä siviilejä on tutkittu aiemmin hieman, vapaaehtoisesti kotiseuduilleen jääneitä ei juuri lainkaan. Kyseinen teos valaisee hyvin tätä arviolta 150–300 hengen suomalaisryhmää ja sen kohtaloita.

Antti Järven kirjeistä välittyä jossain määrin vasemmistolainen ajattelu, vaikka hänen nimensä ei nousekaan esiin kommunistien toiminnassa. ”Ehkä hän ei ollut kiinnostunut puoluepolitiikasta, mutta oli ajatusmaailmaltaan vahvasti vasemmistolainen” (s. 128), kuten kirjoittaja toteaa. Kiinnostavan lisän teokseen olisi voinut tuoda pohdinta Antti Järven ymmärryksestä ja hänen tiedoistaan Neuvostoliitosta, jotka todennäköisesti myötäilivät hänen lähipiiriään. Neuvostoliitto ei vielä ollut samanlainen pelkoja herättävä suurvalta, jollaiseksi se muodostui toisen maailmansodan jälkeen. Sotien välisessä Suomessa laitavasemmistolaisen median ja toiminnan piirissä eläneiden työläisten mielikuva Neuvostoliitosta poikkesi paljon todellisuudesta, minkä takia toistakymmentä tuhatta suomalaista lähti rohkeasti ylittämään rajaa paremman tulevaisuuden toivossa.

Antti Järven tarina on oiva historiallinen tirkistysaukko välirauhan aikaiseen luovutettuun Karjalaan. Teoksesta selviää, ettei Antti Järvi päässyt muuttamaan kotitaloonsa Lahdenpohjaan, vaan asui pienen suomalaisyhteisön parissa Sortavalassa, jossa katsottiin pian välirauhan astuttua voimaan neuvostoelokuvia paikallisella Seurahuoneella. Valtaosa kaupunkiin jääneistä suomalaisista päätti ottaa neuvostokansalaisuuden. Arviolta muutamalle sadalle suomalaiselle oli käyttöä työvoimana vastaperustetussa Karjalais-suomalaisessa sosialistisessa neuvostotasavallassa, mutta ennen kaikkea heitä hyödynnettiin neuvostopropagandassa. Heitä esiteltiin lehdissä todisteena, että Neuvostoliitto oli vapauttanut paikalliset asukkaat valkoisen Suomen kahleista. Antti Järvi itsekin esiintyi jopa *Izvestijan* etusivulla. Suomen viranomaiset puolestaan kiinnostuivat

rajan taakse jääneistä vasta seuraavana kesänä, kun sota syttyi uudelleen.

Jatkosota ravisutti Järven perhettä. Antti Järven poika Aale menehtyi hyökkäysvaiheessa Vienan rintamalla, ja vaimo Sanna puolestaan pääsi palaamaan perheen kotitaloon Lahdenpohjaan. Sen sijaan Neuvosto-Karjalassa suomalaisia ryhdyttiin evakuoimaan kohti itää. Tietokirjaa varten FSB:n arkistosta hankitusta Antti Järven henkilömapista käy ilmi, että hänet pidätettiin kesäkuun lopulla 1941 ja lähetettiin Siperiaan Krasnojarskiin. Järveä syytettiin rikkaaksi talonpojaksi eli kulakiksi sekä vakoiulusta Suomen hyväksi. Raskauttavina tekijöinä nostettiin esiin Järven poikien suojeluskuntamenneisyys ja se, että Järvi oli ollut kirjeenvaihdossa Suomeen. Kotiin jäämisestään Järvi kertoi kuulusteluissa, että hän oli työmaalla kuullut muidenkin suunnittelevan jäämistä Lahdenpohjaan. Lisäksi hän kertoi jääneensä kotiin, koska ei halunnut jättää taloaan ja koska ”Neuvostoliitto on työläisten valtio” (s. 286). Järvi sai viiden vuoden vankeusrangaistuksen, mutta kuoli vankisairaalassa vain joitain viikkoja myöhemmin maaliskuussa 1942.

Populaariksi tietokirjaksi Antti Järven teos on asiallisesti viitteistetty ja lähdeyöhön on nähty tarpeeksi vaivaa. Vaikka aineisto jättää paljon varaa spekuloinnille, vaikuttavat kirjoittajan arviot realistisilta vailla ylimääräistä tunteilla maalailua. Kirjassa ei esiinny juuri lainkaan asiavirheitä, vaikka joitain tarkennuksia olisikin voinut tehdä lähdepohtajaa laajentamalla. Aihepiiriä kattavammin tutkineet, kuten Tauno Saarela ja Aimo Ruusunen, saavat teoksessa ansaittua tunnustusta. Aineistopuolta vahvistaa sekin, että keväällä 2022 kirjoittaja lähti hyökkäyssodasta huolimatta rohkealle kenttämatkalle Venäjän Karjalaan ja Siperiaan. Kirjan vähäisimpiä vahvuuksia eivät myöskään ole henkilökohtaisemmat pohdinnat sekä inhimilliset vertailut yksilöiden valintojen välillä. Teos arvioi ylisukupolvi taakkaa ja epäselvän menetyksen aiheuttamaa ahdistusta tilanteissa, joita myös nykyiset sodat valitettavasti tuovat mukanaan.

Jesse Hirvelä

Helsingin yliopisto / Kansallisarkisto

Tyylittelyn historiallista semantiikkaa

Mika Pyly: *Istorija ponjatija «stilizatsija» v russkom modernizme*. Helsinki: Helsingin yliopisto, 2023, 393 s. ISBN: 978-951-51-9948-5.

Venäläisen modernismin tutkimus on yksi Neuvostoliiton romahtamisesta hyötyneistä aloista. Neuvostoliittolaisessa taidekriitikissä ”modernismi” oli herjaava yläkäsite, jolla tarkoitettiin virallisesti hyväksytyin taiteen ja ajattelun vastakohtaa. Samaan aikaan lännessä venäläistä modernismia tunnettiin huonosti, sillä aihetta pidettiin Neuvostoliitossa tabuna ja liian monet teokset ja dokumentit olivat tutkijoiden ulottumattomissa. Oma tutkimusalanaan, yksittäisten toimijoiden tai käytänteiden tutkimuksesta erotettuna, se syntyi lännessä uhmaamaan Neuvostoliiton virallista näkemystä vasta 1970-luvulla, levisi Neuvostoliittoon 1980-luvun lopussa ja alkoi lopulta kukoistaa 1990-luvulla. Vielä kolme vuosikymmentä myöhemmin modernistisen taiteen ja ajattelun tutkimus on läntisessä Venäjä-tutkimuksessa – ja yllirajaisessa modernismin tutkimuksessa ylipäätään – kuitenkin edelleen verrattain marginaalista. Tämä on huomattava ero vaikkapa angloamerikkalaiseen modernismintutkimukseen, jonka älyllisesti monipuolisella ja dynaamisella akateemisella kentällä ei pelätä käydä keskustelua käsitteellisistä ja metodologisista kysymyksistä.

Osin tämä johtuu siitä, että venäläisen modernismin tutkijat ovat 1990-luvulta lähtien menestyksekkäästi etsineet onohduksissa olleita nimiä ja teoksia sekä tulkinneet alati kasvavaa tekstikorpusa uudelleen. Empiirinen lähestymistapa – arkistopohjainen, tekstihistoriallinen, elämäkerrallinen, hermeneuttinen – on dominoinut venäläisen modernismin tutkimusta muiden, esimerkiksi teoreettisten, lähestymistapojen kustannuksella, jotka lisäisivät ymmärrystämme tutkimuskohteen muodostumisesta ja liittäisivät venäläisen modernismin tutkimuksen osaksi yllirajaista modernismin tutkimuksen kenttää. Näin Venäjä-tutkijat eivät toistaiseksi ole juurikaan onnistuneet muuntamaan taas saatavilla olevien primääri lähteiden ja niitä käsittelevän tutkimuksen määrää käsitteelliseksi laaduksi, minkä takia käsityksemme venäläisen modernismin kulttuurihistoriasta on pysynyt pitkälti entisellään. Lisäksi Neuvostoliiton romahtamisen jälkeinen venäläisen modernismin tutkimus on kiistattomista empiirisistä saavutuksistaan huolimatta aivan liian usein suhtautunut kriittömästi arvojärjestelmään ja kaanoniin, jonka

venäläiset modernistit itse, omia tarkoituksiperiään varten määrittellivät *fin de siècle*n ja toisen maailmansodan välisenä aikana.

Tätä taustaa vasten Mika Pylysin väitöskirjatutkimus *Istorija ponjatija «stilizatsija» v russkom modernizme* (”Tyylittelyn käsite venäläisessä modernismissa”) liittyy osaksi lännessä orastavaa tutkimussuuntausta, jonka Edward Waysband on nimennyt ”uudeksi venäläisen modernismin tutkimukseksi” (eng. *new Russian modernist studies*, ks. *Partial Answers* 20:2, 2022)¹. Sen juuret ovat 1990-luvulla, eritoten Omry Ronenin vaikutusvaltaisissa tutkimuksissa myöhäismodernistisesta ”hopeakauden” käsitteestä. Tutkimussuuntaus pyrkii kehittämään ja kokeilemaan uudenlaisia teoreettisia viitekehkyksiä, jotka edesauttaisivat tutkijoita tarkistamaan näkökantojaan ja arvioimaan venäläisen modernismin taiteellista ja henkistä perintöä uudelleen. Pylysin väitöskirja, joka on vaikuttava interventio venäläisen ja kansainvälisen modernismin tutkimuksen saralle, syventyy tarkastelemaan tyylittelyn (ven. *stilizatsija*) käsitteen historiaa venäläisessä modernismissa. Näin se jatkaa uudelle venäläisen modernismin tutkimukselle keskeistä käsitteistön johdonmukaista ja revisi-onistista uudelleenarviointia.

Edeltäjiensä tavoin Pylysi kieltäytyy ottamasta venäläisen modernismin toimijoiden tai heidän vastustajiensa käyttämiä termejä ja käsitteitä annettuina. Sen sijaan hän tarkastelee toiselta historialliselta aikakaudelta kulkeutunutta terminologista aineistoa itseilmaisun ja itsensä tehostamisen keinoina, joihin eri kulttuuritoimijat ja ryhmittymät 1900-luvun alussa turvautuivat. Aiemmin uuden venäläisen modernismin tutkimuksen saralla on kyseenalaistettu sellaisten käsitteiden essentialistista luonnetta kuin symbolismi, dekadenssi, akmeismi, futurismi ym. Pylysin väitöskirja puolestaan tarjoaa sofistikoituneen ja kunnianhimoisen katsauksen ”tyylittelyn” käsitteestä, joka ei venäläisten modernistien käytössä ollut yhtään vähemmän monimerkityksellinen tai hämmentävä kuin edellä mainitut. Pylysi jäljittää ja analysoi jo testattua metodologiaa hyödyntäen tyylittelyn käsitteen käyttöä venäläisten modernistien taiteellisessa elämässä.

Toisin sanoen Pylysin väitöskirja keskittyy tarkastelemaan tyylittelyn käsitteen muuttuvaa semantiikkaa ja kirjavaa retorista käyttöä venäläisten modernistien sekä heidän vastustajiensa kriittisessä aikalaisdiskurssissa. Siksi on johdonmukaista, että tekijä hyödyntää analyysissään

Hans Robert Jaussin aikoinaan kehittämää reseptioesteettistä vastaanottoteoriaa. Kyseessä on eittämättä metodologisesti onnistunut ratkaisu, sillä kirjoittajan nimenomainen tarkoitus, eli tyyllittelyn käsitteen alkuperäisen merkityksen (tai merkitysten) kartoittaminen, edellyttää sivistyneistön – venäläisten modernistitaiteilijoiden ja -teoreetikoiden varsinaisen kohdeyleisön – odotushorisonttien perusteellista historiallista rekonstruktiota.

Väitöskirjan pääteesi on, että venäjänkielises- tä merkityksestään huolimatta tyyllittelyn käsite sellaisena, kuin sitä historiallisesti käytettiin venäläisessä modernismissa, ei juuri liity taiteeliseen jäljittelyyn. Sen sijaan käsite heijastelee kahta taiteellisen ilmaisun juonetta, jotka läpäisevät kaiken kulttuurituotannon varhaisessa venäläisessä modernismissa: uusien taiteellisten ilmaisukeinojen etsintää pelkistämisen ja skematisoinnin avulla, ja niin kuvataiteilijoiden kuin kirjailijoiden mieltymystä menneisiin aikakausiin, toistuviin historiallisiin menneisyyttä hyödyntäviin, usein ekssoottisiin eli Venäjän ulkopuolelle sijoittuviin aihevalintoihin, mitä aikalaiset nimittivät ”retrospektiivisyydeksi”.

Väitöskirjan aikajana käsittää reilun kahden vuosikymmenen pituisen ajanjakson 1800–1900-lukujen taitteesta 1920-luvun alkuun. Ensisijainen lähdeaineisto koostuu venäläisten modernististen kulttuuritoimijoiden – kuvataiteilijoiden, kirjailijoiden, teatteriohjaajien – sekä tekijöiden ja yleisön välissä toimineiden välittäjähahmojen – eli kriitikoiden ja teoreetikoiden – kriittisistä lausunnoista. Lähdeaineisto on ensisijaisesti peräisin venäläisistä aikalaisjulkaisuista. Pylsy on onnistunut hyödyntämään Suomen Kansalliskirjaston kansainvälisesti arvostettua venäläisten aikakauslehtien kokoelmaa erinomaisesti.

Tutkimuksen perusteellisuuden ja laaja-alaisuuden ansiosta Pylsyn väitöskirjan lähde- luettelo on vaikuttava ja venäläisen modernismin tutkijoille hyödyllinen. Lähteitä on suomeksi, ruotsiksi, englanniksi, ranskaksi, saksaksi sekä tietysti venäjäksi. Väitöskirjan tekstin tavoin myös käytetty aineisto hämmästyttää metodologisella puolueettomuudella ja ennakkoluulottomalla lähestymistavalla: Pylsy jättää venäläisen modernismin eri toimijoiden väliset esteettiset demarkaatiolinjat omaan arvoonsa ja tarkastelee niitä modernistiryhmien välisinä erottautumisen välineinä eikä merkitsijöinä, joilla olisi sen suu- rempaa merkitysarvoa.

Väitöskirjalla on myös johdonmukainen ja hedelmällinen ylijajainen tulokulma, joka pyrkii sijoittamaan venäläisen modernismin osaksi laa-

jempaa yleiseurooppalaista aikalaiskontekstia, mikä selventää ja selittää eri puolia venäläisen modernismin taiteesta ja kulttuurista. Tekijä ei rajoitu vertailemaan vain tyypillisiä suuria kansallisia modernismeja (useimmiten puhutaan ranskalaisesta ja saksalaisesta), vaan analysoi myös esimerkiksi suomalaisia 1900-luvun alun primäärilähteitä.

Pylsy osoittaa tuntevansa venäläisen modernismin tutkimuksen läpikotaisin ja ottaa samalla kriittistä etäisyyttä konventionaalisempiin lähestymistapoihin. Näin hän rikastuttaa olemassa olevaa tieteellistä kirjallisuutta erittäin omaperäisellä tulokulmalla ja lukuisilla oivalluksilla varhaisen venäläisen modernismin käsitteellisestä kehityksestä. Kuten sanottua, Pylsy ei ryhdy modernismin tutkimukselle luonteenomaisesti tehtäilemaan uusia tulkintoja kiistellyistä käsitteistä. Sen sijaan hän omaksuu ”funktionaalisen” lähestymistavan, jota ovat kehilleet ja soveltaneet hänen edeltäjänsä uuden venäläisen modernismin tutkimuksen parissa. Pylsy hylkää perinteisen pyrkimyksen – enimmäkseen anakronistisiin – määritelmiin ja tulkintoihin ja tarkastelee modernistisia käsitteitä niiden alkuperäisessä historiallisessa käyttöyhteydessä, ennen kaikkea poleemisina työkaluina, joiden alkuperäinen tarkoitus ei ollut niinkään kuvata ja selittää määrättyjä taiteellisia käytäntöjä vaan pönkittää taiteilijan tai taiteilijaryhmän omakuvaa kulttuuriartefaktien markkinoilla (tai päinvastoin, kieltää heidän paikkansa artefaktien ja ideain markkinoilla).

Väitöskirjan kolme päälukua käsittelevät eri taiteellisen ilmaisun muotoja: kuvataidetta, teatteria sekä sanataidetta. Selkeä kronologinen kuljetus – seikkaperäinen ja anakronismeista vapaa – tekee tekstin punaisena lankana toimivasta pääteesistä entistäkin vakuuttavamman. Väitöskirjan ensimmäinen luku tarkastelee tyyllittelyn käsitettä suhteessa *Mir iskusstva* eli Taiteen maailma -ryhmän toimintaan ja vastaanottoon. Toinen luku rakentuu samoin, mutta varhaisen venäläisen modernistisen teatterin aineistolla, ja keskittyy ennen kaikkea ohjaaja Vsevolod Meijerholdin toimintaan. Kolmas ja viimeinen luku käsittelee varhaismodernistista kaunokirjallisuutta keskittyen ennen kaikkea historiallisen tai retrospektiivisen, kuten kirjoittaja sitä nimit- tää, kirjallisuuden kulta-aikaan 1907–1910. Sen tärkein edustaja on epäilemättä Mihail Kuzmin, joka kaunokirjallisuuden kirjoittamisen ohella myös teoretisoi tekemistään. Viimeinen luku on aikajänteeltään lyhyempi, mutta luultavasti väitöskirjan tärkein, sillä tyyllittelyn käsitteen polyseeminen luonne käy parhaiten ilmi juuri

kirjallisuuden ympärillä käydystä polemiikista.

Hyödyntäen valtavaa määrää primääri-lähteitä, niin kulttuuriartefakteja kuin niitä kommentoivia kriittisiä lausuntoja, Pylsy havainnollistaa, kuinka tyylittelyn käsite syntyi ja kehittyi venäläisen kulttuurituotannon alalla viittaamaan toisaalta sellaisiin varhaismodernis-mille tyypillisiin piirteisiin kuin pelkistämisen tarve ja toisaalta historialliseen retrospekti-vismiin. Kaikista intentioista ja tarkoituksista riippumatta, niin kuin väitöskirjasta käy selvästi ilmi, tyylittelyn käsite toimi näin venäläisessä diskurssissa modernismin itsensä synonyyminä. Vasta venäläisen modernismin kolmannella vuo-sikymmenellä, so. 1910-luvulla, alkoi tyylittely saada lopullisesti sen semanttisen merkityksen, mikä sillä on venäjäksi nykyäänkin, tarkoittaen taiteellista jäljittelyä.

Pylsyn väitöskirjalla on epäilemättä erittäin suuri analyttinen ja informatiivinen arvo. Se esittelee niukasti tutkittua ja huonosti ymmär-rettyä puolta venäläisen modernismin kulttuuri-historiasta. Yhtäältä väitöskirjatutkimus valottaa varhaisen venäläisen modernismin kompleksista

historiaa ja auttaa paremmin ymmärtämään sen taiteellisia käytänteitä. Toisaalta väitöskirjan hedelmällinen ja ajatuksia herättävä metodolo-gia avaa uusia mahdollisuuksia tulevalle tutki-mukselle, ennen kaikkea mitä tulee venäläisen modernismin käsitteistön historiallisen seman-tiikan revisionistiseen selvittämiseen. Pylsyn tutkielma avartaa ja rikastuttaa ymmärrystämme modernistisen taiteen olemuksesta koko sen historian ajalta.

Leonid Livak
Toronton yliopisto

Suomennettu ja muokattu julkaistavaksi vasta-väittäjän englanninkielisestä lausunnosta.

Viite

1 Waysband kirjoittaa kahdesta hiljattain ilmestyneestä tutkimuksesta: Irina Shevelonkon toimittamasta konferenssijulkaisusta *Reframing Russian Modernism* ja Leonid Livakin monografiasta *In Search For Russian Modernism*, molemmat vuodelta 2018.

Venäläisemigranttien kodit maailmalla

Maria Yelenevskaya & Ekaterina Protassova (eds.): *Homemaking in the Russian-speaking Diaspora. Material Culture, Language and Identity*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2023. 234 s. ISBN 978-1-4744-9449-6.

Ihmisillä on elämäntarinansa, mutta niin on esineilläkin, ja nämä tarinat liittyvät usein toisiinsa merkityksellisellä tavalla: esineet kertovat omistajistaan. Tämä on Maria Yelenevskayan ja Ekaterina Protassovan toimittaman kirjan itses-tään selvä mutta jännittävä perusajatus. Kirjassa on kymmenen artikkelia ja joukko valokuvia, sen tekstejä yhdistää toimittajien laatima johdanto ja Larissa Aroninin jossakin määrin kokoava artik-keli. Artikkelit kertovat emigranteista Kreikassa, Japanissa, Suomessa, Australiassa, Yhdysval-loissa, Uruguayssa, Israelissa ja Turkissa. Useim-mat kirjoittajat ovat venäläisiä emigrantteja eri yliopistoissa. Mukana on myös suomalainen Kira Kaurinkoski, joka työskentelee Ranskassa ja käsittelee artikkelissaan venäläisiä Kreikas-sa, sekä moskovalainen Gleb Pilipenko, joka kirjoittaa venäläisten emigranttien Uruguayhin

perustaman pienen yhdyskunnan kielestä ja sen muuttumisesta ajan mittaan.

Kirja kuvaa venäläisten emigranttien kotien esineistöä ja arkikieltä eri maissa sekä sitä, mitä ne edustavat kodeissa ja miten nykyelämälle ominainen liikkuvuus ja superdiversiteetti vai-kuttavat niihin. Tekijät pohtivat myös, edistääkö ”venäläisen” kodin rakentaminen integroitumista uuteen ympäristöön vai haittaako se sitä, sekä kuinka ja miltä osin entinen koti rekonstruoidaan uudessa maassa. Lähestymistapa on sosiologi-nen – tai pikemmin mielestäni etnografinen – ja kielitieteellinen.

Larissa Aronin viittaa Edward Relphiin, jonka mukaan koti on inhimillisen olemassaolon keskeinen kehys. Se liittyy identiteettiin, jota tukevat esineistö, kirjajhllyn kirjat ja arkielä-mässä käytetyt kielet. Venäläisten emigranttien kodit ja niiden venäläinen esineistö heijastavat kulttuurista ja henkistä nostalgiaa, mutta ne eivät heijasta poliittista nostalgiaa; tässä teos nojaa Svetlana Boymin tunnettuun luokitteluun (*The Future of Nostalgia*, 2001). Mielikuvitus, jonka käyttöön ennen vain etuoikeutetulla väestönosal-

la on ollut varaa, näkyy nykyisten emigranttikotien esineistössä. Toisinaan emigranteista on kehkeytynyt keräilijöitä, kun toimeentulo on antanut mahdollisuuden hankkia sellaista, mistä lähtömaassa vain unelmoitiin, vaikka mielikuva lännen rikkauksista usein onkin osoittautunut harhaksi.

Lähtömaasta otettiin usein mukaan esineistöä, jolla ajateltiin olevan käyttöarvoa: ruoanlaittoon liittyviä välineitä sekä esineitä, joilla on henkilökohtaista merkitystä, kuten kirjoja tai musiikkia (nuotteja, äänilevyjä). Marika Kalyuga, jonka artikkeli käsittelee Australiaa, sekä Ekaterina Protassova ja Kirill Reznik, jotka kirjoittavat Suomesta, toteavat, että lisäksi venäjänkielisissä kodeissa on etniseksi luokiteltavaa esineistöä kuten Žostovon mustapohjaisia tarjottimia ja Gželin sinivalkoisia astioita, joita monet suomalaisetkin ovat tuoneet Neuvostoliitosta ja sitten Venäjältä. Perhehistoriaan liittyvät tarinat ja esineet ovat emigranteille tärkeämpiä kuin kansalliset perinteet tai niiden esineelliset symbolit. Erityisen arvokkaita ovat valokuvat.

Joillakin esineillä voi olla monimerkityksellinen luonne. Ne eivät tuo mieleen pelkkää hyvää, mutta ne ovat tärkeitä, ”omia”. Tavaroiden merkitys muuttuu usein ajan mittaan ja erityisesti sukupolvien vaihtuessa. Myös asuinolojen muutokset vaikuttavat kodin esineistöön ja sen muuttumiseen: valintoja tehdään niin käytännön syistä kuin pakon edessä. Käyttötavarat voivat saada ajan mittaan symbolisemman luonteen, ja esimerkiksi venäjänkieliset kirjat, jotka alun perin olivat muuttokuorman pääosa, saattavat päätyä kirjahyllystä autotallin perälle ja lopulta poistoihin, mihin vaikuttavat uudet sukupolvet ja lukutapojen muutos.

Teos kattaa maantieteellisesti laajan alueen ja periaatteessa viisi eri muuttoaaltoa Neuvostoliitosta tai Venäjältä, mutta artikkelit antavat melko yhtenäisen kuvan emigranttien kotien rakentumisesta. Maria Yelenevskayan artikkelin lainaus kertoo syyn: ”samassa liemessä hän me ollaan muhittu” (s. 173). Eräs Protassovan ja Reznikin haastateltava käyttää hieman samassa merkityksessä ilmaisua ”Soviet savoir vivre” (s. 87), mikä näkyy monien emigranttien kotien sisustuksessa. Venäläisyys näkyy venäjänkielisten emigranttien kodeissa, mutta heidän reaktionsa eivät ole ainutlaatuisia: muutkin emigrantit tekevät samankaltaisia valintoja samoissa tilanteissa.

Protassova ja Reznik huomauttavat Suomea käsittelevässä artikkelissaan, että myös eiväenäläiset kodit voivat olla venäläisten kotien kaltaisia kirjoineen, tauluineen ja astioineen, varsinkin jos perheellä on yhteyksiä venäläiseen

kulttuuriin. Toisaalta yksi kirjassa esiintyvistä haastateltavista inhoaa kotikirjastoja pikkuporvarillisuuden eli ”*meštšanstvon*” ilmentymänä, koska Neuvostoliitossa kirjoja hankittiin usein näön vuoksi ilman aitoa kiinnostusta kulttuuriin. Venäjänkieliset kohtaavat myös kotiin liittyviä ennakkoluuloja: heidän ei-venäläiset vieraansa tulomaassa etsivät joskus heidän kodeistaan pakonomaisesti ikoneja ja balalaikkoja.

Joskus emigrantit ovat lähteneet vähin tavaroin, mutta palaavat myöhemmin synnyinmaahan ikään kuin pyhiinvaellukselle vahvistamaan yhteenkuuluvuuden kokemustaan ja ostavat itselleen samanlaisia matkamuistoja, joita turistik tyypillisesti ostavat Venäjältä. Toisinaan nopea lähtö on vaatinut prioriteettien määrittelyä: ”Se on kuin tulipalon sattuessa: kissa oikeassa kainalossa, tietokone vasemmassa kädessä, syntymätodistus on pakko ottaa, samoin suosikkikoru” (s. 172). Aidon ja epäaidon taikka alkuperäisen ja jäljitelmän ero joustaa esineistössä, kuten Sasha Razor toteaa artikkelissaan Los Angelesin venäläisistä ravintoloista.

Kirjan hämmästyttävien kertomus on Japanista, siinä Sahalinilta muuttanut emigrantti kertoo teppannustaan. Japanissa hän ymmärsi, minne Sahalinin kaasu päätyy. Sitä näet ei ole Sahalinin talouksissa, joissa aina on sähköliesi: kaasu myydään muun muassa Japaniin. Kaasuliedelle sopivasta teppannusta on haastateltavalle tullut arkikäytön ohella myös symbolinen esine, joka yhdistää entisen ja uuden kotimaan.

Kirjoittajat korostavat monitieteisen lähestymistavan etuja, kun halutaan analysoida emigranttien aineellista ja aineetonta – kielellistä – ympäristöä. Voidaan puhua kotien designin ja arkikielen lisääntyvästä hybridisyydestä, mikä johtaa myös hybridiin identiteettiin. Venäjänkielisten emigranttien aineellisesta ympäristöstä ja kielenkäytöstä sekä näiden merkityksistä on perin vähän tutkimusta, kuten kirjoittajat toteavat. Yelenevskayan ja Protassovan antologia on tervetullut paikkaamaan tätä aukkoa edes osaksi, ja yleisemmällä tasolla se avaa kulttuurintutkimukselle erittäin mielenkiintoisen toimintakentän. Olen vakuuttunut, että kirja inspiroi uutta tutkimusta aiheeseensa, eikä vain siihen. Ymmärsin itse melko hiljattain aihepiirin merkityksen, kun luin kahden holokaustista Ruotsiin selvinneen, Dina ja Jovan Rajsin kirjan *Ting som bär våra minnen* (2020).

En kuitenkaan hyväksy varauksetta teoksen otsikkoon nostettua diasporan käsitettä, jota käytetään venäjässä arkikielellä eikä vain tieteessä – olen jopa kuullut venäläisten kertovan toisilleen että suomenruotsalaiset elävät diaspo-

rassa ja ihmettelevän miksi he niin tekevät. Käsite sisältää ajatuksen, että kansalla tai ihmisillä on oikea koti, jonne muualla olevat kaipaavat tai jonne heidän pitäisi kaivata. Hepreassa on kyllä sanonta ”ensi vuonna Jerusalemissa”, mikä sekin kuulostaa erikoiselta mutta sanonta lienee sentään pari tuhatta vuotta vanha. Vastaavaa sanontaa ei ole muissa kielissä, tosin Tšehovin *Kolmessa sisaressa* Irina kaipaa ”Moskovaan, Moskovaan”, mutta hän ei ole ulkomailla vaan mielestään tylsällä Venäjän maaseudulla.

Samalla tavoin kuin englantia puhutaan eri maissa ympäri maailmaa, myös venäjää puhu-

taan nykyään eri puolilla eivätkä kaikki venäjänkieliset ole venäläisiä, samoin kuin englantia puhuvat eivät aina ole englantilaisia. Kirjan toimittajat tunnistavat diasporisen koti-käsitteen ongelmat todetessaan, että hyökkäys Ukrainaan on järkyttänyt sitä. Venäjän hyökkäyssota on antanut pahan iskun venäjän kielelle ja venäläiselle kulttuurille kaikkialla, ei vain Ukrainassa.

Simo Mannila

Venäjän hyökkäyssodan taustoja perkaamassa

Jade McGlynn: *Venäjän sota*. Jyväskylä: Docendo, 2023. 299 s. ISBN 9789523826588

Lontoon King’s Collegen Venäjä-tutkija Jade McGlynnin teos *Venäjän sota (Russia’s War)* käsittelee tavallisten venäläisten suhtautumista sotaan. Aluksi todettakoon, että aihe ei ole helpoimmasta päästä, sillä vanha sanonta ”sodan ensimmäinen uhri on totuus” on valitettavan paikkansa pitävä. Lisäksi autokraattisesti hallitulla Venäjällä vallitseva sotasensuuri sekä sodan arvostelemisen rikosoikeudellinen rangaistavuus vaikeuttavat venäläisten sotaa koskevien todellisten asenteiden arvioimista.

Kirjan otsikon mukaisesti McGlynn esittää Venäjän helmikuussa 2022 aloittaman hyökkäyssodan olevan ennen kaikkea venäläisten sota, eikä yksinomaan Putinin tai Kremlin sota, kuten venäläiset liberaaliopposition edustajat tai monet lännessä ajattelevat. McGlynnin mukaan myös tavalliset venäläiset ovat osasyllisiä sotaan, koska osa heistä kannattaa sotaa ja enemmistö antaa sille hiljaisen hyväksyntänsä. Hänen mukaansa on epätodennäköistä, että venäläiset kannattaisivat hyökkäyssotaa tai hyväksyisivät sen vain sodan kritisoinnin ja mielenosoittamisen rangaistavuuden takia; onhan Ukrainassakin tehty kaksi vallankumousta (2004 oranssi vallankumous ja 2014 Euromaidan) viimeisen 20 vuoden aikana ”julmuuksien ja tarkka-ampujien edessä” (s. 49). Venäläisten mielenosoitukset sotaa vastaan ovat olleet vaatimattomia tai peräti olemattomia myös niissä maissa, joihin kymmeniä tuhansia venäläisiä on asettanut asumaan sodan alkamisen jälkeen. Lisäksi McGlynnin mukaan kahdella suosituimmalla venäläisellä liberaalilla Telegram-kanavalla, Aleksei Navalnyin kanavalla

ja Toporilla, Ukrainan sota tai ukrainalaisten ahdinko ei ole näkynyt merkittävästi edes hyökkäyssodan alkamisen jälkeen.

Venäjän sota etenee siten, että kirjan ensimmäinen puolisko esittelee hyökkäyssodan – ja Putinin – kannatusta kyselyiden valossa, sodan terminologiaa ja narratiiveja (”sotilaallinen erikoisoperaatio” vs. ”sota”) sekä Kremlin massamedian kautta välittämää sotaa ja venäläisten toimintaa oikeuttavaa propagandaa. Kirjan toisessa osassa puolestaan selvitetään miksi sotaa kannattavat viestit saavat Venäjällä niin paljon vastakaikua tavallisten venäläisten keskuudessa.

Argumenttiansa tueksi McGlynn analysoi media-aineistoja sekä tarjoaa otteita henkilöhaastatteluista. Hän esimerkiksi latsasi kaiken Telegram-datan 16 hyvin suosituilta ja erilaiselta kanavalta noin kolmen kuukauden ajalta analysoidakseen miten niillä puhutaan hyökkäyssodasta ja siihen liittyvistä ilmiöistä. Näihin liittyvistä havainnoista McGlynn kuitenkin kertoo valitettavan suurpiirteisesti, mikä on ymmärrettävää teoksen populaariluonteen vuoksi, mutta jättää myös avoimeksi monia kysymyksiä. Henkilöhaastatteluissa pääsevät vuorostaan ääneen niin Venäjä-asiantuntijat kuin sotaa tukevat venäläisasiantuntijat, propagandistit ja tavalliset venäläisetkin. Telegram- ja haastatteluaineistot tuovat mukavan ja mielenkiintoisen lisän teokseen etenkin lukijoille, jotka ovat seuranneet Ukrainaa ja Venäjää pidempään.

McGlynn myös haastaa joitakin yleisiä totuuksina pidettyjä käsityksiä sodan kannatukseen liittyen. Yksi niistä on sodan ja Putinin suosiota mittaavien kyselyiden totaalinen epäluotettavuus alhaisten vastausprosenttien takia: on esitetty, että koska hyökkäyssodan kannatusta mittaava-

viin kyselyihin vastaa Venäjällä vain noin 5–10 % tavoitelluista vastaajista, kyselyissä ovat yliedustettuina sodan ja Putinin hallinnon kannattajat. Tämän argumentin mukaan suurin osa hyökkäyssodan vastustajista jättäisi vastaamatta kyselyihin ”väärän” vastauksen antamisen pelossa ja näin ollen sodan kannatus olisi todellisuudessa huomattavasti matalampaa. McGlynn pitää tätä kuitenkin epätodennäköisenä selityksenä hyökkäyssodan suosiolle Venäjällä, koska näillä kriteereillä monissa demokraattisissa yhteiskunnissakin tehtävät kyselyt olisivat epäedustavia. Esimerkiksi Yhdysvalloissa puhelinkyselyiden vastausprosentit ovat olleet laskussa pitkään ja ovat tätä nykyä samaa luokkaa Venäjällä tehtävien puhelinkyselyiden kanssa, eli noin 5–10 %. Lisäksi hän huomauttaa, että hyökkäyssotia on kannatettu laajasti myös demokraattisissa yhteiskunnissa: esimerkiksi enemmistö yhdysvaltalaisista ja briteistä tuki vuonna 2003 alkanutta Irakin sotaa. Toinen mielenkiintoinen näkemys on McGlynnin argumentti Venäjän propagandan toimintaympäristöstä. Yleisen käsityksen mukaan Kremlillä on tiukka kontrolli Venäjän massamediaista. McGlynn kuitenkin esittää Venäjän propagandakanavien olevan riippuvaisia niiden tuottaman sisällön suosiosta. Esimerkiksi koronapandemian aikana Kremlin aloittamasta rokotuskampanjasta huolimatta venäläiset olivat haluttomia ottamaan rokotetta, mutta Ukrainaa koskevan viestinnän kohdalla vastaavaa kriittisyyttä ei ollut. McGlynnin mukaan syy on se, että ”monet venäläiset ovat halunneet kuulla Kremlin ’Ukraina-tarinan’ vuodesta 2014 lähtien” (s. 111).

Hienoisenä kritiikkinä McGlynnin teosta kohtaan voisi mainita vertailevan näkökulman puutteen. Vaikka teos käsittelee nimenomaan venäläisten kannatusta hyökkäyssodalle, on esimerkiksi yhdysvaltalaisien kannatusta Yhdysvaltojen hyökkäyssodalle Irakiin tutkittu melko runsaastikin. Näiden sotien kannatuksen dynamiikassa on ainakin pintapuolisesti monia yhtymäkohtia, kuten tiedonlähteiden merkittävä vaikutus sodan kannatukseen ja vastustukseen. Yhtäältä mielenosoitusten vähäisyyden ja sodan kannatusta mittaavien kyselyiden epäluotavuuden osalta olisi voinut mainita vertailukohtana Iranin, jossa erittäin autoritaarisesta ja kovaotteisesta hallinnosta huolimatta on ollut viime vuosina valtavia hallinnonvastaisia mielenosoituksia ja mielipidekyselyiden mukaan enemmistö väestöstä haluaisi vaihtaa nykyhallinnon. Pienimuotoisen vertailevan näkökulman sisällyttäminen olisi tuonut lisää uskottavuutta McGlynnin argumenttien tueksi.

Tästä huolimatta McGlynnin teos tarjoaa kattavan yleiskatsauksen hyökkäyssodan taustoista sekä etenkin siihen liittyvistä narratiiveista. Kirja on lähteistetty kattavasti ja lukijaystävällisesti, minkä vuoksi teos toimii myös hyvänä haku-teoksena aiheeseen liittyvään keskusteluun ja tutkimukseen. *Venäjän sotaa* voikin suositella luettavaksi kaikille Ukrainan sodan taustoista kiinnostuneille ja se tulee toimimaan jonkinlaisena perusteoksena aihepiiriin tulevassa tutkimuksessa.

Eemil Mitikka
Helsingin yliopisto

Muinais-Venäjän myyteistä ja Itä-Euroopan valtaverkostoista

Jukka Korpela: *Muinais-Venäjän myytti. Kiovan Rus, Ukraina ja vanhan Venäjän historia.* Helsinki: Gaudeamus, 2023. 318 s. ISBN 9789523452084.

Professori Jukka Korpelan viime vuonna ilmestynyt teos *Muinais-Venäjän myytti* on kokeneen tutkijan syväluotaus Itä-Euroopan keskiaikaan sekä varhaiseen uuteen aikaan, jonka tuntemus on aina ajankohtaista Venäjältä ja sen poliittisista myyteistä kiinnostuneille. Myytit eli vakiintuneet uskomukset ovat nykyisessä länsimaaisessa korkea- ja populaarikulttuurissa usein kriittisen tarkastelun kohteina ja niiden purkamista tavoitellaan niin akateemisessa tutkimuksessa kuin

viihdeohjelmissakin, vaikka tilalle tuleekin uusia. Venäjällä kuitenkin ikivanhoista myyteistä pidetään kiinni. Toki uusiakin määrätietoisesti viljellään vuosisataisen perinteen mukaan palvelemaan valtion tarpeita sekä kotikentällä että maailmalla. Jatkumo 800-luvulle ja nykyisen Ukrainan seuduille ulottuvista muinaisajoista nykypäivään on ollut Moskovan historiosofian ja myyttipolitiikan kestävämpiä ja merkittävimpiä piirteitä.

Teoksessaan Korpela vie lukijaa aikamatkalle pitkin Dnepriä ja Volgaa nyky-Venäjän kansallisen myyttimaiseman alkulähteille. Sen keskiössä ovat muuttuvat tarinat itäslaavilaisten maakuntien keskinäisistä valtakamppailuista ja

vaihtelevista suhteista katoliseen ja ortodoksiseseen Eurooppaan, sekä Euraasian turkkilais-islamilaisiin aroihin. Tapahtumien ja henkilöiden, kuten Rusin kasteen ja ruhtinas Aleksandr Nevskin, merkityksen tulkinnalla Moskovan ja Pietarin hallitsijat ovat vuosisatojen mittaan johdonmukaisesti rakentaneet myytinomaisia kuvia ja kertomuksia valtiostaan. Myyttien avulla ja niin kutsutussa sinfoniassa kirkon kanssa nyky-Venäjä ja sen edeltäjät ovat oikeuttaneet valtaansa Itä-Euroopassa sekä erityisasemaansa maailmalla. Korpela näkee, että niiden voimalla se on julistanut itseään tuhatvuotiseksi yhtenäiseksi kokonaisuudeksi ja oikeauskoiseksi valtakunnaksi – Kiovan, Jerusalemin ja ennen kaikkea Rooman perilliseksi – joka omissa silmissään universaalina imperiumina kantaa pelastussanomaa maailmalle.

Tämä myytteihin perustuva käsitys Venäjäs-tä on vaihtelevin määrin onnistunut saamaan jalansijaa myös sen ulkopuolella. Lännessäkin jotkut uskovat Moskovan väitteisiin Venäjän ja Ukrainan yhteenkuuluvuudesta, jota perustellaan tarinoilla muinaisesta Rusista tai ”Venäjänmaasta” Karpaateilta Uralille. Moni konservatiivi puolestaan näkee Vladimir Putinissa ja hallinnossaan ”perinteisten” arvojen viimeisen linnakkeen. Korpela lähtee purkamaan näitä ristiriitoja vuotavia rakenteita analysoimalla kriittisesti Venäjän perustuskertomusten lähteitä historiallisissa konteksteissaan sekä paljastamalla niiden takana olevien kilpailevien maallisten ja uskonnollisten valtaverkostojen pyrkimyksiä. Tässä Korpela kääntyy useasti venäläisen tutkijan Andrei Dvornitsenkon edustaman tutkimussuunnan puoleen. Sen kehyksessä Rus nähdään *obštsinujen* eli yhteisöjen arvojärjestyksenä, joka muodostuu keskenään riippuvaisista hallitsijoista ja paikallisista asukkaista. Olisi kuitenkin hyvä nähdä hieman enemmän vuoropuhelua venäläisen tutkimuksen, esimerkiksi Igor Danilevskin tuotannon kanssa. Niin kutsuttu *Kertomus meneistä ajoista*, joka on Rusin historian tärkein lähde ja Korpelan teoksen keskeisimpiä aiheita, on Danilevskin erityisalaa, ja häntä pidetään johtavana asiantuntijana siihen liittyvissä kysymyksissä.

Monin tavoin Korpelan *Muinais-Venäjän myytti* jatkaa työtä, jonka hän aloitti vuosituhannen vaihteessa ilmestyneessä laaja-aiheisessa, mutta tehokkaan tiiviissä teoksessaan *Itä-Euroopan historia keskiajalta 1700-luvulle*. Kirjoja yhdistää aika- ja alueellisten puitteiden lisäksi lähestymistapa, jossa korostuvat Itä-Euroopan mahtisukujen valtaverkostojen ja kirkkojen merkitys. Valtiot, lainsäädännöt ja rajat meille

tutussa muodossaan ovat varsin uusia ilmiöitä. Korpelan tuotanto paljastaa, miten keskiaikaista Itä-Euroopan poliittista maisemaa määrittivät etupäässä niin hallitsijoiden seurueet ja suku-yhteydet, uskonnot ja tavat, sotavoimat kuin verotuspiiritkin. Myös idän ja lännen pesäero Euroopassa, sekä läntisen uskonnollisen ja maallisen sivistyksen laajentaminen ovat keskeisimpiä aiheita kummassakin kirjassa.

Uudessa teoksessaan Korpela syventyy kuitenkin ennen kaikkea nykyisen Ukrainan ja Euroopan puoleisen Venäjän alueiden historiaan. Tutkija ottaa käsittelyyn aikakauden, joka ulottuu varhaisesta slaavilaisesta asutuksesta ja ruhtinas Rurikista aina keisari Pietari Suureen. Siinä missä edellisestä hallitsijasta tiedetään varsin vähän, jälkimmäisen olemassaoloa todistaa muun muassa Nevajoelle rakennettu imperiumin pääkaupunki. Yhtä kaikki kumpikin on Venäjällä myyttien ympäröimiä, samoin kuin heitä jakava kahdeksan vuosisataa. Tuona aikana nykyinen venäläinen ja ukrainalainen kulttuuri alkoivat muotoutua erityispiirteineen, joissa eri määrin ja muodoin esiintyy vaikutteita niin ”kreikkalaisesta” ja ”latinalaisesta” Euroopasta, kuin turkkilaisvaltaisista aroista ja islamilaisesta maailmasta.

Pietarin Suureen Korpela myös yhdistää nyky-Venäjän varsinaisen alun, mikä toimii luontevana ajallisena rajoitteena teoksen aiheelle. Myös ensimmäinen ajatus varsinaisesta valtiosta Venäjällä löytyy kirjailijan mukaan vasta Pietarin isän Aleksei Mihailovitšin uudistuksista. Rurikiin puolestaan liittyy myöhemmin muodostunut käsitys itäslaavilaisten ruhtinaiden yhtenäisestä Rurikovitšien tai Rurikien hallitsijasuvusta. Korpela kuitenkin näyttää, että kansainvälisten avioliittojen, sukuhaarojen omien vaikutuspiirien vakiintumisen ja ulkopuolisten paineiden myötä Rurikin jälkeläisten maailma pirstoutui keskenään kilpaileviksi ja omaleimaisiksi alueiksi melko pian suuruhtinas Jaroslav Viisaan jälkeen 1100-luvulla. Jopa ”Rusin kastaja” suuruhtinas Vladimir tai Volodymyr Pyhä, joka on sekä Venäjän että Ukrainan kansallisten myyttimaisemien keskeisimpiä hahmoja, unohdetaan myöhemmin kun itäslaavilaiset maakunnat kehittyvät erilleen ja Kiova jää syrjään.

Muistilla ja muistamisella onkin keskeinen rooli myyttien kannalta. Koska suurin osa itäslaavilaisista keskiaikaisista lähteistä oli uskonnollisia, ortodoksikirkkoa voi pitää aikakauden merkittävimpänä historia- ja maistipoliittisena instituutiona, jonka asema vahvistui Moskova-johtoisella koillisella alueella. Myös eskatologinen käsitys Moskovasta ”kolmantena Roomana”

oli kirkon käsialaa. Tässä Korpelan olisi kuitenkin oleellista mainita, että jo Konstantinopolin ensimmäisen valloituksen jälkimainingeissa 1200-luvulla samankaltainen oppi syntyi ja vakiintui Bulgariassa. Sielläkin kirkon voimin bulgarialaiset hallitsijat vuosisatoja ennen Moskovaa ryhtyivät esittämään pääkaupunkiaan Tärnovoa uutena ”Tsargradina”, oikeauskoisen maailman pääkaupunkina. Moni merkittävä ilmiö, joka nähdään venäläisenä erikoisuutena osoittautuu usein vain osaksi suurempaa ja vanhempaa kulttuurista perinnettä, kuten Korpela useassa kohtaa näyttääkin. Muuttuvan kirkollisen kronikkakerronnan avulla syntyi myös itse käsitys ja kuva venäläisestä maasta. Kirkko palveli siinä sekä ruhtinaan että sen omia intressejään. Vaikka Moskovan suurruhtinaat ja tsaarit eri keinoin rakensivatkin valtakunnan, jonka me tunnemme Venäjänä, Korpela korostaa, että juuri ortodoksinen kirkko ja ennen kaikkea sen luostarit itäslaavilaisilla mailla edistivät yhtenäisen venäläisyyden tunnetta kansan keskuudessa. Tämä venäläisen ortodoksisen kirkon tehtävä eli

venäläisyyden vahvistaminen on näkyvä osa sen toimintaa valtion palveluksessa tänäkin päivänä.

Jukka Korpelan *Muinais-Venäjän myytti* on sujuva ja mukaansatempaava matka venäläisen kansallisen myyttimaiseman juurille, joka auttaa ymmärtämään tiettyjä piirteitä Moskovan politiikassa ja retoriikassa. Kirjan asiantuntevaa kertomusta on pääosin ilo, mutta ajoittain myös haastavaa lukea. Etenkin turkkilaisten kansojen ja valtakuntien kirjoja olisi hyvä käsitellä hieman johdonmukaisemmin ja perusteellisemmin, kun useissa kohdissa niiden edustajat ilmestyvät ja häipyvät, sekä tulevat toistensa tilalle ilman sen tarkempia selityksiä, vaikka niillä on hyvinkin merkittävä asema Venäjän historiassa ja sen myyteissä. Tämä saattaa aiheuttaa vaikeuksia vähemmän perehtyneelle lukijalle, joka tulee kuitenkin varmasti nauttimaan monipuolisesta katsauksesta Venäjän muinaisuuteen. Sen tuntemus on nyt hyvin ajankohtaista.

Pavel Petrov

Dragana Cvetanović 1973–2023

Heinäkuun viidentenä päivänä 2023 menetimme äkillisesti rakkaan ystävämme ja kollegamme, Dragana Cvetanovićin. Dragana oli suomalaisen Balkan-tutkimuksen ja -opetuksen keskeinen henkilö lähes kahdenkymmenen vuoden ajan. Hän oli syntynyt Belgradissa, Serbiassa (entisessä Jugoslaviassa) 27. heinäkuuta 1973.

Dragana Cvetanovićin kulttuurintuntemusta ja tiedettä monipuolisesti ja vaivatta yhdistävän uran vaikutuspiiri oli uskomattoman laaja: hän oli tärkeä toimija paitsi aluetutkimuksen ja slavistiikan alalla, myös yliopistopedagogiikassa, suomen ja skandinaavisten kielten lingvistiikassa sekä hiphop-tutkimuksessa ja nuorisotutkimuksessa. Dragana oli syvästi omistautunut työlleen ja tutkimuskohteinaan toimineille, usein aktivismista taiteeseensa ammentaneille artisteille. Usein hän oli lavalla yhdessä musiikoiden kanssa ja pyrki luomaan mahdollisuuksia tieteentekijöiden ja taiteilijoiden vuoropuhelulle ja kohtaamisille.

Vaikka Dragana tunnettiin aluetutkimuksessa ennen kaikkea Balkanin historian, yhteiskuntien ja kulttuurin osaamisestaan, hänen taustansa oli pohjoismaisten kielten tutkimuksessa. Dragana tuli Suomeen jo 1990-luvun alussa opiskelemaan suomea ja ruotsia. Julkaistussa esseessään ”Minä ja diasporani” (2014) hän kuvailee, kuinka rakastui syvästi suomen kieleen ja suomalaisiin. Alun perin hänen saapumisensa juuri Suomeen perustui kuitenkin täysin sattumaan: hän valitsi pohjoismaisen vaihto-opiskelukohteensa vetämällä maan nimen hatusta. Vuonna 1995 Dragana muutti Helsinkiin asumaan pysyvästi. Poikkeuksellisen kielellisen lahjakkuutensa ansiosta hän puhui pian sujuvasti niin suomea kuin ruotsiakin.

Dragana opiskeli pohjoismaisia kieliä ensin Belgradin yliopistossa. Helsingin yliopistosta hän valmistui suomen kielen ja kulttuurin maisteriksi vuonna 2003. Pro gradu -tutkielmassaan hän analysoi riimiä ja runomittaa suomalaisissa rap-lyriikoissa. Tutkimusaineisto koostui kolmen suomalaisen yhtyeen – Fintelligensin, Tulenkantajien ja Liisanpuiston – sanoituksista.

Kiinnostus hip hop -kulttuuriin laajeni gradusta väitöskirjaprojektiksi, jonka aiheeksi valikoitui serbialaisten ja suomalaisten rap-lyriikoiden sosiolingvistinen analyysi. Väitöskirja-artikkeleissa käsiteltiin esimerkiksi

serbialaisen Marčelon sekä bosnialaisten Edo Maajkan ja Frenkien tapaa käyttää hip hopia sodanjälkeisen kulttuurisen aktivismin muotona. Dragana kirjoitti myös afrikkalaisesta suomalaisuudesta intertekstuaalisena rap-projektina ja analysoi mm. suomalaisen rap-artisti Yeboyahin ”Elovena”-hittiä. Draganan kiinnostus hip hopin kansallisiin ja ylikansallisiin ominaisuuksiin ulottui paljon hänen väitöskirja-aihettaan laajemmalle; yksi hänen sivuprojekteistaan käsitelti jopa färsaarelaista rappia.

Draganalla oli ilmiömäinen kyky saada ihmiset välittömästi tuntemaan olonsa rentoutuneeksi ja mukavaksi hänen seurassaan, ja se teki hänestä erinomaisen haastattelijan. Tämä auttoi häntä keräämään runsaasti materiaalia tutkimuskohteistaan. Hänellä oli hyvät verkostot ja eri alojen ihmiset tekivät mielellään yhteistyötä hänen kanssaan.

Dragana oli ensimmäisten joukossa tuomassa rap-musiikkia akateemiseen keskusteluun Suomessa. Hänen roolinsa huomattiin myös Helsingin Sanomissa, jossa hänen haastattelunsa julkaistiin otsikolla ”Hiphop raikuu tutkijankammiossa” 4. elokuuta 2013. Dragana oli mukana perustamassa Suomen hip hop -tutkijoiden verkostoa, joka myöhemmin julkaisi kokoelmateoksen Hip Hop Suomessa (2019).

Dragana työskenteli 2000-luvulla aluksi usemman vuoden päätoimisena tuntiopettajana Helsingin yliopiston kielikeskuksessa, sitten hoiti yliopistonlehtorin sijaisuutta Slavistiikan ja baltologian laitoksella 2009–2010. Vuonna 2010

hän sai nelivuotisen palkatun tohtoriopiskelijan paikan Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimuksen tohtoriohjelmassa Aleksanteri-instituutissa. Dragana päätyi työskentelemään Aleksanteri-instituutissa lähes vuosikymmenen verran.

Hän toi hip hopin ja nuorisokulttuurin osaksi myös Aleksanteri-instituutin työyhteisöä. Dragana keskusteli Palefacen kanssa rapin poetiikasta ja kulttuurisesta merkityksestä Aleksanteri-instituutin Kulttuurifoorumissa vuonna 2012. Hän kirjoitti tutkimuspaperin yhdessä venäläisen breakdance-tanssijan Lev Šišovin kanssa, ja Šišov piti breakdancen historiaa ja kehitystä kuvanneen tanssiesityksen Aleksanteri-konferenssissa vuonna 2015. Lopulta Dragana myös onnistui tuomaan Balkanin rapin supertähden ja oman suosikkinsa Marčelon (Marko Šelićin) esiintymään Aleksanteri-konferenssissa vuonna 2018. Yle uutisoi aiheesta 23.11.2018 otsikolla ”Serbiassa tehdään hip hoppia, jossa kuuluu Balkanin sotien kaiku”.

Draganan yhteiskunnallinen vaikuttaminen ulottui nuorison asioihin myös hip hopia laajemmin. Työssään hän usein korosti nuorten merkitystä ja sitä, miten tärkeää heidän on saada äänensä kuuluville. Hän muun muassa osallistui projektiin, jossa järjestettiin lyriikkatyöpajoja pakolaisnuorille Suomessa.

Aito kiinnostus nuorten hyvinvointiin näkyi myös siinä, että Dragana oli pedagogisesti todella taitava opettaja. Yli vuosikymmenen ajan hän opetti IKEBB-ohjelmassa kursseja, jotka kattoivat laajasti Balkanin alueen kulttuuria, yhteiskuntia ja poliittisia kysymyksiä. Opiskelijat pitivät hänen inspiroivasta ja helposti lähestyttävästä opetustavastaan. Yksi hänen omia kurssisuosikkejaan oli vuoden 2019 keväällä järjestetty ”Hip Hop East”. Dragana suunnitteli opettavansa keväällä 2024 kurssin kansallisuuksista ja muuttoliikkeistä Länsi-Balkanilla.

Hän toimi aktiivisesti Slavistipiirissä, jonka hallituksen jäsen hän oli vuodesta 2021. Draganaalla oli yhdistyksessä tärkeä rooli eteläslavilaisten kielten tutkimuksen ja opetuksen edustajana. Hän oli pitkäaikainen aktiivi myös Serbialais-suomalaisessa seurassa. Vuonna 2019 Draganasta tuli *Idäntutkimuksen* toimituskunnan

jäsen. Yleisten toimitustehtävien lisäksi hän toimi lehden kirja-arvioista vastaavana toimittajana. Hänen verkostonsa ja haastattelulaitonsa hyödyttivät *Idäntutkimuksen* lukijoita myös venäläisten ja itäeurooppalaisten artistien syväluotaavien haastattelujen muodossa. Yksi sarjan huipuista oli hänen artikkelinsa serbialaisesta räppäri-lauluntekijä Sajsi MC:stä (*Idäntutkimus* 2/2021). Dragana myös koordinoi kuvareportaa-sin transihmisistä Balkanilla (2/2022). Hänen tulevaisuuden suunnitelmissaan oli Käärijän eli Jere Pöyhösen ja slovenialaisen Joker Out -yhtyeen laulusolistin Bojan Cvjetičanin yhteishaastattelu, sillä artistit olivat näyttävästi ystäväystyneet kevään 2023 Euroviisufinaalissa.

Monipuolisen yliopistotyön lisäksi Dragana eli Beca teki keikkaa kääntäjänä, asioimistulkkina, kotikielen opettajana, ruotsin kielen opettajana ja ruotsin kielitaidon kokeen tarkastajana, sekä monenlaista muuta. Vuosina 2019–2023 hän työskenteli projektikoordinaattorina kasvatustieteellisessä tiedekunnassa projektissa, jossa tutkittiin kaksikielisyyttä korkeakoulutuksessa. Kesällä 2023 hän oli juuri aloittamassa työt projektissa Jyväskylän yliopistossa.

Me ystävät tunsimme Draganan älykkäänä ja lämpimänä ihmisenä, jonka kanssa saattoi käydä syvällisiä keskusteluja miltei mistä tahansa aiheesta henkilökohtaisesta elämästä ajankohtaiseen politiikkaan ja vaikka Euroviisuihin. Dragana uskoi hyvään ihmisissä, ja tällä asenteella myös vaali ihmisten parhaita puolia. Dragana oli antelias, hauska ja hänellä oli vahva oikeudentunto, laaja humanistinen yleissivistys ja vankkumaton tyylitaju. Hän oli myös loistava tanssija.

Dragana menehtyi äkilliseen sairauskohtaukseen lomamatkalla Kroatian Supetarissa. Hänen yllättävä poismenonsa vaikutti pysähdyttävästi koko Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimuksen yhteisöön Suomessa ja ulkomailla. Häntä jäivät syvästi kaipaamaan hänen perheensä, puolisonsa ja kaksi tytärtä, sekä me kaikki läheiset ja työtoverit.

Ira Österberg, Anna Halonen, Markus Kainu, Mila Oiva & Freek van der Vet

Venäjän kielen opiskelu murroksessa

Venäjän kielen opiskelun suosio on aina kulkenut käsi kädessä Venäjällä tapahtuneiden poliittisten liikkeiden kanssa. Venäjän suurhyökkäys Ukrainaan 2022 on vähentänyt kiinnostusta opiskella venäjää merkittävästi. Kiinnostus opiskeluun lähti laskuun jo Venäjän kaappattua laittomasti Krimin niemimaan Ukrainalta kymmenen vuotta sitten, ja sen aloitettua suurhyökkäyksen Ukrainaan helmikuussa 2022 kielen opiskelun suosio on laskenut entistä enemmän. Esimerkiksi Itä-Suomen yliopiston venäjän kielen hakijoiden lukumäärä puolittui ensin Krimin kaappauksen jälkeen, ja Ukrainan sodan alkamisen jälkeen se puolittui toisen kerran. Venäjän kielen opiskelu ja opetus kouluissa on yliopiston venäjän oppiaineille elintärkeää, koska koulussa venäjää opiskelleet usein jatkavat venäjän opintoja yliopistoissa.

Itä-Suomen yliopiston venäjän kielen oppiaine järjesti matinean etäyhteyksin kouluvenäjän opettajille 9.2.2024. Tapaamisen tarkoituksena oli selvittää venäjän kielen opetuksen ongelmia muuttuneessa maailmantilanteessa ja kertoa opettajille tukimahdollisuuksista ja tutkimustuloksista. Tapahtuman valmistelun mahdollisti Cultura-säätiön hallinnoiman Juhlarahaston apuraha. Matineaan osallistui noin parikymmentä venäjän kielen opettajaa ja opettajaopiskelijaa eri puolelta Suomea.

Matineaa valmistellessamme toteutimme syksyllä 2023 alkukyselyn opettajille, jonka tarkoituksena oli kartoittaa venäjän kielen opetukseen liittyviä vaikeuksia. Vastaukset (n=27) vahvistivat oletustamme, että Venäjän hyökkäyssota varjostaa oppilaiden intoa tarttua uuteen kieleen tai jatkaa jo käynnissä olevia opintoja. Yli puolet vastaajista kertoi, ettei venäjän kielen opiskelijoita ole tarpeeksi, jotta uuden kieliyhteyden perustaminen tai opintojen jatkaminen olisi mahdollista. Vastauksista selvisi myös, että oppilaiden osaamisessa on suuria eroja: melkein puolet vastaajista myönsi, että opiskelijoiden vaihteleva taso tuottaa opettajalle vaikeuksia. Sopivan oppimateriaalin puute on myös hankaloittanut opintoja, kuten melkein puolet vastaajista kommentoi. Melko yleiseksi ongelmaksi nousi opiskelumotivaation puute, mikä johtaa toisinaan kurssin keskeyttämiseen. Opettajien kommenteista ilmenee epätoivo: ”Mistä löytää inspiraatiota ja motivaatiota mainostaa kieltä ja maata, johon olet täysin menettänyt uskosi?” Oppilaiden kielitaidon vaihteluun melkein puolet

vastaajista mainitsi saaneensa apua opetusryhmän eriyttämisestä. Myös tandem- ja kaksikielinen opetus ovat ratkaisuja helpottamaan sitä, että opiskelijat ovat hyvin eritasoisia kielitaidoltaan. Oppilaiden motivaation ylläpitoa tukevat muun muassa opintomatkat, vierailut, kielen yhdistäminen käytäntöön, kertaaminen ja pelit.

Matineassa oli neljä esitelmää. Cultura-säätiön toimintaa esitteli säätiön johtaja Sani Kontula-Webb. Cultura-säätiö edistää venäjänkielisten maahanmuuttajien kotoutumista suomalaisen yhteiskuntaan. Venäjän kielen opettajien näkökulmasta oli tärkeää kuulla Cultura-säätiön hallinnoimasta Juhlarahastosta, joka myöntää apurahoja venäjän kielen ja kulttuurin opiskeluun, opetukseen, tutkimukseen sekä kulttuurivierailuihin ja harrastustoimintaan. Venäjälle suuntautuvia opiskelumahdollisuuksia ja opintomattoja ei tällä hetkellä tehdä sodan vuoksi, mutta venäjän kieltä voi opiskella myös muissa maissa. Esimerkiksi yliopiston venäjän kielen pääaineopiskelijat käyvät kieliopinnoissa Latvian Daugavpilsissa. Tämä on hieno mahdollisuus päästä harjoittelemaan ja käyttämään venäjän kieltä käytännössä.

Itä-Suomen yliopiston venäjän kielen professori Larisa Leisiö avasi kahden pro gradu -tutkielman avulla venäjän kielen opetuksen nykytilannetta toisen asteen koulutuksessa. Useamman vuoden ajan Venäjältä tulneiden venäjää äidinkielenä puhuvien opiskelijoiden määrä on ollut kasvussa. Joskus venäjänkieliset opiskelijat ovat valinneet venäjän vieraaksi kieleksi ja tulleet opiskelemaan venäjää nollatasolta yhdessä venäjää osaamattomien suomalaisten opiskelijoiden kanssa. Tällaisiin tilanteisiin puretuu Sanna Maksimainen pro gradu -tutkielmassaan ”Venäjän kielen opettajien kohtaamat haasteet kaksikielisten oppilaiden opetuksessa” (Itä-Suomen yliopisto 2020). Vastaajina hänen kyselyssään olivat venäjän kielen opettajat ympäri Suomea. Vastauksista kävi ilmi, että opetusryhmässä suurin osa opiskelijoista saattaa puhua äidinkielenään venäjää ja joukossa on vain muutama opiskelija, joiden äidinkieli on suomi. Venäjää puhuvien motivaatio opiskella kieltä alusta alkaen on luonnollisesti heikko. Opetuksen eriyttäminen auttaa jonkin verran, mutta opettaja joutuu itse kehittämään oppimateriaalit ja tehtävät venäjää äidinkielenä ja toisena kotikielenä puhuville. Opettajien mielestä lukion venäjän oppikirjoissa voisi olla enemmän

tehtäviä kotikielisille ja valmiita tehtäviä voisi olla erityisesti digimuodossa. Toisaalta opettajat myönsivät, että nämä oppilaat ovat hyvin eritasoisia ja venäjää puhuvien oppilaiden taso vaihtelee joka vuosi.

Opettajat näkevät myös hyviä puolia venäjänkielisten osallistumisessa opetusryhmään: nämä tuovat tunnille autenttisia kulttuurijälkiä kuten valokuvia, he voivat olla mallina lausumisessa, sekaryhmät synnyttävät joskus mielenkiintoisia keskusteluja ja ryhmän erilaisuus voi motivoida suomalaisia opiskelussa.

Iris Lipastin pro gradu -tutkielma ”Venäjän kielen oppimismotivaatio ja kieliminä yläkouluissa” (Itä-Suomen yliopisto 2022) käsittelee suomalaisten venäjän opiskelijoiden motivaatiota. Aineisto kerättiin 36 suomenkielisiltä 7.–9.-luokkalaisten kahdesta eri koulusta vuoden 2022 helmikuussa ennen Venäjän aloittamaa sotaa. Kävi ilmi, että vanhemmilla on tärkeä vaikutus kielivalintaan ja lähipiirin tuella suuri vaikutus opiskelumotivaation ylläpitämiseen. Muita venäjän opinnoissa kantavia tekijöitä ovat itse venäjän kieli, jota useat oppilaat luonnehtivat *mielenkiintoiseksi, mukavaksi, kivaksi, erilaiseksi, omanlaiseksi*, maantuntemukseen ja kulttuuriin liittyvät tiedot sekä dialogia ja muuta luontevaa kielenkäyttöä jäljittelevät tehtävät. Opiskelijoiden motivaatiota ylläpitävät myös kosketus autenttiseen kulttuuriin kuten mediaan, tutustuminen aidoissa arkitilanteissa käytettäviin fraaseihin ja ilmaisuihin sekä kielitaidon näyttämisen ja käytön mahdollisuus, esimerkiksi muille opettamisen kautta. Sen sijaan pelkkien sanojen harjoittelu tylsistää opiskelua ja syö motivaatiota.

Itä-Suomen yliopiston venäjän kielen yliopisto-opettaja FT Tatjana Rynkänen kertoi haasteista, joihin Venäjältä muuttanut opiskelija törmää suomalaisessa koulussa ja yliopistossa. Ne johtuvat opetuskulttuurin eroista Suomessa ja Venäjällä. Venäjällä pedagoginen kulttuuri on opettajavetoinen ja oppilaat odottavat opettajalta tarkkoja ohjeita. Opettajaa teititellään ja kutsutaan nimellä ja isännimellä. Venäjältä muuttaneet ja suomalaisen kouluun vaihtaneet venäläiset kokevat suomalaisen koulun vapaammaksi. Jotkut ovat tähän tyytyväisiä, toiset taas hämillään. Venäläiset opiskelijat odottavat usein tarkkoja ohjeita tehtävien tekoon eivätkä uskalla itse olla aloitteellisia, mikä vaikeuttaa heidän toimintaansa luokassa ja opiskelukaverien parissa.

Marylandin yliopiston kielitieteiden professori Maria Polinsky (Yhdysvallat) kertoi venäjää kotikielenä puhuvien venäjän taidosta verraten heitä toisaalta venäjänkielisiin ja toisaalta venäjää vieraana kielenä puhuviin USA:ssa.

Venäjää kotikielenä puhuva (*heritage speaker*)¹ on lähtenyt pois Venäjältä viimeistään viiden vuoden iässä tai syntynyt Venäjän ulkopuolella ja oppinut venäjää perhepiirissä, mutta puhuu parhaiten uuden asuinmaansa pääkieltä. Tyypillinen kotikielinen puhuja ymmärtää ja puhuu venäjää hyvin mutta kirjoittaa venäjän sanoja latinalaisin kirjaimin kuulonvaraisesti. Kotikielinen osaa intuitiivisesti ilmaista venäjäksi minkä tahansa asian ja keksii luovasti sanoja ja ilmaisuja, jotka ovat ymmärrettäviä, vaikkei niitä löydy venäjän kielen sanakirjoista. Kotikielenä venäjää puhuva on vahvimmillaan kuullun ymmärtämisessä. Tässä hän lähenee venäjänkielistä puhujaa. Heikoimmillaan hän on kirjoitustaidossa. Kaiken kaikkiaan Polinskin esitelmä tarjosi loistavan tilaisuuden tutustua kansainväliseen kokeelliseen tutkimukseen kotikielisistä puhujista.

Matinea oli hieno mahdollisuus selvittää tämänhetkistä tilannetta venäjän opetuksessa ja tavata venäjän opettajia etäyhteyksin. Itä-Suomen yliopiston Joensuun kampus ja Humanistinen osasto tarjosivat matinealle tilat. Nykyaikana tarvitaan yhteistyötä ja uusia ideoita opetuksen jatkumiseen. Säännölliset seminaarit voisivat olla vaihtoehto, jossa opettajat keskustelevat ajankohtaisista asioista tai jakavat opetukseen liittyviä huolia. Venäjän kielen opiskelun jatkuminen kouluissa on hyvin tärkeää jo Suomen maantieteellisen sijainnin ja tulevaisuudessa tapahtuvan vuorovaikutuksen vuoksi. Venäjän kielen ja kulttuurin osajia tullaan tarvitsemaan tulevaisuudessakin erilaisissa asiantuntijatehtävissä, ja heidän avullaan pystymme seuraamaan ja ymmärtämään itänaapuriamme.

Larisa Leisiö, Itä-Suomen yliopiston
venäjän kielen professori
Maiju Okkonen, projektiavustaja

Itä-Suomen yliopisto, Juhlarahasto

Viite

1 Johanna Viimaranta tarkastelee *Idäntutkimuksen* edellisessä numerossa (4/2023) julkaistussa artikkelissaan venäjän kielen opetusta venäjää äidinkielenään puhuvien näkökulmasta ja käyttää termistä *heritage speaker* suomennosta *perintöpuhujaksi*.

Idäntutkimuksen kirjoittajakutsu 2024–2025

Haluaisitko julkaista Venäjään, itäiseen Eurooppaan tai Keski-Aasiaan liittyvää tutkimustasi suomeksi? *Idäntutkimus* on ainoa suomenkielinen tähän alueeseen keskittyvä tieteellinen aikakauslehti, joka julkaisee vertaisarvioitujen artikkelien lisäksi esseitä, kolumneja, haastatteluita, väitöselkiöitä, seminaariraportteja, keskustelunavauksia ja kirja-arvioita eri tieteenaloilta.

Tekstiehdotuksia voi jättää numeroihin 3/2024–2/2025, ja alla näet tulevien teemojen kuvaukset sekä aikataulut tekstien jättämiselle. Numeroissa julkaistaan aina myös teemojen ulkopuolisia kirjoituksia, joten voit tarjota tekstejä mihin tahansa numeroon. Lisätietoja, kirjoittajaohjeet sekä jo julkaistuja numeroita löydät *Idäntutkimuksen* nettisivuilta: <https://journal.fi/idantutkimus>

Voit tarjota ehdotusta myös omasta teemanumerosta, joka rakentuisi esimerkiksi jonkin laajemman tutkimushankkeen ympärille. Hankkeen tutkijoiden ja yhteistyökumppanien kirjoitusten lisäksi mukana voi olla muuta *Idäntutkimuksessa* julkaistavaa sisältöä. Ehdotuksia vuoden 2025 jälkipuoliskon teemanumeroiksi voi lähettää 31.5.2024 mennessä. Lisätietoja saat päätoimittajalta: [mika.perkiomaki\(a\)helsinki.fi](mailto:mika.perkiomaki(a)helsinki.fi)

3/2024: Keski-Aasia

Vertaisarvioitavien artikkeleiden dl: 25.4.2024
Vertaisarvioimattomien tekstien dl: 5.8.2024

Vuoden 2024 alueellinen teemanumero pureutuu Keski-Aasiaan, jonka maiden merkitys ja vaikutusvalta on Venäjän Ukrainaa vastaan käymän sodan myötä ollut muutoksessa. Kiinnostus Keski-Aasiaan on suomalaisessa tutkijayhteisössäkin kasvamaan päin. Numeroon ovat tervetulleita kaikenlaiset Kazakstania, Kirgisiaa, Tadžikistania, Turkmenistania tai Uzbekistania käsittelevät juttuehdotukset. Miten näiden maiden suhteet Venäjään, länteen tai vaikkapa Kiinaan ovat muuttuneet? Mikä on niiden merkitys nykyisessä kansainvälispoliittisessa tilanteessa? Millainen on Keski-Aasian maiden demokratian tila? Poliittisten kysymysten lisäksi otamme mieluusti vastaan myös esimerkiksi alueen taloutta, yhteiskuntaa, mediaa, kulttuuria ja kieliä käsitteleviä kirjoituksia.

4/2024: Arki

Vertaisarvioitavien artikkeleiden dl: 10.8.2024
Vertaisarvioimattomien tekstien dl: 10.10.2024

Vuoden viimeisen numeron teema on arki. Kirjoitusehdotukset voivat käsitellä arkielämää kohdealueen maissa hyvin monenlaisista näkökulmista. Otamme mieluusti vastaan myös alueelta kotoisin olevien tai niiden kieliä puhuvien elämää uudessa kotimaassa käsitteleviä artikkeleita: millaista on esimerkiksi venäjän- tai vironkielisten arki Suomessa? Entä Ukrainasta paenneiden? Tai niiden, jotka ovat jääneet sotaa käyvään kotimaahansa?

1/2025: Vapaa teema

Vertaisarvioitavien artikkeleiden dl: 15.10.2024
Vertaisarvioimattomien tekstien dl: 15.1.2025

Vapaan teeman numeroon voit tarjota tekstejäsi laajalla otteella.

2/2025 Ilmasto

Vertaisarvioitavien artikkeleiden dl: 15.1.2025
Vertaisarvioimattomien tekstien dl: 10.4.2025

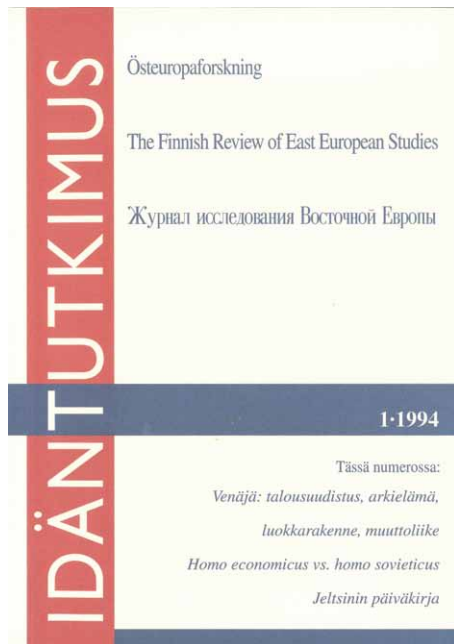
Vuoden 2025 toisen numeron teema on Ilmasto. Numeroon ovat tervetulleita ilmastonmuutosta erilaisista näkökulmista lähestyvät käsikirjoitukset, samoin kuin ilmastonmuutokseen läheisesti kytköksissä olevat aiheet, kuten energiasiirtymä pois fossiilista polttoaineista. Mikä on tilanne sotaa käyvän Venäjän ja muun maailman välisessä ilmastoyhteistyössä? Entä ilmastoturvallisuuden tilanne itäisessä Euroopassa, Kaukasiassa tai Keski-Aasiassa? Onko huoli ilmastonmuutoksesta kasvussa vai laskussa? Millaisin keinoin ilmastonmuutosta hillitään ja miten siihen varaudutaan sekä sopeudutaan? Mikä on kansalaisyhteiskunnan rooli ilmastonmuutoksen torjunnassa? Miten ilmastosta kirjoitetaan tiedotusvälineissä, sosiaalisessa mediassa tai kaunokirjallisuudessa? Miten pitkällä eri maissa ollaan uusiutuvien energianlähteiden käyttöönotossa sekä hiilineutraalisuuteen liittyvien tavoitteiden saavuttamisessa? Ehdotukset voivat käsitellä ilmastoa liittyen myös muuhun kuin globaaliin lämpenemiseen.

Idäntutkimus 30 vuotta

Idäntutkimuksen ensimmäinen numero ilmestyi lokakuussa 1994, joten tänä vuonna lehti juhli 30-vuotista taivaltaan. Merkkipaalun kunniaksi muistelemme *Idäntutkimuksen* vaiheita lehden takavuosien tekijöiden haastattelujen pohjalta. Haastattelin tätä artikkelia varten Markku Kangaspuroa (päätoimittaja 2002–2014), Katja Lehtisaarta (päätoimittaja 2014–2021) sekä Hanna Ruutua (toimitussihteeri 2007–2014, muissa toimitustehtävissä 1998, 2003–2007 ja 2014–2016).

Alkuvuosien *Idäntutkimus* oli melko erilainen lehti kuin nykyinen, vaikka paljon yhteistäkin oli. Julkaisija oli alusta asti Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimuksen seura VIETS, mutta 1990-luvulla lehti kytkeytyi melko tiiviisti Neuvostoliittoinstituutin perilliseen, Venäjän ja Itä-Euroopan instituuttiin. Se oli opetus- ja kulttuuriministeriön alainen lähinnä kulttuuriyhteistyötä organisoinut laitos, jonka perintöä nykyään jatkaa Cultura-säätiö. Lehden perustamista ehdotti VIETSin hallituksen kokouksessa helmikuussa 1994 Jyrki Iivonen, joka laati asiasta esityksen yhdessä Ilmari Susiluodon kanssa seuraavassa kokouksessa hyväksyttäväksi.¹

Idäntutkimuksen ensimmäisenä päätoimittajana sekä myös taittajana toimi Timo Piirainen

Kuva 1. *Idäntutkimuksen* 1/1994 kansi

(1994–1997) ja toimitussihteerinä Anna Rotkirch (vain ensimmäisessä numerossa), molemmat Helsingin yliopiston sosiaalipolitiikan laitoksesta. Ensimmäisessä numerossa tarkasteltiin Venäjän talousuudistuksia, arkielämää, luokkarakennetta ja muuttoliikettä sekä arvioitiin muun muassa Boris Jeltsinin *Presidentin päiväkirja*. Käsikirjoitukset pyydettiin paperikopioiden lisäksi levykkeellä, johon tuli merkitä, millä tekstinkäsittelyohjelmalla ja millä tietokoneella (PC vai Mac) teksti on kirjoitettu. Ensimmäisen numeron painotyö maksettiin seuran sihteeriltä saadulla lainalla, sillä Suomen Akatemian tieteellisten lehtien tukea ehdittiin saada seuraavana vuonna. Nykyään tieteellisten lehtien valtionavustuksia jakaa Tieteellisten seurain valtuuskunta (TSV).

Alan tuolloista miesvaltaisuutta kuvastaa ensimmäisen toimitusneuvoston kokoonpano, johon kuuluivat politiikan tutkimuksen professori Vilho Harle, valtio-opin dosentti ja ulkopolitiikan tutkija Jyrki Iivonen, juuri teologian tohtoriksi väitellyt nykyinen Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimuksen yliopistonlehtori Arto Luukkanen, apulaisprofessori ja tuleva venäläisen kirjallisuuden professori Pekka Pesonen, kansantaloustieteen dosentti Pekka Sutela sekä tuleva Venäjän tutkimuksen professori Timo Vihavainen. Toimitusneuvoston tehtävät siirtyivät VIETSin hallitukselle vuonna 1997. Piiraisen jälkeen päätoimittajan tehtäviä hoitivat Helsingin yliopiston Renvall-instituutissa työskennellyt Venäjän historian tutkija Chris Chulos (1998–1999), joka nykyään toimii dekaanina Towson Universityssa, ja siirtymäkauden yli väliaikaisena päätoimittajana Venäjän ja Itä-Euroopan instituutista Anneli Virtanen (2000–2001).

Vuonna 1998 toimitustyöhön osana Venäjän ja Itä-Euroopan instituutin työpesteiään mukaan tullut Hanna Ruutu muistelee, että niihin aikoihin lehdellä ei ollut teemanumeroita. Sisältö koostui lähinnä tutkimusartikkeleista ja kirja-arvosteluista. Lehti oli kielellisesti monimuotoinen, sisältöä oli suomen lisäksi myös englanniksi, joskus venäjäksiin. Toimitustyö ei ollut yhteisöllistä eikä käsikirjoituksia työstyetty toimituksessa paljonkaan. Tämän varhaisen aikakauden huipentuma oli vuonna 2000 ilmestynyt 150-sivuinen englanninkielinen erikoisnumero, joka jaettiin ICCEES-järjestön (International Council for Central and East European Studies) Tampereella järjestetyn kansainvälisen Itä-Euroopan ja Venäjän tutkimuksen konferenssin osallistujille.

Vuonna 2001 Aleksanteri-instituutissa työskennellyt Markku Kangaspuro innostui VIETSin puheenjohtajan Kimmo Kääriäisen ehdotuksesta ottamaan vetovastuun lehden toiminnasta. Pieneksi supistunut toimituskunta vaihtui lähes täysin ja lehti muutti muutenkin muotoaan. Tavoitteena oli levikin kasvattaminen ja selkeämpi profiloituminen tieteelliseksi aikakauslehdeksi, joka auttaa kirjoittajiaan vahvalla toimitustyöllä. Lehti halusi tarjota nuorille tutkijoille matalan kynnyksen julkaisufoorumia sekä vanhemmille tutkijoille mahdollisuuden tutkimuksensa esiintuomiseen suomenkieliselle yleisölle. Myös julkiseen keskusteluun pyrittiin vaikuttamaan.

Harmaa talous

Kansalaisyhteiskunta – naisten yhteiskunta?

Epävirallinen Venäjällä

OSTEUEUROPAFORSKNING • THE FINNISH REVIEW OF EAST EUROPEAN STUDIES

Kuva 2. Idäntutkimuksen 1/2002 kansi

Numero 1/2002 oli ensimmäinen uudistunut *Idäntutkimus*, joka muistutti jo monessa suhteessa sitä, mitä lehti nykyisinkin on. Asmo Koste suunnitteli sille uuden ulkoasun ja päätyi myös lehden taittajaksi, jossa työssä jatkaa edelleen. Uusi toimituskunta halusi yhdistää tieteellistä ja taiteellista sisältöä ja avasi joka numerossa toistuvan kohdealueen taidetta esittelevän osaston, joka yhä on tärkeä osa *Idäntutkimusta*. Taideosion tarkoituksena oli tukea tieteellistä sisältöä ja kommentoida ajankohtaisia teemoja. Ensimmäisessä taidejutussa esiteltiin Aleksei Andrejevin kuvitusta Viktor Pelevinin teoksiin. Islam Venäjällä -teemanumero 2/2002 myytiin

loppuun, ja levikki kasvoi niin paljon, että pääasiassa tieteellisen seuran jäsenetuna ilmentyvälle lehdelle myönnettävä verovapaus oli uhattuna. Tilanteeseen auttoi yhteistyö Suomen slavistipiirin kanssa, jonka jäsenyyden kautta lehden on voinut tilata alennettuun hintaan. Ensimmäinen Ukraina-teemanumero tehtiin jo vuonna 2005. Käännösartikkeleita oli paljon, ja käännöksiä tehtiin usein talkootyönä toimituksessa. Venäjistä suomennoksia tehtaillivat varsinkin Tomi Huttunen ja Pentti Stranius, englannista ja puolasta taas Päivi Paloposki. Hanna Ruutu käänsi paljon niin englannin- kuin venäjänkielisiäkin artikkeleita.

Kangaspuro jatkoi päätoimittajana peräti 12 vuotta ja muistelee nyt kauttaan työntäyteisenä, mutta antoisana. Työtä neljä kertaa vuodessa ilmestyvässä lehdessä riitti. Artikkelit olivat keskimäärin nykyistä lyhyempiä, joten kirjoittajia oli paljon eikä apuna ollut kaikkia nykyään käytössä olevia digitaalisia työkaluja kuten pilvipalveluja. Toimitus otti myös asiakseen nähdä paljon vaivaa artikkelien viimeistelemiseksi. Myös seitsemän vuoden kauden toimitussihteerinä tehnyt Hanna Ruutu muistaa vuodet työntäyteisinä. Hän ja Kangaspuro ovat yhtä mieltä siitä, että työtä motivoi ja jaksamista edesauttoi tiivis yhteistyö sekä hyvä henki mukavan, osaavan ja työteliään toimituskunnan kanssa. Kangaspuro kuvaa toimitustyötä vapauden valtakunnaksi yliopiston hyvin kilpailullisen ilmapiirin keskellä. Vaihtuvuus toimituskunnassa oli pientä ja moni viihtyi siellä pitkään, kuten Tomi Huttunen (2002–2014), Jouni Järvinen (2004–2016), Päivi Paloposki (2002–2014, toimitussihteerinä 2002–2004), Suvi Salmenniemi (2003–2014), Pentti Stranius (2002–2009) ja Mikko Ylikangas (2004–2019, toimitussihteerinä 2004–2007). Nykyisessäkin toimituskunnassa on yhä noihin aikoihin mukaan tulleita: Jaakko Turunen vuodesta 2005 sekä Sirke Mäkinen ja Jukka Pietiläinen vuodesta 2008. Turunen laati myös lehden silloiset kotisivut, jonne digitaalisen sisällön siirtämisessä auttoi Aleksanteri-instituutin informaattikona työskennellyt Esa Hakala.

Kirjoittajat löytyivät pitkälti toimituskunnan verkostojen kautta ja ajankohtaisia teemoja kehiteltiin vuotuisissa aivoriivissä, toisinaan legendaarisessa Moskova-baarissakin Matti Pellonpään valokuvan alla. Jossain vaiheessa huomattiin, että pohdinnassa kannattaa ottaa huomioon myös se, mille teemoille löytyy hyvin kirjoittajia. Toisinaan tutkimushankkeet tuottivat kokonaisia teemanumeroita. VIETSin kanssa yhteistyössä järjestettiin seminaareja. Vaikka moni toimituskunnassa työskenteli Aleksanteri-

instituutissa tai muualla Helsingin yliopistossa, lehdessä pyrittiin pitämään valtakunnallista profiilia mahdollisimman hyvin yllä.

Lehden sisältö oli varsin Venäjä-keskeistä, mikä toimituksessa noteerattiin ja pyrittiin pontevasti suuntautumaan enemmän Balkanin ja itäisen Keski-Euroopan alueelle. Toimituskunnassa oli aktiivisesti mukana näiden alueiden asiantuntijoita, kuten Järvinen, Paloposki ja Turunen, ja myöhempien toimituskuntien kokoonpanoissa esimerkiksi Emma Hakala ja Dragana Cvetanović, jonka yllättävä poismeno viime kesänä oli sekä toimitukselle henkisesti raskasta että vei ison osan Venäjän ulkopuolisen alueen asiantuntemuksesta. Ongelmana kuitenkin oli, ja on yhä, kyseisten alueiden tutkimuksen vähyys verrattuna Venäjään; asiantuntevia kirjoittajia ei ollut helppo löytää.

Kun Kangaspuro ja Ruutu ajanpuutteen vuoksi jättäytyivät vastuutehtävistä pois vuonna 2014, aloitti uutena päätoimittajana Katja Lehtisaari sekä toimitussihteerinä Saara Ratilainen. Lehtisaari kertoo kiinnostuneensa työstä, koska hänellä oli toimittajataustaa ja kokemusta akateemisesta toimitustyöstä. Vaikka editointityö ja prosessinhallinta tieteellisessä lehdessä muistuttaa osittain akateemisen maailman ulkopuolista toimitustyötä, on erojakin paljon. Julkaisusykli esimerkiksi ovat paljon pidempiä, jutut pitkiä ja niitä toimitetaan huolellisesti. Lehtisaari

OSTEUROPAFORSKNING+THE FINNISH REVIEW OF EAST EUROPEAN STUDIES 96

Kuva 3. Idäntutkimuksen 1/2017 kansi

on toimittanut myös venäläistä tiedelehteä ja kertoo, että siellä käytiin toimituskunnan kokouksissa hyvin tarkasti läpi jokaista artikkelia ja niiden sisältöjä, kun taas *Idäntutkimuksessa* kokoukset keskittyivät suuriin linjoihin. Lisäksi venäläisessä lehdessä toimituskuntaa käytettiin vertaisarvioijina, mikä ei *Idäntutkimuksessa* ole ollut tapana. Uusi toimitus, jossa tosin jatkoivat vielä monia vanhojakin tekijöitä, aloitti tilanteessa, jossa Venäjä oli juuri anastanut Krimin Ukrainalta ja provosoinut sodan Itä-Ukrainassa. Suuria välittömiä seurauksia se ei lehtityöhön tuottanut, mutta aiheutti kyllä sen, että lähivuosien teemat eivät olleet erityisen kepeitä.

Lehtisaaren päätoimittajakauden aikana lehti uudistui monin tavoin. Heti alussa jutut alettiin sijoittaa omille osastoilleen, joiksi vakiintuivat vertaisarvioitujen artikkelien lisäksi taide, kolumnit, esseet, lektiöt, arviot ja ajankohtaisjutut. Taidesuviulla painotettiin nykytaidetta ja esseitä nostettiin vahvemmin esiin. Sisältöä pyrittiin yhä aktiivisemmin hakemaan muuhunkin lehden maantieteelliseen kiinnostusalueeseen kuin Venäjään liittyen. TSV:n vertaisarvioitu-tunnus saatiin käyttöön vuonna 2016. Sitä käyttävä julkaisu sitoutuu esimerkiksi kahden riippumattoman toimituksen ulkopuolisen asiantuntijan käyttämiseen artikkelien vertaisarvioinnissa sekä hyvän tieteellisen käytännön noudattamiseen. Ulkonäköä piristettiin ottamalla käyttöön Koste-teen suunnittelema uusi ulkoasu vapaan teeman numerossa 1/2017, ja samalla kuvitus niin kannessa kuin muuallakin muuttui kokonaan värilliseksi. Käyttöön otettiin myös vuosittain vaihtuva väriteema. Painotyön hinnannousua kompensoitiin vaihtamalla kannen ja sisäsivujen paperilaji toisenlaiseksi. Myös taittoa hiottiin esimerkiksi vähentämällä palstamääriä. Toimituskunta kävi Tukholmassa hakemassa oppia *Baltic Worlds*-lehden kokemuksista, ja Tallinnassa vierailtiin niin yliopistossa kuin nykytaiteen museossakin. Uudistuksia rahoitettiin pääasiassa Koneen Säätiön myöntämällä apurahalla.

Suuri uudistus oli digitaalisen lehden siirtäminen TSV:n ylläpitämälle journal.fi-alustalle, jonne lehden lukemisen lisäksi siirtyi myös artikkelien vastaanotto ja vertaisarviointiprosessi. Avointa julkaisemista tuettiin avaamalla aluksi vuotta ja sittemmin puolta vuotta vanhempi sisältö verkossa avoimesti luettavaksi. Sähköpostin määrä väheni entisestään, kun Ira Österbergin toimitussihteerikauden aikana (2019–2021) käyttöön otettiin usean toimittajan ja kirjoittajan samanaikainen tekstin editointi. Koko *Idäntutkimuksen* arkisto vuodesta 2002 julkaistiin avoimesti myös journal.fi-alustalla, jonne sen

vuoden 2019 aikana siirsi Iina Schwanck.

Tämä numero avaa siis jo *Idäntutkimuksen* 31. vuosikerran. Pienistä resursseista ja rahoituksesta huolimatta lehti on onnistunut vakiinnuttamaan paikkansa suomalaisen itäisen Euroopan alueen tutkimuskentällä. On tärkeää, että lehden edustamaa monialaista tutkimusta julkaistaan myös suomeksi. ”Ilman *Idäntutkimusta* ei olisi yhtään suomenkielistä tutkijan autenttisen äänen tuovaa julkaisua, joka olisi muunkin kuin kapean tutkijayhteisön luettavissa”, tiivistää Kangaspuro. Lehdellä on myös laajempi kansallinen sivistystehtävä tieteellisen tiedon julkistajana, ja se on hyvä paikka nuorille uraansa aloitteleville tutkijoille kehittää ajatteluaan tieteellisen kirjoittamisen kautta. VIETSin vuosittain jakaman gradupalkinnon saajille esimerkiksi tarjotaan mahdollisuus julkaista pro gradu -työhönsä perustuva artikkeli tai essee *Idäntutkimuksessa*.

Toimintaympäristö Venäjän hyökkäyssodan, yhä kasvavien kustannusten, avoimen julkaisemisen eetoksen ja julkaisutoiminnan kansainvälisyyden paineessa on entistä vaikeampi, mutta monitieteisyyden ilo ja yhdessä tekeminen jatkuvat. Kehitystyötä lehden parantamiseksi entisestään tehdään koko ajan. Kuuntelemme lukijoiden ääntä, ja taannoisessa lukijakyselyssä esiin nousseita toiveita on jo työn alla. Lehden ydin säilyy kuitenkin ennallaan, ja se ilmestyy lukijoiden enemmistön toiveen mukaisesti jatkossakin neljä kertaa vuodessa sekä digitaalisena että painettuna.

***Idäntutkimuksen* teemanumerot:**

2025: Ilmasto
2024: Vastarinta, Keski-Aasia, Arki
2023: Ukraina, Raha, Tieto ja valta
2022: Ylirajaisuus, Valko-Venäjä, Ääni
2021: Pohjoinen kirjallisuus, Teknologia, Rakkaus
2020: Ympäristö, Keho/Uho
2019: Tapahtumat, Turvallisuus, Lapset
2018: Yhteistyö, Data/Menneisyys
2017: Itämeri, Viesti, Vapaus
2016: Henkisyys, Performanssi, Arktinen
2015: Valtio, Työ, Romanit, Konflikti
2014: Nuoriso, Kulutus, Tila
2013: Koulutus, Suunnittelu, Muisti

Päätän tämän historiikin Hanna Ruudun *Idäntutkimuksen* silloisen toimituksen työskentelyä kuvaavaan sitaattiin:

Urallani Idäntutkimus on yksi niistä kokemuksista, joissa oikeasti koki ja näki, miten hyödyllistä monitieteisyys on. Sen ideapotentiaalin myötä eri tieteenalojen ihmiset nivoutuivat toisiinsa ja löysivät keskusteluyhteyden tuottaen toverillisen ja ystävällisen yhteisön. Se oli arvokas kokemus, etenkin kun tietää, miten paljon kilpailua akateeminen maailma sisältää. Lehti on paikka, jossa ihmiset tekevät pyyteettömästi työtä yhteisen tavoitteen eteen, vaikka he tulevat hyvin erilaisista taustoista eri puolilta Suomea ja eri tieteenaloilta, ovat eri ikäisiä ja eri sukupuolta, kukin omia yksilöitään. Silti se orkesteri soi. Jos välillä pasuuna töräyttelikin ehkä vähän liian kovaa tai huilu oli turhan finessi, niin lopputulos oli ainakin omasta mielestäni aina hieno.

Mika Perkiömäki

1 Tarkemmin *Idäntutkimuksen* perustamisen historiasta voi lukea Anneli Virtasen kirjoittamasta *Idäntutkimuksen* 10-vuotishistoriikista ”Asiantuntijat asialla”, joka löytyy lehden numerosta 4/2004, <<https://journal.fi/idantutkimus/article/view/82835>>.

2012: Rikos, Putin II, Avantgarde
2011: Energia, Julkisuus, Aika, Teatteri
2010: Talous, Rock, Valta, Luonto
2009: Mustameri, Kielet, Hyvinvointi, Kylmä sota
2008: Elokuva, Perestroika, Päihteet, Urheilu
2007: Vallankumous, Runous, Ideologia, Eri-laisuus
2006: Uskonto, Putin, Musiikki, Sukupuoli
2005: Sota, Neuvostoliitto, Ukraina, Maisema
2004: Kaupunki, Pääoma, Marginaalit, Media
2003: Baltia, Karjala, Emigrantit, Muuttuvat rajat
2002: Epävirallinen Venäjällä, Islam Venäjällä, Toinen Eurooppa, Pietari – Venäjän Toinen

Idäntutkimuksen toimituskunnassa toimineet:

Aalto, Outi: 1995–1996 (toimitussihteeri 1995–1996)
Aalto-Suortti, Teija: 1995–2000
Asikainen, Anastasia: 2024–
Chulos, Chris: 1995–2000 (päätoimittaja 1998–1999)
Cvetanović, Dragana: 2019–2023
Fryer, Paul: 2000–2001
Hakala, Emma: 2016–
Hietaniemi, Tapani: 1995
Huttunen, Tomi: 2002–2014
Ijäs-Idrobo, Miia: 2014–2018
Järvinen, Jouni: 2004–2016
Kangaspuro, Markku: 2002–2014 (päätoimittaja 2002–2014)
Kauppinen, Kaisa: 2000 (päätoimittaja 2000)
Kaustia, Terttu: 2000
Kosonen, Riitta: 2002–2003
Kulmala, Meri: 2014–2023
Lehtisaari, Katja: 2014–2021 (päätoimittaja 2014–2021)
Liljeström, Marianne: 2002
Luukkanen, Arto: 1995–1997
Mitikka, Eemil: 2024–
Mäkinen, Sirke: 2008–

Paloposki, Päivi: 2002–2014 (toimitussihteeri 2002–2004)
Parkkinen, Jari: 2021– (toimitussihteeri 2021–)
Perkiömäki, Mika: 2022– (päätoimittaja 2022–)
Pietiläinen, Jukka: 2008–
Piirainen, Timo: 1994–1997 (päätoimittaja 1994–1997)
Puuronen, Vesa: 1997–2000
Pylsy, Mika: 2019–
Ratilainen, Saara: 2014– (toimitussihteeri 2014–2019)
Rotkirch, Anna: 1994 (toimitussihteeri 1994)
Ruutu, Hanna: 1998, 2003–2016 (toimitussihteeri 2007–2014)
Salmenniemi, Suvi: 2003–2014
Sinisalo-Katajisto, Petra: 2001–2002, 2004–2007 (toimitussihteeri 2002)
Stranius, Pentti: 2002–2009
Toivola, Riku: 2016–
Turunen, Jaako: 2005–
Virtanen, Anneli: 1995, 2000–2001 (toimitussihteeri 1995, va. päätoimittaja 2000–2001)
Ylikangas, Mikko: 2004–2019 (toimitussihteeri 2004–2007)
Österberg, Ira: 2019–2021 (toimitussihteeri 2019–2021)

Muutoksia *Idäntutkimuksen* toimituskunnassa

Idäntutkimuksen toimituskunnassa on tapahtunut muutamia muutoksia. Viime vuonna vahvuudesta poistui ensin kesälomallaan äkillisesti menehtynyt Dragana Cvetanović, jonka muistokirjoituksen julkaisemme tässä numerossa. Vuoden 2023 lopussa pois jäi myös muihin haasteisiin keskittyvä Meri Kulmala. Dragana ehti olla mukana toimitustyössä reilut neljä ja Meri peräti yli yhdeksän vuotta. Molempien panos lehden hyväksi oli merkittävä. Vuoden 2024 alusta toimituskuntaa vahvistamaan on liittynyt Eemil Mitikka, ja kevään 2024 aikana toimituskunnassa aloittaa Anastasia Asikainen.

Eemil Mitikka on väitöskirjatutkija Helsingin yliopiston Aleksanteri-instituutissa. Hänen väitöstutkimuksensa käsittelee autoritaaristen arvojen yhteyttä poliittiseen osallistumiseen Venäjällä ja entisen Neuvostoliiton alueella, pääfokuksena Venäjä. Tämän lisäksi Mitikka on tutkinut Venäjän hyökkäyssodan kannatusta Venäjällä ja Suomen venäläisväestön keskuudessa. Mitikalla on maisterintutkinto yhteiskuntapolitiikasta sivuaineinaan Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimus ja taloustiede, minkä lisäksi hän on opis-

kellut venäjän kieltä Pietarin valtionyliopistossa sekä Helsingin yliopistossa. Maisteriopintojensa aikana Mitikka työskenteli harjoittelijana Suomi–Venäjä-Seurassa sekä Aleksanteri-instituutin VIExpert-koulutusohjelmassa. Hän toimi myös Katri Pynnöniemen tutkimusavustajana sekä tohtoriopintojensa alussa Tuomas Forsbergin tutkimusavustajana. Mitikka on yksi vuonna 2019 julkaistun Suomen puolustusministeriön ”Voiman Venäjä”-raportin kirjoittajista, minkä lisäksi hän teki puolustusministeriön, sisäministeriön ja ulkoministeriön toimeksiannosta vuonna 2020 julkaistun selvityksen ”Venäjä ja turvallisuus – Tutkimus- ja asiantuntijatarjonta Suomessa”. Tohtoriopintojensa ohella Mitikka on opettanut kvantitatiivista data-analyysiä Helsingin yliopistossa.

Anastasia Asikainen on väitöskirjatutkija Helsingin yliopiston sosiologian oppiaineessa. Hänen tänä vuonna valmistuva väitöskirjansa käsittelee Suomessa asuvia venäjänkielisiä, jotka ovat muuttaneet Suomeen vanhemmalla iällä. Hänen tutkimuksensa linkittyy teematisesti erityisesti maahanmuuttoon, kielivä-

hemmistöihin ja kansalaisjärjestöjen rooleihin Suomessa. Maisteriopintojensa aikana Asikainen oli kiinnostunut erityisesti venäläisestä kansalaisyhteiskunnasta, ja pro gradu -työssään hän käsitteli ulkomaisten agenttien lain vaikutuksia pietarilaisiin järjestöihin. Hän oli vuonna 2016 perustamassa Most ry:tä, jonka tavoitteena oli edistää suomalaisten ja venäläisten järjestötoimijoiden yhteistyötä erityisesti ihmisoikeuksien saralla. Harjoituksissaan Amnesty Internationilla ja Suomen pysyvässä Etyj-neuvostossa Asikainen on keskittynyt erityisesti ihmisoikeusky-

symyksiin Venäjällä. Häntä kiinnostavat myös demokraattiset prosessit, erityisesti vaalit, ja hän on toiminut vaalitarkkailijana Etyjin tarkkailumissioissa Albaniassa ja Unkarissa. Asikainen työskentelee tällä hetkellä Helsingin yliopiston yhteiskuntapolitiikan laitoksella Koneen Säätiön rahoittamassa RASTI-hankkeessa, jossa tutkitaan maahanmuuton ja maskuliinisuuksien risteyskohtia venäjänkielisten miesten sosiaalisten suhteiden näkökulmasta.

Mika Perkiömäki

Seminaari: Venäjän hyökkäyssodan vaikutukset Venäjä-tutkimukseen

Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimuksen seura (VIETS) järjestää perjantaina 19.4. kaikille avoimen tilaisuuden, jossa arvioidaan Venäjän hyökkäyssodan vaikutuksia Venäjään liittyvän tutkimuksen tekemiselle. Useilla tutkimusaloilla pääsy Venäjällä sijaitseviin arkistoihin ja tutkimusaineistoihin tai yhteistyö esimerkiksi mittauksien saamiseksi on ollut tärkeää. Venäjän laajamittaisen hyökkäyksen myötä helmikuussa 2022 suomalaiset yliopistot ja tutkimuslaitokset katkaisivat käytännössä kaikki yhteytensä Venäjälle. Kuluneiden kahden vuoden aikana tutkijat ovat kehittäneet eri tapoja, joilla Venäjään liittyvää tutkimusta on voitu jatkaa.

Kevätseminaari järjestetään roundtable-tyyppisenä keskusteluna Venäjän toimien seurausista tutkimuksen tekemiselle ja ratkaisuista, joita eri aloilla on löydetty tilanteeseen. Aiheesta on keskustelemassa eri alojen Venäjä-tutkijoita. Tilaisuuden jälkeen on seuran vuosikokous, johon seuran jäsenet voivat osallistua.

Kevätseminaari järjestetään perjantaina 19.4.2024 klo 12.15-13.45 Tieteiden talolla (Kirkkokatu 6, Helsinki). Lisäksi tilaisuutta on mahdollisuus seurata etänä. Linkki lähetetään ilmoittautuneille. Puhujina ovat Ira Jänis-Iso kangas (Helsingin yliopisto), Pauliina Lukinmaa (Itä-Suomen yliopisto), sekä Veli-Pekka Tynkynen (Helsingin yliopisto). Moderaattorina toimii Simo Mikkonen (Itä-Suomen yliopisto). Ilmoittautumislinkki tilaisuuteen löytyy seuran sivuilta. Voit valita ilmoittautuessasi seuraatko tilaisuutta paikan päällä vai etänä. Ilmoittautumiset viimeistään 12.4.2024.

Lisätietoja:

Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimuksen seura ry
viets.ry@gmail.com

<https://vietseura.wordpress.com/>

Russian-speaking examinees' oral proficiency in Finnish in the light of background factors

Sari Ahola & Tuija Hirvelä

The study examines Russian-speaking examinees' (n=8412) oral proficiency in Finnish and changes in proficiency between 2012–2021 using the register data from a national high-stakes language test (National Certificate of Language Proficiency). According to the register data, Russian-speaking examinees' oral proficiency has declined over the years. In this article, we discuss possible explanations for the decline in relation to the background factors of the examinees.

The results show that the decline in oral proficiency was linked with the background factors. Male speakers were slightly weaker than female speakers, and older speakers weaker than younger ones. In addition, the age of the Finnish learner, their level of education and their length of time spent studying Finnish also played a role in their speaking ability. A high(er) level of education, young age and at least four years of Finnish language studies were associated with good speaking skills. The environment and frequency of language use also had a positive effect on oral proficiency: in particular, using the language in everyday interactions was significant for oral proficiency. Employment was correlated with good oral proficiency (level 4~B2), but unemployed people and students also tended to achieve a better-than-expected level 3 (B1).

Tämän numeron kirjoittajat

Sari Ahola, FT, tutkimuskoordinaattori,
Soveltavan kielentutkimuksen keskus, Jyväskylän yliopisto.
ORCID: 0000-0003-1327-0504.

Tuija Hirvelä, FL, projektitutkija,
Soveltavan kielentutkimuksen keskus, Jyväskylän yliopisto.
ORCID: 0000-0001-6961-7461.

Sonja Kortelainen, FM.

Ohjeita kirjoittajille

Ajantasaiset kirjoittajaohjeet verkkosivuil-
lamme:
[https://journal.fi/idantutkimus/
kirjoittajanohjeet](https://journal.fi/idantutkimus/kirjoittajanohjeet)

1 Pääkirjoitus: Hyviä uutisia odotellessa

ARTIKKELI

4 Sari Ahola & Tuija Hirvelä: Venäjänkielisten suomen puhumisen taito taustamuuttujien valossa

ESSEE

22 Sonja Kortelainen: Tulevaisuudentutkimus Neuvostoliitossa

KOLUMNI

31 Hanna Lempinen: Energiasiirtymä hyökkäyssodan varjossa

TAIDE

34 Anni Reuter & Helena Miettinen: Karkotusten kuvia

LEKTIO

43 Julia Souma: Korvaukset ja nollavastineet suomalais-venäläisissä valtiosopimusteksteissä

49 Arviot

59 Muistokirjoitus

61 Ajankohtaista

70 Abstract in English

